AZ ERDÉLYI

KATH. STÁTUSNAK

GYULA-FEHÉRVÁRTT

1868. FEBRUÁR 9—15-IKÉN

MEGTARTOTT

GYÜLÉSE.

E IX 36
2275
1385

GY.-FEHÉRVÁR.
POLLÁK ÉS VOLZ KÖNYVNYOMDÁJA.
1868.

AZ ERDÉLYI

KATH. STÁTUSNAK

GYULA-FEHÉRVÁRTT

1868. FEBRUÁR 9—15-IKÉN

MEGTARTOTT

GYÜLÉSE.

GY.-FEHÉRVÁR.
POLLÁK ÉS VOLZ KÖNYVNYOMDÁJA.
1868.

I.

Ujabb időben semmi sem nyujtott bővebb anyagot az elmék tevékenységének, mint a magyar kath. egyház önkormányzati szervezése. Erdélyben 1866-ban az erdélyi követek fölirata Eötvös József báró cultus-ministerhez, Magyarországon pedig csak most említett minister úr levele Simor János herczegprimás ő méltóságához mint az egyházi autonomiára nézve kezdeményező lépések lettek általános érdekeltséggel fogadva.

Ezen kezdeményezés óta a közfigyelem a napi események gyér szálai közt inkább e nevezetes tárgyra irányult, s úgy nyilvánosan mint magán körökben nem csekély jelentőségü eszmecserékre adott alkalmat ezen ügy tovább fejlése és végkimenetele.

Ugy látszik Erdély volt kiszemelve arra, hogy a magyar kath. anyaszentegyházban ezen járatlan utat megtörje, s oly önkormányzati szervezésnek tegye le alapját, minőnek hasonmására nemcsak Magyarországon és Erdélyben, hanem az egész kath. anyaszentegyházban nem akadunk.

Ő Felsége 1867-ben aug. 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányszéknél fennálló úgynevezett cath. commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi rom. kath. státusnak 1866-ik évi január 10-én Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek és intéztessenek azon módozatok szerint, melyeket Ő

Felsége magyar kormánya az összes érdeklettekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbítása nélkül fog megállapítani és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni.

Ezen legfelsőbb engedély által az erdélyi kath. státus, más szavakkal az erdélyi kath. egyház oly álláspontra helyeztetett, melyen saját kebeléből választott jelesebb tagjainak meghallgatása folytán magát rendezheti s a megszüntetett cath. commissio hatáskörébe tartozó ügyeknek ezután hozzá tartozó intézésére a papi és világi rendből egy működő önkormányzati testületet állíthat az egyház eddigi alapszerkezetének megfelelő alapelveken össze A püspök tehát, mint a kath. státus, vagyis a kath. egyházmegye feje, föl van hatalmazva, hogy papjaival és hiveivel e végett tanácskozzék, s mint ki az egyházi szerkezet mivoltát leginkább ismeri, ezen szerkezetnek megfelelő javaslatot terjeszszen elé maga köré gyűjtött papjainak és hiveinek eme testület, bárminő névvel legyen az fölruházva, összealakítására nézve.

Ezen körülményből kifolyólag járt el a nagyméltóságu vallás- és közoktatás-ügyi minister úr, midőn ő császári és apostoli királyi Felségének fennebi legkegyelmesebb elhatározását Fogarasy Mihály erdélyi püspök ő excájának oly megjegyzéssel tette át, hogy az erdélyi kath. státus-gyülést az 1866-ik évi jan. 10-ki gyülés jegyzőkönyvének 4-ik pontja szerint összehívni s az abban hozandó javaslatokat, s illetőleg a státus-gyülés jegyzőkönyvét saját becses véleménye kiséretében hozzá fölterjeszteni sziveskedjék.

Püspök ő excellentiája ezen ministeri átirat következtében legnagyobb készséggel sietett tért engedni úgy a papság-, mint a kath. világiaknak arra, hogy az egyházi autonomia létrehozásában közrehassanak, — s a státus-gyülést folyó évi jan. 6-ikára összehivni kegyeskedett. Azonban a tél zordonsága s az erdélyi utak e miatti járhatlansága akadályul szolgálván, a gyülés csakis febr. hó 9-én ülhetett össze.

Mily nagy volt a várakozás és feszült figyelem, mely úgy az erdélyi, mint a magyarországi katholikusokat e naphoz kötötte: oly emlékezetes és közérdekeltséget keltő volt a gyülés folyama és kimenetele.

Az erdélyi kath. egyház megkisértette a világi katholikusoknak az ő érdekeibe közelebbi bevonását, de a világiak ezen

érdekek felfogásában az egyház nézeteitől annyira elütő uton indultak el, hogy az anyának meleg ölelés helyett merev távolságban kellett magát gyermekeitől tartani.

Nem is lehet a helyzetnek ezen nem elég jó felfogásán csodálkozni, ha meggondoljuk, hogy a kor szelleme a kath. hiveket sem hagyta érintetlenül s az egyház-ellenes elvek áradatának közepette ők is elsajátítottak oly előítéleteket és divatos jelszavakat, melyekből kiindulva magok ellenciuk is támadásaikat intézni szokták.

Az egyház nem gondolt soha arra, hogy midőn önkormányzatát megalapítja, akkor saját belsejében szakadást idézzen elő. Az egyház nem azt akarta, hogy kebelében a papi és világi osztály tagjai egymással szembe állva, egymás iránt bizonyos jogokat követeljenek s egymással ellentétes állást foglaljanak el, hanem azt, hogy az egy czélra egyesülés, egy szellemben működés által belől szilárdulva, kivül annál hatalmasabban szállhassanak ki a védelmi térre az egyház ellenségei ellen, s annál sikeresebben mozdíthassák elé a vallás-erkölcsi nevelés és keresztény müveltség szent czéljait.

A katholikus világiak ezt nem így fogták föl. Ők oly vádakkal tetézték a tanító-egyház tagjait, minőt a nem-katholikusok szoktak tömegesen azokra szórni. Ők nem azért látszottak a státusgyülésre jönni, hogy a püspöknek, mint egyházuk fejének, a papságnak, mint egyházuk szellemi tényezőinek jogai mellett harczoljanak, hanem hogy azokat megingassák. Ők nem az érdekegység alaposabb eszközlését, hanem annak inkább szétválasztását tüzték ki czélul. Ők nem befolyást akartak nyerni az ügyekbe, hanem kizárni a befolyásból azon tényezőket is, kik eddig becsülettel működtek. Ők nem annyira függetleníteni akarták az egyházat az állam-hatalomtól, mint inkább lépést tettek arra, hogy magokat függetlenítsék a szorosabb értelemben vett egyháztól.

Ily törekvés mellett nehéz volt az erdélyi püspöknek még tanácskozni is az egyházi autonomia szervezéséről; mégis tanácskozott, mert nem akarta elvágni az útat az egyház jobb jövője előtt, s mert remélte, hogy az Üdvözitő azon szavai szerint: in patientia vestra possidebitis animas vestras, a kitartás, türelem és felvilágosítás az ügy komolyabb megfontolására részökről

alkalmat nyujtván, az eredmény is majd kielégitő lesz. — A tapasztalat megmutatta milyen lett ezen eredmény.

A tanácskozás kezdete öntött némi lelkesedést belénk s nem vesztettük el minden reményünket a kimenetel iránt, de alig tudtuk e kis lelkesedés és vékony remény élményét csak meg is izlelni, s már is lelkünkre a lehangoltság és csüggedés nehéz érzése borult, s a hirtelen tornyosuló felhők pusztulással fenyegették csekély kilátásunkat is.

Midőn oly pontokat kezdettünk fejtegetni, melyeken autonomiánk épületének sarkallani kellett, az elmék egy végtelen ürben szállottak messze egymástól. Önmagunk kormányzásának módozatait akartuk meghatározni, s versengés támadott a felett, ki legyen a fő ezen önkormányzat gyakorlásában. Önmagunk lábára akartunk állani, s harczoltunk a felett, ki irányozza a lépteket.

A hiba ott volt, hogy világi katholikusaink az önkormányzatot azonositották a tanitó-egyháztól való függetlenitéssel s a püspöki hatalom alól való emancipatioval. Azt vélték, hogy ők teszik az egyház lábát, s ha ez önálló akar lenni, csak reájok támaszkodhatik.

Ezen nagy félreértés és helytelen felfogás azt eredményezte, hogy mindjárt a tanácskozás küszöbén kétfelé vált utunk, s egy pár világi férfiu kivételével, két egymással ellenkező irányban indultunk el.

A papság többször megkisértette a szétvált iránynak egyesitését; de kisérlete mindannyiszor hajótörést szenvedett, mivel a világi katholikusok a helyett, hogy a magokkal hozott előitéleteken alapuló hibás felfogásán az érdekeknek valamit módositottak volna, inkább a szélsőségek örvényébe vezető viták hullámai közé merítették a tanácskozás olykor csendesebben haladó folyamát.

Ily körülmények közt senki sem fog csodálkozni, hogy a püspök és papság nem kisérhették a világi katholikusokat az egyház kétezred éves intézményének felforgatására vezető szélsőségek örvénye felé, s nem fog meglepetve lenni az által, ha kimondjuk, hogy 1-ör a huszas bizottmány munkálata csak egy rohamos tanácskozmánynak eredménye, tehát nem tökéletes mü; 2-or hogy a szótöbbséggel beiktatott 1-ső, 53-ik és 66-k §§-ok nem ok nélkül adattak a szöveghez; 3-szor hogy ha a papság a szervezet

oly pontjaiba is beleegyezett, melyek épen ellene vannak intézve, azt csupán azért tette, mert nem akart a világi katholikusok elkeseredett harczának újabb táplálékat szolgáltatni.

Vannak a világi kath. közt is, kik ezeket kellőleg felfogják, de önmagok ellen nem akarván érvelni, szinből a papság eljárását megtámadni ügyekeznek. Vannak ismét mások, kik távol lévén a hely szinétől, a tényállás nem ismerése miatt balitéleteket hoznak a papságról, mintha ennek hibájából származott volna az egyetértés egyensulyának megingása s a tanácskozás kimenetelének kevésbbé kielégitő jellege.

E füzetnek a lesz feladata, hogy a státus-gyülés menetének legkisebb részleteit is némi okadatoló és magyarázó észrevételekkel nyilvánosság elé hozva, alkalmat szolgáltasson a tényállás tiszta felderitésére s a papi és világi rend pártállásának részrehajlatlan megitélésére.

Álljanak azért itt a tények kronologiai rendben úgy, mint történtek.

II.

Nem hiszem, hogy sokan lettek volna Erdélyben azon katholikusok, kik mintegy jóslélekkel ne gondoltak volna a febr. 9-re Gyula-Fehérvárra összehivott kath. státus-gyülésre, mint az erdélyi egyházmegye történelmében korszakot képező eseményre, s kiknek elméjén keresztül ne járt volna azon gondalat is, hogy itt a világi státus magát az egyházival némely dolgokra nézve könnyen ellentétbe helyezheti, s hogy az összeütközések nehezen lesznek kikerülhetők.

Mi legalább ily gondlatokat forgattunk elménkben.

Hogy magok a státus-gyülés világi tagja is ily gondolattal indulhattak el hazulról, azt bizonyitja többek közt az is, miszerint többen részint észlelődés, részint jókori ismerkedés és tájékozódás tekintetéből már febr. 7-én megjelentek Gyula-Fehérvártt.

Más nap, vagyis febr. 8-án azon hir terjedt el, hogy a délutáni órákban e l ő l e g e s é r t e k e z l e t fog tartatni.

Egy kis fénytömb robaja vala ez, mely a szivek belsejébe világitott

E hírrel kapcsolatban ugyanis rögtön egy másik terjedt el arról, hogy a világi katholikusok a közös conferentiát megelőzöleg külön tartanak gyülekezetet.

Miben állapodtak itt meg azt nem tudjuk, de azt igen, hogy e különlegesség sokat ártott a kölcsönös bizalomnak.

Délután 5 órakor mintegy 80-on siettünk a püspöki udvarba.

Midőn a püspöki étterem már jó tömeg vendég zajos társalgásától viszhangzott, a lassu hangokott egy magasabb nyomá el, azt inditványozván, hogy ezen előleges értekezletre elnök s két — egy világi és egy papi — jegyző választassék.

Elnök mgos Ráduly János nagy prépost, papi jegyző Veszely Károly, világi Groisz Nándor urak lőnek.

Elnök „dicsértessék a Jézus Krisztus“ szavak közt elfoglalja székét s megköszönvén a benne helyzett bizalmat, Isten áldását kivánja a gyülés müködésére, hogy az az egyáz érdekében és szellemében oldhassa meg azon kérdéseket s állithassa meg azon alapelveket, melyek a holnapi gyülésnek kiindulási pontul és vezérelvül szolgálandnak.

Erre egy kis eszme-hullámzás következett, mely a gyülés hajocskáját sok ideig egyhelyben csapkodta anélkül, hogy elébb haladhatott volna.

Az asztalon három az autonomiát illető munkálat állott

A magyar püspöki kar (csak is előleges) munkálata, püspök ő excja munkálata, és egy több kolozsvári tag által készitett munkálat.

A kérdés a volt,mi módon kezdjük tanácskozásainkat, hogy az jó sikerre vezessen?

Groisz Gusztáv inditnányozza, hogy a holnapi gyülésen egy 20—24 tagu bizottmány lenne kiküldendő, mely a három munkálatot vegye vizsgálat alá s vagy valamelyiket alapul fogadja el, vagy a három öszszevetéséből készitsen egy negyediket.

Groisz Nándor a bizottmányt mindenesetre szügségesnek tartja, de azelőtt, még a mai conferentián a főbb pontok megismerése, s már a végett is, hogy azokról tovább gondolkodhassunk, mind a három mánkálatot felolvastatni kéri.

Jakab Bogdán szintén úgy vélekedik.

Groisz Nándor felolvassa a magyarországi püspöki kar tervezetét.

Erre többen időnyerés végett a további olvasást annál is inkább megkivánják szüntetni, mivel nyomtatásban mindenki maga olvashatja el otthon.

Elnöklő prépost nem egyszer, hanem tizszer, huszszor tartja szükségesnek egy ily fontos ügyet illető munkálatok felolvasását.

Veszely Károly püspök ő excja tervjavaslatát, Groisz Nándor a kolozsvárit olvassa fel.

Minthogy pedig az utóbbi tervjavaslat abban különbözik az előbiektől, hogy ez egyedül a nagy kath. státus-gyülés szervezetével foglalkozik, amazok pedig a községi és esperes-kerületi képviselet szervezésével is, innen nagy vitatkozás fejlődött ki a felett, hogy a jelen ülésszak alatt tárgyalás alá vegyük-e a kisebb képviseleti rendszert is, vagy mivel ez a státus-gyülés kebli ügyéhez tartozik, azért az állandólag szervezett státus-gyülés idejére lenne halasztandó.

Groisz Gusztáv a halasztás mellett van, s ez értelemben kivánna utasitást adni a holnap kinevezendő bizottmánynak is.

B. Jósika Lajos ezen utasitást megelőzőnek tartja s azt akarná, hogy a fennebbi kérdésről is a bizottmány véleményezzen.

Groisz N. gyorsaság kedvéért a bizottmányt mégis a fenforgó két kérdésben határozottan óhajtaná utasitani.

Lönhárt Ferencz pápai práelátus ő mga a teendők iránti tájékozás tekintetéből a cultus-ministeri átiratot olvassa.

A nézetek már itt kezdettek eltérni.

Az ülés zaj közt oszlott szét.

III.

A státus-gyülés megnyittatott febr. 9-én.

Elérkeztünk tehát az ünnepélyes perczek legfontosabbikához s a kezdeményező tények legünnepélyesebbikéhez.

A meglőző nap estéjén febr. 9-re vonatkozólag következő napi rend osztatott hi nyomtatásban: „1) reggel fél 9 órakor egybegyülés a püspöki udvarban. 2) 9 órakor megyés-püspök ő mltga által személyesen tartandó ünnepélyes isteni tisztelet a Szentlélek segitségül hivásával. — Egyházi beszéd. 3) isteni tisztelet után a gyülés megnyitása püspök ő mltga által.

Nem kell mondanom, hogy minden az előirt módon történt.

A követek és meghivottak nagy számban vettek részt az isteni tiszteletben.

Az ünnepi szónok Éltes Károly tudor és híttanár remekül alkalmazván a vasárnapi evangeliumból vett eme jeligét: „mit álltok itt egész nap hivalkodva? Menjetek ti is az én szőllőmbe," élénken ecsetelte, hogy midőn a katholikusok nagyjai és értelmesei keblük szent sugalmát követve ezen státus-gyülésre össze sereglettek, csak az ur felszólitásának engedtek s a kath egyház iránti ragaszkodásukban azon ősök nyomdokit követték, kik még a nap reggeli óráiban feláldozták fáradalmaikat, életüket és vérüket a kath. egyház érdekeiért, s ezt minden magyar embernek annál szentebb kötelessége tenni, mivel az egyház hatalmas befolyása állapitotta meg a magyar haza állandó polgárosodását, s ki az egyházat védi, az a magyar hazát is védi.

Szent beszéd után ismét egy menetté alakultunk fel a püspöki termekbe.

A terem számos státus-gyülési tag- s több vendégtől hullámzott, midőn b. Jósika Lajos vezérlette mellett egy küldöttség ment püspök ő nmltga után, ki nemsokára éljenzések közt meg is jelent.

Most egyszerre néma csend szállott a terembe. A tekintetek ő excjára irányultak, ki egyháznagyi bölcsességgel és rendithetlen meggyőződéssel következőleg kezde szólni:

Mélyen tisztelt státus-gyülés!

Sz.-István első apostoli királyunk által alapított erdélyi egyházmegyénknek három korszakra osztható történelme arról tanuskodik, hogy anyaszentegyházunk Magyarhon azon földterületén, melyet régebben is Erdélynek neveztek, a szent korona jogara alatt addig élte nagysága s üdvös hatása első dicső korszakát, mig Erdély maga a politikai elszakadás szerencsétlen korszakába nem lépett. Egyházunk ezen első korszakának nagyszerüségét, ha arról a honi és egyházi történelem évlapjai nem tanuskodnának is, mutatják a fennmaradott, az idők vasfogaival maig is daczoló monumentális templomok, melyeket az egykor virágzó erdélyi egyházmegye Isten dicsőségére emelt, emelni elég hitbuzgósággal, anyagi erővel birt. Tanuskodik róla székesegyházunk, melynek magasra emelkedő boltozata alatt s áldozó sz.

oltára előtt az Úrnak világosító szent kegyelmét e gyülekezetre elébb leesdettük; tanuskodik maga ez a püspöki lak, mely a hajdani nevezetes Alba-Juliának enyészetét túlélte, s a számüzött erdélyi püspök utódait, megyénknek 155 éves árvasága után törvényes örököseit befogadta.

Megyénk második korszaka romlásának szomoru képét tünteti előnkbe. A miket róla az erdélyi törvényhozás törvénykönyvébe iktatott, sirhalmainak feliratai gyanánt jelentik előbbi dicső életének erőszakos megszüntetését. Az anyaszentegyház fennmaradását biztosító Isten-ember könyörülő jóságának kell köszönnünk, hogy a vallásújitás akkori rohamárlatában több bérczvédte községek s néhány magasabb rangu családok hitszilárdsága megyénket a végenyészettől megmentette. E korszakban az anyaországtól és az egyetemes keresztény egyháztól elszakadt Erdély a folytonos belviszályok s a külellenség gyakori betöréseinek csatapiacza volt. A számüzött katholicismussal együtt költözött el a béke angyala s lépett előtérbe az uralkodásvágy ördöge. De az őshitben megmaradt kisded hű nyáj a magyarhoni kath. egyházhoz, hol főpásztorai tartózkodtak, annál szorosabban füződve, ezen szomoru időszak alatt is keble meleg érzelmein hordozta az anyaországhozi ragaszkodását s azon reményt, hogy a szakadás megszüntével szenvedéseinek s lealáztatásának korszaka véget ér, s erélyes kitartásának jutalmául, midőn ismét a magyar szent koronát fején hordozó és jogarát jobbjában tartó Erdély fejedelmének alattvalói hűséget esküendett: egy harmadik örvendetes történelmi korszaknak kapui nyilnak fel előtte, mely alatt ismét azon állásra küzdheti fel magát, honnan elvesztett jogait visszaszerezze s fentartásának s új életfejlődésének eszközeiről gondoskodjék, és e korszak ismét másfélszázad hosszu folyamán terül el s a szent törekvések dicső és áldásos mozzanataiben nem szükölködik.

Egyházmegyénk e harmadik korszakának is alkonyához jutottunk. A nem rég átélt események hatalma a társadalmi viszonyok s politikai kormányzat eddig fennállt rendszerében változásokat hozott létre, melyek az egyházi kormányzat módosítását teszik szükségessé; módosítását mondom, mert annak Istentől rendelt kormányszervezete nem változható alapokra lévén fektetve, lényeges átalakulás alá nem jöhet. Előttünk tehát, mélyen

tisztelt státus-gyülés, anyaszentegyházunk újabb jogviszonyai megállapításának fontos feladata áll. Egyházi autonomiánk megszilárdítását s kiterjesztését oly eredménynyel kellend magalkotnunk, miszerint egyházpolitikai állásunk a többi vallásfelekezetek mellett sem hátrányosabb ne legyen a mostaninál, sem belkormányzatunk tekintélye, egyházi s iskolai intézményeink emelkedése csökkenést ne szenvedjen, sőt inkább vallásbuzgóságunk s a közérdekeltség fölkeltésével ezek oly lendületet nyerjenek, mely által az erdélyi megye az egész világra terjedő katholikus egység kapcsolatában valamint Krisztus egyetemes egyházának minden kegyelmében, dicsőségében és szenvedéseiben részes: úgy legyen méltó az igazságot hirdető, isteni és emberi jogokat védő, a keresztény civilisatiót megalkotó, abba nemzetünket is befoglaló és a pogány ellenség dúlásai közt oltalmazó és segélyző romai közönséges anyaszentegyházunk tetszésére és szeretetére.

Ugyanis a rom. kath. anyaszentegyház akár a hitszakadás dulta fel egységét, akár a polgári hatalom zsarnoksága törekedett elnyomni szabadságát és jogait, mindig meg tudta tartani mind Istentől vett hit- és erkölcstudományának sérthetetlen épségét, mind apostoli eredetü szervezetének fokozatosságát, mind pedig változatlan alapokan álló kormányzatának szorosan egyházi jellemét. Az ezek megrontására törekvő mozgalmak alatt azok lezajlása után teendői iránt nem habozott tanácstalan kétkedésben, nem ejtette el a kormányrudat s nem tévedt el magától az isteni Mestertől kijelölt s tizennyolcz század hosszú folyama alatt követett egyenes útról. A polgári társadalom terén s a politikai kormányformákkal szemben mindig önmagában találta fel békés megférhetésének és szilárd állásának eszközeit, s ha szükségét érezte időszerü reformok általi javításoknak, nem másoktól kért arra nézve tanácsot és javaslatot, hanem saját isteni szellemétől, az őt tanai és intézményeiben csalhatatlanul kormányzó Lélektől.

Nincs okom kételkedni azon, hogy most is, midőn egyházunk szabadságát s annak önálló kormányzatát a társadalmi újabb alakulások terén és a kormány irányában úgy, mint saját egyházmegyénk belső területén szilárd és tartós alapokra kivánjuk fektetni, e tiszteletre méltó nemes gyülekezetben is szintazon egyházi szellem fogja vezényleni tanácskozásainkat s megérlelni határozatainkat. Erről biztosít engemet a meleg részvét és fel-

lelkesedés, melyet intézkedésünk előhíre az egész országban s azontúl is felkeltett; a készség, melylyel tisztelendő papságunk s legkedvesebb hiveink nagy tekintélyü választottjai, kiket itt a szeretet megáldó szavaival szivem mélyéből üdvözlök, daczára a téli utazás kellemetlenségeinek, megtudván főpásztori hivásunkat, ősrégi püspöki székünk városába eljöttek, hogy itt velünk értekezve és tanácskozva körvonalozzák alapzatát egyházmegyénk autonomiájának s e tekintetben egyházunk új aerája megnyitásának ünnepét a püspöki megye központján megüljék. Biztosít továbbá az ez érdemben értekező és intézkedő nmltgu magyar püspöki karnak bölcs és tapintatos eljárása. Az erdélyi egyházmegye nyolcz század óta a magyar hierarchiához füződve összeköttetését és kormányzati egyformaságát avval mindig fentartotta és féltékenyen megőrizte, — az egyházi önkormányzat kérdésében is csak annyiban térhet el tőle, mennyiben azt külön tartományi helyzete fogja kivánni. Biztosít felséges urunk királyunk legfelsőbb előre kijelentett szándoka és akarata s magas kormányának az egyházak szabadságát tiszteletben tartó fenkelt nézete. De leginkább biztosít az, hogy a Jézus szent nevében vallásos érzülettel megkezdett s egyházias szellemben folytatandó munkára leszáll Istennek minden jóakaratot megszentelő áldása.

Én tehát, mint e megyének méltatlan főpásztora, kit az isteni gondviselés, hogy a kath. anyaszentegyház kormányzásában az ő ereje és őrködése annál feltünőbb legyen, eszközül helyezett épen ezon időben az erdélyi püspöki székbe, az Atya, Fiu és a Szentlélek egy Isten nevében megnyitom a gyülést és megkezdem annak tanácskozásait.

Nagy horderejü, 260,000 erdélyi kath. feleink üdvére, lelki, szellemi s több tekintetben még anyagi jóllétére is beható munkához fogunk. Egyházmegyénk megszélesbitett kormányszervezete alapjainak lerakásához. — Egyházunk szabadsága s függetlenségének lényeges kérdéseit nemcsak elméletben kell megvitatnunk, ami könnyebb, de úgy kell megoldanunk, hogy az az életbe is átmehessen és benne az ohajtott czél eléressék, ami már több megfontolást kiván. Nem állunk politikai törvényhozás terén; nem tartunk akademiai vitatkozást; mi az isteni bölcseség által szervezett, örök igazságokon nyugvó s tizennyolcz századok fer-

getegeit kiállott közönséges anyaszentegyháznak fiai vagyunk; annak tudománya, bölcsészete s törvényei a mieink, melyeknek öntudatával minden felmerülő kérdést könnyen megoldhatunk; de a melyeknek törvényétől eltérve a különbőző tanok szelétől ide s tova fognánk hányattatni.

Mielőtt tehát a munkához fognánk, számba kell vennünk az útba vezető, irányadó és sikert biztosító vezérelveket; körvonaloznunk a tanácskozás tüzetes feladatát; kijelelnünk a határokat, melyeken tulterjedni katholikusokhoz sem illő, sem megengedhető nem volna.

Úgy hiszem, hogy kath. egyházi gyülés előtt nagyravágyás, önzés gyanujába nem esem, ha legelőbb is e tiszteletre méltó gyülekezet figyelmét a megyét kormányzó püspök joghatósága megfontolásra terelem. A kath. anyaszentegyházban az egyházi hatalom a püspökben összpontosul, kitől, mint vizforrásból a folyam, a megyében tovább terjed. A püspöki joghatóság nem szorittathatik egyedül csak vallási és papi ügyek kormányzatára, az egyházi kormányzat alá tartozó mindennemü ügyben és ügyhöz neki hozzászólása van. Hitelveink szerint tehát nemcsak a jus in sacra az, a miről a püspök rendelkezhetik; hanem a jus circa sacra is tulajdonképen az ő hatáskörébe esik. A tőlünk 300 év előtt elszakadt protestans egyházakban ezen isteni és apostoli intézkedés ellenére a kormányhatalom a népre átruháztatott és tőle száll által egyes az egyházi tényke dést végző személyekre, kiktől azt vissza is veheti. A protestánsoknál tulajdon papi rend és papi hatalom nem létezvén, az egyházi hatalom különbség nélkül papi és világi tagok által ugyanazon eredeti joggal gyakorolható, valamint hogy gyakoroltatik is. Ezekből már látható, hogy a kath. anyaszentegyházban, midőn az önkormányzatnak alaki elrendezése forog szóban, a protestans consistoriumok kormányrendszerét utánozható egyházkormányzati mintának nem tekinthetjük.

Nálunk az egyházi ügyvezetést a vegyes természetüekben sem lehet egészen seculárizálni; itt a világiak mint fiak segitik az anyát a háztartásban, gyámolitják és támogatják a házi bajokban, védik és oltalmazzák szabadságát és függetlenségét, őrzik javait és jogait a megtámadók ellen, de egy magukra püspök

és papság nélkül az egyházban és az ahoz tartozó intézmények körében nem rendelkeznek.

A politikai kormány, mig a kath. egyház védelmét vállalta magára és a kath. hitvallást saját állami vallásának tekintette, egyházi ügyekben mint olyan az illetékességen túl is befolyást gyakorolt, mely sokszor nyomasztóvá is vált. Ezen protectorátust mintegy önkényt felmondván s a vallások között a politikai különbséget megszüntetvén, anyaszentegyházunk is bizalommal fordul saját fiainak támogatásához és jogosan számít segedelmökre. Örömest fogadja be őket az egyházi kormányzat körébe; de nem mint külön- és kivülálló tényezőket, hanem mint vele egyesült egyháztagokat.

Azon több izben hallott panasz, hogy a kath. hierarchiai rendszer a világiak befolyását egyházi dolgokban meg nem türi, inkább tapasztalt eddigi részvétlenségök mentésére volt kigondolva, vagy az eddig fennállott egyházközi viszonyok téves felfogásából származott. Nem a hierarchia szorította le világi férfiainkat az egyházi térről, hanem a politikai kormány, mely az egyház patronátusával megbizott kath. fejedelmek nevében az egyháztól nyert jogokat sokszor az egyház szabadságának kárára és nagy hátrányára gyakorolta. Midőn világiak vesznek részt az egyház ügyeinek elintézésében, külön pártot nem képeznek; egyházunknak főjelleme mindenben az egy ség, melyet megosztani nem lehet, de a m elyben mindenkinek illő munkaköre meg van.

Mikép az Úr a maga szőllőjébe, mely az egyházat példázza, a nap különféle óráiban küldé el dolgosait s még estenden is felszólítá a hivalkodókat, hogy azt mivelni menjenek: úgy anyaszentegyházunk a jelen válságos időben a szorgalmas és folytonos mivelést igénylő Úr szőllőjébe szólítja világi fiait, hogy papi munkásaival együtt fáradozzanak annak jó karban tartásán és gyarapításán, s ha jól végzendik későn kezdett munkojákat, az egész álló nap dolgosainak jutalmára teszi őket érdemesekké

A világi kath. hivek részesítése az egyház kormányzatában nem áll csupán a jog és hatalom részességében, hanem az egyház védelmének, pártolásának, vagyona megőrzésének, jogai fentartásának kötelmét szabja elibök, különösen most, midőn az álbölcsészet s az anyagiasság uralma azt mindenfelől megtámadta. Óvjon meg minket attól a kegyes isteni gondviselés, hogy az

erdélyi státus-gyülés akár most, akár jövőben az egyházi hatalom feletti osztozkodás keserü versengését idézze elő, s a bár külső állapotra nézve papi és világi rendre osztályozott fiak a legjobb védszer feltalálásában elleneink örömére megegyezni ne tudjanak.

E mély megfontoltsággal elmondott s feszült figyelemmel halgatott beszéd végén Jósika Lajos báró ő excája emelkedett fel székéről, s igy kezdett szólni.

Ő Felsége kegy. rendeletét megértve, nem lehet, hogy első felszólalásunk azon hálás örömnek nyilvánítása ne legyen, mely az erdélyi rom. kath. hivek keblét ősi autonomiájok helyre állításával lelkesíti.

Nem a jelenkor mozgalmainak nyugtalan kitörése, nem egyéni érdek, mi ezen érzést bennünk ébreszti, hanem azon meggyőződés, hogy vallásfelekezetünk elhanyagolt ügyeinek helyre igazitását csak ezen az úton lehet eszközölni.

Ha visszatekintünk azon időkre, midőn nemzeti fejedelmeink alatt a vallásos surlódások korszakában hazánkban a katholikus érdekek nagyon is háttérbe voltak szorítva, úgy fogjuk találni, hogy katholikus elődeink csekély számának közremüködése saját körében a vallásos buzgalmat fentartani, és a vallás érdekei körül lelkesedéssel müködni képes volt.

Később Erdély a nagy osztrák birodalomhoz csatlakozván, a katholikus érdekeket soknemü előnyök halmozták el. Többeket nem említve vallásos intézeteink szép vagyonnal láttattak el, nagyjellemü férfiak ültek püspöki székünken és diszes hivatalokat viseltek hazánkban hitsorsosaink jelesebbjei. De midőn a kormány a katholikus ügyek kezelését magához ragadta és a közönséget ezektől elrekesztette, megszünt azon központ, mely vallásfelekezetünk tagjai müködéseit egy szent czélra egyesítette — és a vallás érdekei iránt való közömbösség napról napra terjedett.

Ősi autonomiánk helyreállitása reánk nézve nemcsak azért üdvös, mert a bureaucraticus rendszer alatt elhanyagolt egyházi ügyeink helyreállitását biztos úton eszközli, hanem azért is, mert a katholikus szellem ébredésének erőteljes rugója lehet. Hálás indulattal fogadjuk azért ő Felségének kegyelmes rendeletét, mely vallásos autonomiánkat helyreállítja. Köszönettel ismerjük el a magyar kormánynak ebbeli kérésünkre fordított figyelmét. Dicsőítjük egyházi főnökeink és ezek között nmltgu püspökünk

hathatós közbenjárását és tisztelettel emlékezünk azon multunkról is, mely a jelent elősegítette jövőnk biztosítására.

Egy oly nagy horderejü fellépés, milyennek jelen gyülekezetünket tekinteni lehet, megkivánja, miszerint már első felléptünkkel tisztában legyünk magunkkal, tisztában álljon a világ előtt, hogy miért tartjuk ezt szükségesnek? minő alapra fektetett erőkkel kivánunk e szükségnek mogfelelni? és mi az, a mit müködésünk körében szemünk előtt kell tartani, hogy müködésünk a magasztos czélnak megfeleljen. És ha ily fontos kérdések megoldását csekély tehetségem kimerítőleg tárgyalni nem is birja, de midőn nekem jutott az a szerencse, hogy nagyméltóságu püspökünk után itt első felszolalhassak, hivatva érzem magamat, mindazokat érinteni, melyek ily kérdések megfejtése körül nézetem szerint figyelmet érdemelhetnének. Nagyméltóságod és e t. egyházi gyülekezet böles belátása fogja előterjesztésemet megbirálni; de bár miként itéljenek felette, szerencsésnek érzem magamat, ha igénytelen szavaim ily nagyszerü kérdések megfejtésére alkalmat nyujthattak.

Talán soha sem küzdött anyaszentegyházunk leverőbb körülményekkel, mint most A pogányság üldözései keresztény hiveink buzgalmát elnyomni nem birták, sőt vértanuink emelkedett lelkesedése magasztosságát tüntette föl. A reformatio milliomokat idegenített el hitvallásunktól; de ezeknél több millióknál nevelte a szentegyházhoz való ragaszkodást; és ha egyházunkat gyakran érték szomoru csapások, melyekkel az ellenszenv sulytotta, vigaszt találhatott mindig azok emelkedett lelkesedésében, kiket tőle elidegeniteni nem lehetett. A czivilisatio haladásával a vallásos surlódások megszüntetvén, müvelt nemzetek közt, a szabadság terén többé helyet nem találnak. De azért ellenségeink vannak, és a mi aggasztó, ezek keblünkben is emelkednek, közöttünk terjednek. Ilyen a hitetlenség az egyik, a vallás iránt való közömbösség a másik részről. Terjeszkedik az egyik a párt kitartó mozgalmai által, terjeszkedni fog a másik, ha a vallásos buzgalom lobogóját nem úgy tűzi ki, hogy az elszéledett nyáj örömmel és bizodalommal seregeljen körülötte.

Mérges támadásoknak van annak szent széke kitéve, kit hitünk e földön Isten helytartójának vall. Hogy a csillapító hatalmak közbenjárása mennyiben fogja védeni, politikai járatlan-

ságom előre belátni nem képes. De arról meg vagyok győződve, hogy ha a vallásos buzgalom tágas e világ katholikus közönségeit egy szabad mozgás mezején egyesíthetné, kimondhatnám azt, hogy a pápai birtok felett más hatalom nem rendelkezhetik, mint a katholikusok milliomai együttessége. Ezek érdekében volt és van ez felállítva, ezek érdeke kivánja, hogy a világ minden részében elterjedt hivek lelki nyugalma főpásztora bármely hatalmasságnak alattvalója ne legyen, hogy függetlenségét az uralkodó tekintélyének fénye környezze. És milliomok ily felszólításával szemben nem hiszem, hogy a szent szék környékét senki is ostromolná azon okból és csak azon okból, mert ezen birtok épen keze ügyében fekszik. Miglen jelenleg támadói csak gúnymosolylyal néznek azon sympathiák kifejezésének erőlködéseire, melyek eddig tekintélyes egyesülési térre találni nem tudtak.

Láttuk, hogy katholikus szellemben tett alapítványokat kormányok magokhoz ragadtak, nem gondolva azon birtokbiztosság szentségével, melynek oltalmát mindnyájan épen a kormánytól várjuk. És hallgatva tűri a katholikus nép, és közömbösséggel nézi, ha más, rendeltetésökkel épen ellenkező czélokra használtatnak. De mit is tegyen az egyes egyebet ott, hol ezen érdekek védelmétől elszigetelve áll, és a hol az erők egyesítésének tere hiányzik. A katholikus alapítványok kezelői eddig oltalmukat csak a kormány pártfogásában keresék. A kormány pártfogásában, mely zsarnok kezében kedélye játékává válhatik s alkotmányos téren nyugtalan mozgalmak változásai között épen ellenei hatalmába juttathatja. De ha a katholikus érdekek emelésére adományozott vagyont a katholikus tömeg buzgalma fedi, ha az egyház hivei mint testület őrködhetnek a felett, a mit a kath. érdek fentartani kiván, egy védbástyája emelkedett, melyet megtámadni nagy hatalomra fektetett kormány is óvakodik.

Nincs a nép osztályai között egy is, melyet a jelen idő mozgalmainak szóvezetői oly kiméletlenül támadjanak meg, mint a katholikus papságot; hol ezek között az emberi gyarlóság vétkezik, káröröммel hirdetik, hol a rágalom térre talál, ennek szárnyokat adnak és a védelem csak itt-ott, elszigetelve mutatkozik. — Azzal vádolják a kath. papságot, hogy magasztos feladatának befolyásával az eszme függetlenségét kivánja behálózni, és maga hatalma alá keriteni. Hogy a katholikus papság

a jelen idők mozgalmaira valami tulnyomó befolyással kecsegtethetné magát, azt épen nem látom, — de azt elismerem, hogy a legszentebb czél-, a vallásos buzgalom ébresztésének is lehet hibás eljárása. Elismerem, hogy az indulatok korlátlansága, a hibás felfogás és a tulbuzgalom félrevezethet. Emberek vagyunk mindnyájan és az emberi gyarlóságon felül emelkedett néposztály nem létezik; de egyesek hibájáért a szent czélra működők hatását megsemmisíteni annyi, mint ezt magát feladni. — Hogy vallásunk ellenei ott támadják, hol leginkább sérthetik, állásuk természetének következése. De a kinek vallása tisztaságát a világ előtt is fenntartani szivén fekszik, annak ily támadások ellen védelemről is gondoskodni kell, még pedig oly védelemről, mely a hibák elhárításával a támadók fegverét tompítja, oly erő előállításáról, mely a köztünk működőkre hatni, mely a hibákat elhárítani, s a helytenül támadókkal szemben erőteljesen megállani képes legyen.

A vallásosság bölcsője az iskola, s ki hitéhez ragaszkodik s ezt maradékában is fentartáni akarja, annak akarnia is kell, hogy gyermeke vallásos érzelmek befolyása alatt növekedjék. — De fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy épen katholikusok azok, kik nevelő intézeteinktől az egyházi befolyást el akarják zárni és ezeket egészen a kormány rendelkezése alá bocsátani. Én a kormánytól soha sem tagadom meg azt, hogy ott, a hol a köztársaság érdeke forog fen, felügyeljen. Megkivánja azt azon egyensuly fentartása, mely mindegyiknek jogainak sérthetlenségét biztosítja, meg azon közreműködés egyesítése, melyet előmozdítani polgári kötelességünk. — De hogy katholikus ifjaink nevelésétől a katholikus szellem befolyását elrekeszsze, hatalma egy oly túlterjesztésének tartom, mely igenis gyakran vallásos érzelmeinket sértheti. — Protestans hazánkfiai hiven őrzik azon dicső feladatukat, hogy nevelő intézeteiket önállólag kezelik, és csak elismeréssel lehet említeni azon vallásos buzgalmat, hazafiérzést és művelődési emelkedést, melynek terjesztésében működnek. — Hasonló állásban miért ne tudnánk mi is hasonlót eszközölni?.. Hogy kizárólag a kormány igazgassa nevelő intézeteinket, a katholikus érdekeket ki nem elégítheti. — De a sem kielégitő, ha csak egyházi személyek képviselik a kormánynyal szemben az érdeket, mely körül működni a szülőknek Istentől rendelt fel-

adata. Egyesüljön azért azon tekintély, mely az Isten szavát hirdeti, azon erővel, melynek kebelében ez gyökeret vert, és ha a nevelés feladatában részt vehet mindenki, ki erre hivatva van, hogy mindenkit kielégít, körülöttünk álló példák bizonyítják.

Többeket nem is említve, az elősoroltak talán eléggé bebizonyítják, hogy midőn az államélet mozdonyai tágasabb tért foglalnak, az államfőkkel és kormánynyal való egyezkedés vallásos érdekeink fentartásának már elegendő biztossága nem lehet, hol kellessék tehát ezek támaszait keresni, az a miről e t. gyülekezet engedelmével tovább szólani kivánok.

A világ kereke forog és egy is más is bármiként vélekedjék ennek haladásáról, elmaradni senkinek sem szabad, ki hivatva van, hogy ezen haladás üdvös legyen.

Az alkotmányos elvekhez való ragaszkodás a kor haladása jelleme, és ennek terjedésével terjed az emberiségben azon önérzet is, hogy a közügyek előmozditására már nemcsak anyagi eszköz, hanem szellemi rúgó is akar lenni. A terjedő közvélemény folyamát megállítani nem lehet, de ennek helyes irányt adni az ész tevékenségének feladata.

S ha a democraticus elvek mozgalmai itt-ott már a fenálló társadalmi rendet bántalommal is fenyegetnék, ezen elvektől sem kell elijedni.

Nem az elv itt a veszedelem, hanem a kezelők, kik ily eszmék éretlen gyümölcsével akarják a politikai életet táplálni ott, hol csak veszedelmes lázakat idézhetnek elő. Minden időkorban találunk példákra, hol büszke hatalmasságok is a néptömeg lelkesedését hívták fel segítségül; s ha ily erők gondatlan megfeszítése igenis gyakran a kitüzött czélon túl csapott, és bajt és szerencsétlenséget okozott, azt annak kell tulajdonítani, hogy azok, kik a szükség perczében a tömeg lelkesedését felhívták, maga idejében arról gondoskodni elmulasztották, hogy ez ne egy otromba gomolyt képezzen, melyet a lejtőnek indítani lehet, de pusztitó rohamát feltartani nem. Itt az idő, midőn a kath. anyaszentegyház hivei összességének buzgalmában kell hogy találja oltalmát. De nem mult el annak ideje, miszerint anyaszentegyházunk hivei lelkesedését oda engedje, hol nem durva tudatlanság rohama, nem ingatag közömbösség hajlékonysága képezi támaszait, hanem egy oly erő, mely ott állani tud, hol állania

kell. Érdekeltség és értelem vezesse testületünket, ezt terjeszteni legyen főfeladatunk, és nevekedni fog azon erő, mely a szent czél előmozdítására hivatva van.

Ily alapelvek gyakorlati alkalmazása alakulásunk nem csekély feladata

Mert ha tagadni nem is lehet, hogy a közreműködés ébreszti az érdekeltséget, és a tárgyakkal való foglalkozás emeli ezek értelmezését, igaz az is, hogy kevés napokra szorítkozott közgyülésünk igen felszaporított személyzete nem hogy könnyítené, hanem hátráltatja a tanácskozást, nem hogy tisztázná, hanem zavarja az eszméket. Azért komoly megfontolást és a körülmények sürgően tekintetbe vételét igényli egyházi gyülekezetünk személyzetének kijelölése. Én magam részemről egyelőre inkább igen csakély, mint igen nagy számra emelném, mert a szükség esetében a csekély számot szaporítani könnyü; hanem kényes, alkalmatlan és terhes feladat akárkit is kirekeszteni, ki már közöttünk áll.

Gyülésünk megnyitására alkalmazott beszédemnek nem feladata előre a szervezés részleteibe ereszkodni. De annak talán helye lehet, hogy alakítása alapelveiről szóljak. — Gyülésünket egyháziak és világiak képezik. A világiakra nézve két categoriára fektetem a sulyt. Az egyiket teszik a kegyurak, (patronusok) kik akár egyes személyek, akár közönségek legyenek, akár magok, akár jogeldődeik alapitottak, vagy tartanak fen ecclesiákat, méltán megkivánhatják, hogy személyes befolyásokkal őrködhessenek azon intézkedések felett, melyek adományaik felett rendeltetnek. De ez szükséges azért is, hogy ösztönül és biztosítékul szolgáljon azoknak, kik ezentúl az egyház és hivei ilyen szükségeit vagyonukból nagyobb mértékben pótolni hajlandók lesznek. De főképen, és mindenek felett kell itt illően képviselve lenni megyénk egyházi közönségeinek; azok teszik a státus erejét, azoknak tehát vallásos érdekeit fentartani és emelni mindnyájunknak érdeke és főfeladata. Hogy ezenkivül még oly erők, melyek az egyház javára üdvös hatással lehetnek, itten helyet foglaljanak, az ellen sem szólhatok, hanem csak annyiban foglalhatnak helyet, a mennyiben gyülésünk személyzetének helyes számán túl nem szaporítjuk, és figyelmezve arra, hogy ha a biztos kikelésre szemet bőven hinteni szükség, a magvat mégis jól meg kell vá-

logatni, hogy gyomot és dudvát ne teremjen, mely ha kikel, kiirtani bajos, ha megáll, drága növényeink veszedelme.

Az egyházi rend képviseletére nézve a vallásos érzethez való ragaszkodás megkivánja, hogy oly befolyással álljon közöttünk, mely a hit szentsége sérthetlenségét közöttünk fentartani képes legyen. De világi érdekeink kezelésére az egyháznak mint testületnek tulnyomó erőt adni nem tartom tanácsosnak. Mint az egyházi rendnek vallásos érzetből mély tisztelőjét engem ezek irányában a bizalmatlansággal vádolni nem lehet sehol. Nem, uraim, nem bizodalmatlanság, hanem féltékenység az, hogy az egyház közöttünk a nyomás szinét se látszassék gyakorolni, mi a mostani világ ingatag körülményei között igenis könnyen ingerültséget szülhet, és megingathatja hiveink szivében azon szellemi befolyást, mely az egyházi rend magasztos állásának szüksége és üdve, és nincs az a világi erő és hatalom, mely ezen szellemi hatás erejét pótolni képes legyen.

Gyülekezetünk alakításával gondolkoznunk kell továbbá arról is, minő szempontból kiván működésében kiindulni? Minő határok között mozogni? és minő vezérlet alatt föllépni, hogy magasztos feladatának megfeleljen? — A szabadság eszméje az, mely lelkesíti az ifjut, mely körül működik az érett kor és melyhez az öregnek is ragaszkodni kell, ha elhagyatva maradni nem akar. A szabadság az az eszme, melyet ezerek meg ezerek dicsőitenek. — De ezek közül valljon hányan értelmezik úgy, hogy a társadalmi élet fentartásának és fejlődésének biztosítéka lehessen? Szabad a ragadozó állat, midőn a mezők békés lakóit szétszaggatja. Szabad a gyermek, midőn izgatott kedélyyel sért, ront és tör. Szabad az éretlen csoport, midőn elbizakodásában a békés polgár csendességét és nyugalmát háborítja. De az ilyen szabadság a társadalmi szövetségnek nem biztosítéka, hanem romlása. Mert azon szabadság, mely a hatalom erőszakát, a féktelenség kicsapongásait törvényesíti, egy örvény, mely a veszélyek mélységébe ragad. A politikai szabadság megalapításának első kelléke oly anyagi erőket szilárditani, melyek egyfelől mindennek oltalmat nyujtanak, másfelől mindenkit arra szorítani képesek, hogy tegye azt, a mit tenni kell; eltartóztatni, elijeszteni attól, a mit tenni nem szabad; — és a politikai szabadság igényeinek elég van téve, ha ily erő hatalma tulterjedését a törvény

oltalma alatt gátolni képes. Egy ily anyagi erő az államéletben egy szükség, de az egyházi köztársaság kezei között csak egy tompa eszköz, mely sért, ront és tör, de a mestert dicsőítő müvet nem teremt. — Egy szellemi erő az mely közelíti az államéletet a tökéletesedéshez, és egyedül ezen szellemi erő az, mely az egyházat fentartja és fenállását dicsőiti — és ez a vallásosság. — Én uraim! katholikus vagyok, ennek születtem, neveltettem és Isten után mint ezen hit hive élni és halni kivánok. — Mint ilyen más vallás irányában idegenséggel viseltetni nem tudok. A hit a lélek sugalma és egy magasztos érzés, melyet mindenkiben tisztelnünk kell, tisztelnünk szükség, hogy egyetértéssel a köztársaság javát, az emberiség nagy feladatait előmozditani képesek legyünk. — De a türelmetlenség vádja azt nem érheti, ki a hitetlenség terjedését gátolni törekszik. — Igaz ugyan, hogy a hitetlenség is az emberi eszme oly kifolyása, melyet erőszakkal elnyomni nem lehet; igaz, hogy hitetlenekre is találunk, kik egy bizonyos társadalmi müveltség fokára emelkedve elismernek egy oly morált, mely némileg a köztársaság igényeinek megfelel, de midőn csak azt ismeri morálnak, a mit annak elismerni tetszik és semmi durva hajlamokat gátló erkölcsi kötelezettségekről nem tud, a hitetlenség eszméjével szemben ott nem állhatok, a hol állok minden vallásos érzet mellett, mely egy Isten akaratja előtt meghajlik, mely velünk egy az emberi hajlamokon felülálló erkölcsi kötelezést ismer el. De továbbá, ha a vallás az, a mi az embert oda emeli, hogy boldog óráiban elbizakodás ne tántorítsa, hogy a sors balcsapásai súlya alatt meg törjék; ha a vallás az, mi földi pályánk végperczében mindenkinek úgy, mint ragaszkodik hozzá, adja a megnyugvást: kegyetlenség, ha a homályban borongó emberi ész kétkedéseivel azon támaszt akarja megingatni, melybe az emberiség bizodalmát helyeztetve, hivatásának megfelel. — De a vallásosság az államéletnek is egy szüksége, mert kötelezettségei oda is elhatnak, hová az anyagi erő nem jut; mert az államéletet a tökéletesedéshez közelíti ott, hol az anyagi erő nyomását mellőzhetővé teszi.

Ragaszkodjunk azért a szabadság terén szent vallásunkhoz, tiszteljük a vallásosság érzetét mindenkiben, de a hitetlenség terjedésének kebelünkben gátot vetni tartsuk vallásos polgári kötelességünknek. — Minden társadalmi egybeköttetésnél kell egy

fő, mely a közczél előmozditásának sulypontja; kellenek közegek, melyek a közczél szükségeinek kezeléscivel vannak megbizva.

Az egyház világi állása is egy ily társadalmi szövetség, melynek feladata föntartani, hirdetni azt, mi az Isten szava.

Itt is mellőzhetlen a fő és vallásunk isteni alakítója ezt földi helytartójában kijelölte. Itt is szükség van kezelőkre; ezeket feltaláljuk az egyházi személyekben, kik közöttünk az Isten szavát hirdetni és nekünk a vallás szentségeit szolgáltatni hivatva vannak. Vannak a kik azt mondják, hogy a szabadság eszméje a papi befolyással meg nem fér. Előttem az egyházi befolyás csak egy szellemi befolyás lehet, mely a meggyőződésre, a szabadság vezéreszméjére hat. Ki vallásunk rendelkezésében megnyugvást nem talál, eltér ezen hittől, én azt mint katholikus sajnálni fogom, de kárhoztatni nem; mert vallásomat oda törpíteni nem akarom, hogy a meggyőződés, a lelki szabadság leigázója legyen. Kárhoztatom azt, ki ellenszenvvel kebelében közöttünk marad és hiveink buzgalmát botránynyal sérteni nem átalja. Vagy talán az egyháznak szellemi befolyását is a szabadság lelánczolójának tekinti valaki? Az emberi ész zsengéjében csak csirája van annak, a mire fejlődésében emelkednie kell, s ha nem tanul abból, mit az idő folyama érlelt, és azoktól, kiknek ezt előbb felfogni alkalmuk volt, egy emberi élet lefolyása az állatiságon nem igen sokkal fogja fölül emelhetni. Azért ki a tökéletesülés felé emelkedni törekedik, annak vezérlőkre, tanítókra mindig van szüksége Első gyermekségünk kora vezetőit hol találja, az csak a Gondviselés rendelkezésétől függ. De az érett kor szabadságában kell hogy álljon itt meggyőződése vonzódásához ragaszkodni. És ha a köztársaságban figyelmet arra fordítani szükség, hogy olyan befolyások erőre ne kapjanak, melyek az államélet békéjét és fenállását veszélyeztetnék; de hogy gyanusítások, izgatás, mérges indulatok kitörései, a meggyökerezett vallásos érzést azon forrásoktól elzárják, melyekből meggyőződésünk táplálékát meriteni kivánjuk: a szabadság eszméje legméltatlanabb bántalmának tartom.

Ime Uraim! azon eszmék, melyeket ez adott alkalommal a tisztelt gyülekezetnek figyelmébe ajánlani bátorkodom. Legyen nekem megengedve befejezésül azon érzésnek is szavakat adni, mely e dicső nap felviradásával keblemet lelkesiti.

Nmltgu püspök! tisztelt egyházi gyülekezet! Az igazság egy és változhatlan, erkölcsileg ennek szivünkben minden körülmények közt élni kell, de gyakorlatilag a világi erők nyomása alatt áll. Az emberiség magasztos hivatásának nagyobb bizonysága nem lehet, mint az, hogy ily erőkre hatni hatalmában áll úgy, hogy az igazság mellett küzdeni érdeme, a küzdés nehézségeitől elrettenni kárhozata. Az evangelium példabeszéde hibáztatja azt, ki a rábizott talentumat haszonvétel nélkül heverteti; azért kinekkinek, mit mint ilyent a gondviselés juttatott, az Isten dicsőítésére, az emberiség java előmozdítására gyümölcsöztetni, élete feladata kell hogy legyen.

Előttünk az egy és változhatlan igazság vallásunk; ki ebbe bizik, ehhez ragaszkodik, annak tekintélye fentartása körül működni Isten és ember előtt kötelessége. Az erők nem hiányzanak, 200 milliomat felülhaladja a föld területén hitsorsosaink száma! . . . .

Egy fölelkipásztor, mint Isten helynöke karolja át mindazok szellemi érdekeit, kik hozzá ragaszkodnak. Egy nyelv vallásos intézkedéseink közege; ily erőt, ily biztos egyesülési központot Isten dicsőítésére és az emberiség java előmozdítására föl nem használni, nagy hiba volna! Csak azt ne higyjük, hogy a világszerte elterjedett katholikus népet az erőszak lánczaival egybetartani lehet. A szabadság kell hogy legyen egyesülésünk tere, és a valláshoz való ragaszkodás azon kapocs, mely ezt fentartja.

A sas a madarak királya szárnyait ha lekötjük, letörjük, porba heverve egy elgyengült, egy elszigorodott állat lesz, mely a természettől rendelt feladatának megfelelni nem képes.

Csak szárnyai szabad mozgása emelheti azon magasságra, terjesztheti annyira látterét, hogy méltán a repdesők királyának tekinthessük. De bármily magasra is emelkedjék, bármennyire is terjedjen láttere az állatiság terhét magáról lerázni nem fogja. Szárnyai a fáradságtól lankadnak, teste eledelt kiván és a véghetetlenség homályában nyúgpontra nem talál. És visszatér az anyaföld kebeléhez és itt keres eledelt, nyugalmat és új erőt, hogy a viharok hatalmával megküzdeni képes legyen.

Ilyen az Isten legnemesebb földi teremtéseis: az ember. — Az ész ennek szárnya, melynek szabad mozgása emeli lelkét az

állati élet durvaságából a tökéletesség magassága felé. — De bármily magasra emelje, bármily tágas láttér is környezze, a földi anyag terhe — mig él — rajta csügg; a megfeszitett erő lankad, a lélek biztositó eledelt kiván és a véghetetlenség homályában tévelygő emberi ész ott nyúgpontra nem talál. Ekkor a katholikus vallásos buzgalma a szentegyház kebeléhez tér, mely mindenkinek, ki benne bizik, nyujtja azon nyugalmat és lelki erőt, mely az élet viszontagságai alatt lelkét föntartani és a tökéletességhez vezetni képes.

Szabadság és szent vallásunkhoz való ragaszkodás legyen azért jelszavunk. És első megnyilásával üdvözlöm ezen gyülekezetet nemcsak mint ősi jogaink helyreállitóját, nemcsak mint kebli ügyeink bizodalmas vezetőjét, hanem üdvözlöm, mint egy olyan fellépést, mely fejlődésében egész anyaszentegyházunk világi állása biztositására és dicsőítésére egy nagy horderejü előlépés lehet. —

Bezárom beszédemet e jelszóval: szabadság és szentvallásunkhoz való ragaszkodás.

A beszédet nagy hatás és éljenzés kisérte és követte.

Keserü Mózes apátkanonok és kormányszéki referens ő nsga az 1848- és 1866-diki gyülés elvei szerint a megyés-püspök mint természetes elnök mellé egy világi alelnököt, ugyszintén jegyzőket is kiván választatni. Báró Jósika Lajos alelnöknek, Veszely Károly és Groisz Nándor jegyzőknek kikiáltatnak.

Berzenczei László m.-vásárhelyi országos és státus-gyülési képviselő érzelemdus és megkapó szavakban ömleng.

Beszédje végén a görög-katholikusok érdekbe vonását is megemliti, s erre nézve interpellatio formát tesz ő excellentiájához, s egy inditványnak később teendő benyujtására szabadságot kér.

Erre egy kis vita fejlődött ki. Ő excellentiája nyilvánitja Berzenczeinek, hogy a görög-katholikusok ügye itt, legalább jelenleg, nem foroghat fen, miután mi szorosan egyházmegyénkhez tartazó autonomiánk elintézése végett jöttük össze, s csak ha ezt elintéztük, azután leszünk azon állásban, hogy a görög-katholikusok hozzánk való viszonyának is tárgyalásába ereszkedjünk.

Groisz Gusztáv is ezen nézetben van.

Berzenczei is meglátszott a feleletben nyugodni.

Most a gyülés folyama rendes medrébe visszatérvén, püspök ő excja egy verificaló bizottmányt nevezett ki a státus-gyülési tagok összeszámítására, mely a jogosultak névsorának felolvasásával megkezdvén munkálatát, kitünt, hogy a jelen ülésszakra eddig 103-an jelentek meg, kik következők:

A káptalan, u. m. Ráduly János, Keserü Mózes, Andrásy István, Hubácsek Ádám, Ferenczi József, Barts Ferencz, Bodnár Lajos, Lönhárt Ferencz, ifj. Kovács Ignácz, Ludvig János, Vajda Ignácz, id. Kovács Ignácz, Csató József, Nagy Lajos. Esperesek: Szőke Endre, Möller Ede, Salamon Alajos, Hoppé Ferencz, Veszely Károly, Mártonfy Antal, György István, Sántha Imre. Szentszéki ülnökök: Kolosi Antal, Beke Antal, Kardos Ignácz, Kovács Ferencz, Finta István, Gábor János, Ninger Ignácz. Lyceumi tanárok: Balog Elek, Éltes Károly, Biró Béla, Imets Jákó. Gymn. küldöttek és növeldei igazgatók: Pittner Ignácz, Szabó Károly, Bors Lázár, Éltes Elek, Roszkoszni Elek, Gencsi József, ifj. Simon Endre, Nagy Imre, Márton Lajos. Szent-ferenczrendi tartományi főnök. Főtisztviselők, kegyurak, egyházi és világi küldöttek: Groisz Gusztáv, b. Bornemiszsza János, Jakab Bogdán, Gál Lajos, Sándor János, Horváth Sándor, Cseh Lajos, gr. Béldi Ferencz, Mikó Mihály, gr. Béldi Gergely, Karácson János, Dánffi Károly, gr. Bethlen Camilló, b. Jósika Lajos, b. Nopcsa László, Tolnay Gábor, Bálint Károly, Bodó Miklós, Betegh Imre, Horváth Ferencz, Décsei Péter, Publig Gergely, Bodó Alajos, Albert Mihály, Vas Ferencz, Benkő Pál, Apostol Alajos, Ávéd István, id. Simon Endre, Rácz István, Kedves Tamás, Kis Antal, Góla Mózes, Benedicti Albert, Ugron Lázár, Pap János, Frendl Dénes, dr. Kein Adolf, b. Apor János, Szentiványi Ignácz, Berzenczey László, dr. Donogányi Jakab, Zeyk Antal, Bocskor Mihály, Sándor László, Márton Ferencz, dr. Otrobán Nándor, Finály Henrik, Torma István, Kremer Samu, Horváth János, Ferenczi Miklós, Kovács János, Boér Kálmán, Groisz Nándor, Simon Elek, Biázini Domokos, Pánczél Joákim, Steiner Béla.

Ezalatt a gyülés tagjai közt 20 névvel ellátott s kinyomatott cédulák osztattak szét a végett, hogy kiki gondolkodjék azok mint az előmunkálás végett kiküldendő bizottmány tagjai felett.

Ráduly János nagy prépost nem látja jónak ezen kinyomott jegyek által praeoccupálni a véleményeket

Groisz Gusztáv azzal nyugtatja meg a prépost urat, hogy az oda nyomatott nevek közül mindenki tetszése szerint törölhet ki és irhat be másokat.

Ebben igaza van ugyan Groisz Gusztávnak, de a prépost urnak is igaza abban, hogy a rögtönzött szétosztás és azon körülmény, hogy a nevek csoportosíttattak, mégis nagy hatással volt arra, hogy a kinyomtatott nevek többséget nyerjenek.

Püspök ő excja a cultusministeri átiratot ezen státus-gyülésre vonatkozólag felolvastatván, kimondja a huszas bizottmány nak báró Jósika Lajos elnöklete mellett kiküldése iránti határozatot.

Erre egy három tagu szavazatszedő bizottmány neveztetvén ki, s az ülés felfüggesztetvén, az erdmény következő tett:

Andrási István, gr. Béldi Ferencz, Betegh Imre, Berzenczei László, Bocskor Mihály, Csató József, Groisz Nándor, Jakab Bogdán, Keserü Mózes, Horváth János, Mikó Mihály, Nagy Lajos, Pap János, Pánczél Joáchim, Ugron Lázár, Sánta Imre, Salamon Alajos, Simon Elek, ifj. Simon Endre, Veszely Károly.

Ugyanezen egy negyed 12-től délután 3-ig tartó gyülésben két nevezetes indítvány merült föl.

Egyik Fogarasy Mihály püspök ő excájé egy ő Szentségéhez itézendő hódolati és ragaszkodási feliratot illetőleg. Másik Jakab Bogdáné egy ő Felségéhez és egy a magyar cultusministeriumhoz intézendő köszönő feliratra vonatkozólag.

Mindkét inditvány egyhangulag elfogadtatott s csupán kivitele halasztatott a státus-gyülés végére.

IV.

Nem akartunk nagy jelentőséget tulajdonítani a státus-gyülés megnyitása alkalmával előfordult vitatkozások hirtelen elzúgó szelének azt vélve, hogy az első lökés megszüntével a kedélyek láthatára is lassankint kitisztul s a beállott szélcsend lassu lebbenései mellett tanácskozásaink is menedékesebb mozdulatokkal haladnak a nagy czél megközelitése felé.

Azonban mi is, mint másokkal is igen gyakran történik, nagyon csalódtunk.

A megnyitó közgyülésen rögtönözött szavazással kiküldött bizottmányba a világi katholikusok saját embereiket választván be, nem csodálkozhatunk, ha már a munkálat megkezdésénél észrevehetőleg nyilvánult a világiak ellentétes iránya a papi rend törekvéseivel szemben.

Két tervjavaslat képezte azon válfalat, mely a papság és világiak közé emeltetett. Egyik Fogarasy Mihály püspök ő excellentiájáé, másik a kolozsváriaké.

Püspök ő excája, hogy mint illetékes kezdeményező a tanácskozás alapját meghatározza s folyamatját annál könnyebbé tegye, következő programmot állított ki:

Előszó.

Az egyházat mindenhol és mindenütt jogosan megilleti az önkormányzat. Erdélyben az a köztörvény által is biztositva lévén, az erdélyi püspöki megyében egyházi, iskolai és alapítványi ügyek elintézésére kathol. státus nevezet alatt világi kathol. hazafiak is időnként befolytak; de ezen vegyes önkormányzat mindeddig rendszeresen szervezve nem volt.

A változott politikai kormányrendszerből keletkező egyházközi viszonyok szükségessé tevék a kath. státus kifejlesztését és megállapitását, minek tervét a következőkben adjuk elé.

I. FEJEZET.

A szervezetnek alapvonalai.

1. §. Az erdélyi kath. státus egyházi és kath. világi férfiakból az erdélyi püspök mint egyházmegyei főhatóság mellé a végre alakul, hogy az erdélyi egyházmegyének templomi, iskolai, alapítványi, kegyes intézeti és egyéb — nem szorosan papi — ügyeit kivülre képviselje, az egyházi önkormányzat terén elintézze, kezelje, gondozza és azokra felügyeljen.

2. §. Mind az egyházi, mind a világi tagok, vagy hivatalukés állásuknál fogva azok, vagy választás által lesznek azokká.

3. §. Mikép e püspöki megye parochiákra és esperesi kerületekre van felosztva, melyek a püspöki szék központjából kormányoztatnak: úgy e megyének önkormányzati újabb szervezete

is három fokozatban nyer teljes kifejezést és testületi alakulást; miszerint alant az egyházközségek saját egyházi ügyei közvetlenül érdeklettek befolyásával intéztetnek el, az esperesi kerületekben kisebb társas intézkedés felsőbb fokozatába jutnak, innen pedig a püspöki megye központi főtanácsába fölebb vitetnek, mely az egyház-megye minden ügyei felett évi státus-gyülésében, vagy állandó bizottmányában rendelkezik. Ennél fogva az egyházmegyében kathol. anyaszentegyházunk autonomiája az egyes egyházközségekből kiindulva az esperesi kerületekben képviseleti alakban tovább fejlődvén, a püspöki szék központjánál a katholikus státus-gylésben s illetőleg ennek állandó bizottmányában összpontosul, s a hatásköréhez tartozó ügyekben az összes püspöki megyére kiterjed.

4. §. Az egyházi autonomiát tehát gyakarolja: a) az egyházi községekben a község tagjaiból alakult gyülés és a gyülésben választott egyház-községi tanács; b) az esperesi kerületekben az egyes községek papjaiból, képviselőiből, s némely hivatalosokból alakuló kerületi vegyes gyülés; c) az egész egyházmegyére nézve az esperes-kerületi képviselőkből és választás alá nem eső papi és világi tagokból álló státus-gyülés, és az állandó egyházmegyei főtanács.

II. FEJEZET.

Az egyház-községi autonomiáról s annak hatásköréről.

5. §. Minden plébániában az egyház és iskola külső és helyi ügyeit ugyanazon egyházközségnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák: a) együttesen az egyház-községi gyülésben, — b) állandóan az egyház-községi tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint rendes és törvényes elnöknek vezérlete alatt. — A fiók-egyházak — hacsak külön érdekek és tekintetek mást nem kivánnak, — önkormányzati tekintetben is az anyaközséghez csatoltatnak.

6. §. Az egyház-községben minden kath. családfő, ki önálló házat tart, s kötelmeit az egyház irányában rendesen teljesíti, és semmi bélyegző és botránykoztató cselekedettel keresztény-katholikus jellemét be nem szenyezte, az egyházközségi gyülésnek tagja,

s mint ilyen szavazattal bir az előforduló egyházközségi ügyek elintézésében.

7. §. A mely községben a kath. családfők száma 120-nál többre nem megyen, ott minden családfő szavazattal bir az egyházközségi gyülésekben; a hol pedig a családfők e számon is tul vannak, ők maguk közül 120-at kiválasztanak, kik a községet három éven át képviseljék. A választásban az egyház és iskola jótévőire, a székelységben az egész kepét fizetőkre, s egyenlő jó tulajdonok mellett az öregebbekre tekintettel kell lenni.

8. §. A választást a helybeli plébános az egyház gondnoka és egy harmadik avégre felszólított közbizalmu birtokos gazda segélyével vezeti. A választás felkiáltással történik, megoszlás esetére szavazással; egyenlő szavazatoknál az elnök szava dönt.

9. §. A választottakon kivül a szavazattal biró tagok közé sorozandók: a) a községben akár hivatali minőségben, akár máskép tartózkodó papi személyek; b) a kántor-tanítók, egyházfi, fő- és algondnok, helyben lakó kath. földesúr, kath. közhivatalnokok.

10. §. A polgári törvény szerint választói jogától megfosztott honpolgár ugyanazon erkölcsi ok miatt az egyházi községben is szavazati jogától elesik.

11. §. Az egyházközség képviselőinek hatásköre kiterjed a községi templom- és iskolára, ezeknek vagyonára, a községben létező kegyes alapítványokra, ezenkivül a keresztény tisztességes élet és rendtartás védelmére, s az azt sértő botrányok eltávolitására, mely képviselői jogok és kötelmek a gyülésekben gyakoroltatnak.

12. §. Gyüléson kivül az egyházi községet minden parochiában állandóul képviseli: a) a főgondnok, b) az algondnok, c) a kisebb községekben hat, — a nagyobbakban tizenkét egyház-községi tanácsos, kik a községi gyülésben szavazattöbbséggel választatnak, s a megyei főhatóságnak megerősités végett fölterjesztetnek.

13. §. Ezen hivatalokra oly helybeli szavazattal biró községtagok választhatók, kik 30 évet meghaladván, irni s olvasni tudnak, keresztény jámbor életet élnek, s mint ilyenek egyházi s iskolai tartozásaiknak eleget tesznek.

14. §. A megválasztott egyházközségi tanács működése 3

évig tart, kivévén a fő- és algondnokot, kiknek hivatala állandó leend, és vagy lemondás-, vagy felmentés által szünik meg. Az egyházközségi tanácsosok mellé egy-két póttag is választandó a végből, hogy halálozás- vagy más okbóli üresedés esetén az üresség azonnal betöltethessék. Ha ily póttagok előlegesen megválasztva nem lennének, az üresség az előbbi választás alkalmakor legtöbb szavazatot nyert tag által fog pótoltatni. Három év mulva a lelépő tagok újból megválasztathatnak.

15. §. Minden fennevezett hivatalra három egyén választatik ki egyszerü szavazattöbbséggel; egyenlő szavazat számnál a kor határoz.

16. §. Ezen egyházközségi tanácsnak is elnöke a helybeli rendes lelkipásztor, s ha az gátolva volna, a községi főgondnok. Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

17. §. Ezen egyházközségi tanács mindannyiszor ülést tart, valahányszor az egyházközség érdekei kivánják. Az ülést a plébános hívja össze, vagy akadályoztatása esetében az ő beleegyezésével a főgondnok.

18. §. Ezen egyházközségi tanács az egész egyházközségnek érdekeit állandóul képviselvén, a megyében fenálló püspöki rendeletek és kánoni szabályok pontos teljesítésemellett gondozza a községben lévő egyházi és iskolai vagyont, templom-, papi s kántori lak- és iskolai épületeknek jókarban tartását; ellenőrzi a plébániai, templomi és iskolai ingó és ingatlan javakat; megvizsgálja az évi számadásokat, bérbeadások- s épitkezések körül őrködik és intézkedik; a keresztény jámborságot sértő botrányok eltávolitását és jóvátételét az evangeliumnak tévedő felebarátunk megintéséről szóló szabálya szerint elpróbálja, s tetteiért mindenekben a püspöki hatóságnak és a községnek felelettel tartozik.

19. §. Különösen őrködik afölött, hogy az egyháznak vagyona rövidséget ne szenvedjen, hanem mindinkább gyarapodásnak örvendjen; — és hogy a számadások az év bevégezte után minél előbb elkészítessenek, s helyben megvizsgáltatván, az esperes felülvizsgálata mellett az év első negyede alatt az egyházmegyei hatóságnak bemutattassanak.

20. §. Továbbá ezen egyházközségi tanács feladata a helybeli parochiális iskola és népnevelés körül a következendőkben teljesítendők: a) a tanitók anyagi állásának javitását a községben

szorgalmazza és módok kimutatásával előmozdítja, jó példával megindítja; — b) a rendes iskolába való járást serkenti, eszközli, szorgalmazza; — c) a jó és szorgalmas gyermekek megjutalmazásáról, a szegények segélyezéséről lehetőleg gondoskodik; — d) az oktatás és nevelés rendjét és sikerét szemmel tartja, ellenőrzi, s ezekre javítólag hat; — e) a tanitók és szülők közt netalán felmerülő viszályokat kiegyenlíteni törekszik; — f) ha befolyása és működése a tanító hanyagságán, képtelenségén, vagy más helybeli akadályokon megtörik, a bajt az egyházmegyei hatóságnak orvoslás végett följelenti.

21. §. Az egyházközségi gyülés rendesen minden évben egyszer összehívandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi ügyek állásáról, s az egyház és iskola sürgősebb szükségeiről értesítessék.

22. §. Ha a megyés-püspök az évi státus-gyülést meghirdeti, minden egyes plébániában egyházközségi gyülés tartatik a végből, hogy az esperes-kerületi gyülésre egy vagy több választó tag választassék.

23. A hányszor 30 tagból álland a községi gyülés, annyi választót küld a kerületi gyülésbe; ha pedig 30-nál kevesebb tagból állana a községi gyülés, akkor is küld egy képviselőt. — A kerületi gyülésbe küldendő tagok választása szótöbbséggel történik. —

24. §. Ezen gyülésben a választáson kivül értekezik a község a státus-gyülés elé terjesztendő kivánatairól és kérelmeiről, s azokhoz képest kerületi képviselőit utasitással ellátja.

25. §. Ha időközben az egyház-községnek valamely fontos ügye forog kérdésben, és a plébános, főgondnok és egyháztanács jónak látják, rendkivüli közgyülés hivatik össze.

26 §. A gyülés napját az elnök, a ki rendesen a plébános, ennek akadályoztatása esetén az ő beleegyezésével a főgondnok, határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudosítja a községet a gyülés tárgya- és czéljáról is.

27. §. Az egyházközségi gyülés és tanács üléseiről a tanács kebeléből választott jegyző külön jegyzőkönyvet vezet, s ez minden oly ügyben, mely a fenálló szabályok szerint püspöki elintézést, vagy jóváhagyást kiván, a püspöki hatósághoz fölterjesztetik.

III. FEJEZET.

Az esperesi kerületi vegyes gyülések hatáskörére.

28. §. Az esperesi kerületek képezik az egyházkormányzatnak közbelső fokozatu testületét, melynek tagjai hivataluknál fogva: a) a kerület lelkipásztorai és más a kerületben hivatalos-kodó megyei áldozárok; b) a kerületben létező középtanoda és nevelde igazgatója és a középtanoda egy képviselője; c) a világi rendből állásuknál fogva: a kerületben lakó legfőbb kath. hivatalnok és olyan egyes patronusok, kik papot és egyházat tartanak; d) választás utján: a községnek választott képviselői; e) a kerületi főgondnok és két algondnok.

29. §. Az esperesi kerület ezen vegyes egyházi testülete minden évben gyülést tart a végből, hogy a státus-gyülésbe képviselőket küldjön, s azokat utasítással ellássa.

30. §. E gyülésnek elnöke a kerületi esperes, vagy akadályoztatása esetében az alesperes, mindkettőnek akadályoztatása esetében a megyés püspök nevez elnököt.

31. §. A gyülést a községi választások bevégezte után az esperes hirdeti ki és hívja meg.

32. §. A gyülés isteni tisztelet tartása után összeül, jegyzőt és az elnök mellé két szavazatszedőt választ.

33. §. A státus-gyülésbe küldendő papi képviselőt a papok maguk kebeléből általános szavazattöbbséggel választják; világi képviselőt a vegyes gyülés hasonló szavazattöbbséggel választ. — A kegyuraságot gyakorló községek részéről a státus-gyülésbe azoknak képviselői közül egy külön képviselő választandó.

34. §. A választás megtörténvén a választott tagok megbizólevelcket kapnak s alkalomszerü utasítással láttatnak el.

35. §. A kerületi vegyes gyülés ezenkivül csak azon esetben tartathatik meg, ha a megyés-püspök arra az esperest különösen felhatalmazza.

IV. FEJEZET.

A kath. státus szervezete és hatásköre

36. §. Az egész erdélyi egyházmegyét képviselő katholikus státus a püspök elnöksége alatt oly egyházi és világi férfiakból

alakul, kik vagy már állásuk- és hivataluknál fogva, vagy választás útján arra minősítvék, hogy az erdélyi kath. egyház ügyeinek elintézésében részt vegyenek.

37. §. Az egyházi rendből állásuk és hivataluknál fogva ilyenek: a) a székes káptalan, a püspöki consistorium és a püspöki hivatal minden tagjai; b) czimzetes apátok, prépostok és kanonokok; c) fő- és alesperesek, vagy ezek akadályoztatása esetében az esperesi kerület jegyzője; d) a szerzetes rendek tartományi főnökei, püspöki lyceum igazgatója és tanárai, a nagy gymnasiumok igazgatói. — A világi rendből: a) a vármegyék rom. kath. főispánjai, kir. városok polgármesterei, vagy főbirói; b) az esperesi kerületek főgondnokai; c) kegyuri kötelességeket teljesítő egyes patronusok; d) az állandó igazgató vegyes bizottmány alelnöke s tagjai; e) a kolozsvári jogakadémia kath. igazgatója.

38. §. Választott képviselő tagok: a) minden esperesi kerületből egy papi s egy világi képviselő; b) azon hét esperesi kerületnek, melyeknek községei a patronatusi terheket maguk hordozzák, e czimen egy-egy külön képviselője; c) a patronatust hordozó kir. kincstár két képviselője; d) a patronatust hordozó városok egy-egy képviselője; e) ő cs. kir. ap. Felségének mint az egyházak és alapítványok legfőbb védnökének legkegyelmesebben kinevezett képviselői; f) a tanügy két képviselője, a népnevelési ügy két képviselője.

39. §. Az esperesi kerületből a státus-gyülésbe küldendő papi és világi képviselők választásának módja fönnebb tüzetesen meg van határozva.

A tan- és népnevelésügy képviselői az egyházmegye területén működő tanférfiak, vagy szakértők köréből az esperesi gyülésekben s a tanári értekezletekben jelöltetnek ki, s miután a megyés-püspöknek a szavazatok felküldettek, ő a legtöbb szavazattal választottak neveit a közönséggel tudatja.

40. §. Ezen egyházmegyei főtanács, vagyis státus-gyülés rendesen minden évben egyszer hívatik össze a megyés-püspök által, ki a gyülés idejét és helyét meghatározza és kihirdeti.

41. §. Ezen státus-gyülés elnöke mindenkor a megyés-püspök, székürösség esetében a káptalani helyettes; ha pedig ezek bármi okból akadályozva volnának, maguk helyett elnököt ők neveznek.

Alelnököt a gyülés választ, ki egyszersmind az állandó bizottmánynak alelnöke lesz.

42. §. A gyülés mindenkor ünnepélyes isteni tisztelet tartásával nyittatik meg.

43. A választott tagok igazoló bizonyitványainak megvizsgálására az elnök háromtagu bizottmányt nevez ki.

44. §. Az ülés jegyzőkönyvét egy papi és egy világi, szótöbbséggel választott jegyző vezeti.

45. §. Ezen gyülésnek hatásköre és teendői általában az 1792. május 20-án kelt kir. leiratban, és a mult évi sept. 12-én kelt ministeri leiratban vannak kijelölve. Az előbbinek szavai szerint: „Admissum est, ut catholici etiam negotia sua scholastica, ecclesiastica et fundationalia, exceptis iis, quae directe Episcopo reservata sunt, tractent.“ — Ez utóbbiban pedig ekkép: „Ő cs. s apostoli királyi Felsége folyó évi augustus 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy az erdélyi főkormányszéknél fenálló úgynevezett catholica commissio megszüntetvén, az eddig annak hatásköréhez tartozó ügyek az erdélyi rom. kath. státus-gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek és intéztessenek azon módozatok szerint, melyeket Ő Felségének magyar kormánya, az összes érdeklettekkel egyetértőleg — legfelsőbb kegyúri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül — fog megállapitani és legfelsőbb elhatározás alá bocsátani.“

46. §. Ezek szerint tehát, és az önálló egyházkormányzat értelmében a katholikus státus hatásköre kiterjed az egyházi, iskolai, alapítványi ügyek feletti azon intézkedésekre, melyek eddig a catholica commissióra voltak bizva, és annak munkaköréhez tartoztak.

De oda nem fognak tartozni: a) a katholikus hit- és erkölcstan; b) az egyházi szertartás; c) az egyházi kormányzat; d) az egyházi fegyelem bárminemü tárgyai és kérdései; e) papi intézetek szervezése és kormányzása; f) az egyházi javadalmakra vonatkozó bármily intézkedések; egy szóval: szorosabb értelemben vett papi és egyházi ügyek.

47. §. A katholikus státus-gyülés az iskolák és alapítványok fölötti intézkedéseit úgy mérsékli, hogy azok a megyés-püspöknek a katholikus iskolákra, nevelő-intézetekre és más kegyes

alapítványokra kiterjedő joghatóságát ne sértsék és ne korlátozzák.

48 §. Különben ezen első gyülésben elkészíti a legfelsőbb helybenhagyás alá terjesztendő státus-gyülési szervezetet, és azzal kapcsolatosan egy állandó egyházi főbizottmány szervezetét, mely az eddig fenálló catholica commissiót helyettesíteni fogja.

49. §. Ezen új szervezetben a katholikus státus- és főbizottmány fogja átvenni és kezelni az erdélyi egyházmegyének eddig kormányi úton kezelt egyházi és iskolai alapjait.

50. §. Az évi gyülésben a) az ezen alapokról készül előirányzatot megvizsgálja és jövő évre megállapítja; b) a megállapított tervek kezelését és végrehajtását a főbizottmány által eszközli és gyülésen kivül is ellenőrzi; c) az átvett alapítványi joszágok, tőkék és vagyonok kezeléséről intézkedik; d) a kezelők megvizsgált számadásait tudomásul veszi, s az észrevett hiányok és hátrányok fölött határoz; e) az oktatás és nevelés ügyét ellenőrzi, azokban időszerü javitások- és módozatokról gondoskodik; f) az egyházi főbizottmány által elébe terjesztett elvi és anyagi kérdések felől határoz; g) tárgyalja az espereskerületi és egyházközségi gyülésekből fölterjesztett sérelmeket, kérdéseket, indítványokat, azok felől intézkedik s határoz; h) a katholikus anyaszent. egyház szabadságának s törvényes állásának, ha az bármely részről és oldalról háborítatnék, biztosítására alkalmas módokról és eszközökről gondoskodik; i) képviseli az egyház és állam közti jogviszonyt; k) az egyház és iskola szellemi és anyagi jobbléte előmozditását főgondjai közé számitja.

51. §. A státus-gyülés tanácskozásainak rendjét az elnöklő püspök vezényli; s minthogy ezen egyházi gyülésről föltétetik, hogy csak a hitegység és vallásos buzgóság lelke fogja vezérelni, elnöki hatáskörét korlátozó szabályok mellőzendőknek tartatnak. A megyés-püspök úgy fogja vezetni a tanácskozásokat, hogy azok a kath. egyház szellemével egyező központban egyhangu, vagy legalább a többségtől támogatott határozattá emeltethessenek.

52. §. Oly indítvány, mely a rom. kath. anyaszentegyház tanaival, törvényeivel, elveivel, jogaival és szabadságával, vagy az erdélyi megyének jól fölfogott érdekeivel össze nem fér, a tanácskozás tárgyai közé föl sem vétethetik.

V. FEJEZET.

Az egyházmegyei igazgató-tanács szervezete- és hatáskörére.

53. §. Az erdélyi egyházmegye vegyes természetü ügyeit a státus-gyülésen kivül egy főtanács fogja állandóul gondozni és kezelni, mely egy elnökből, tizenkét tanácsosból és a kezelő hivatalnokokból lesz összeállítva. Tagjai a státus-gyülésen általános szavazattöbbséggel választatnak.

54. §. Elnöke ennek is az erdélyi püspök; alelnöke a kath. státus-gyülés alelnöke. A tanácsosok mindkét rendből egyenlő számmal választatnak; ezek közül egy papi előadó és egy világi titoknok, a többiek szavazó ülnökök.

55. §. A kezeléssel megbízott hivatali személyzet szintén részt vesznd a tanácsülésekben, de csak informáló szavazattal.

56. §. Az elnök akadályoztatása esetében az elölülést az alelnök, ennek is akadályoztatása esetében a tanácsosok által választandó helyettes alelnök viszi; később ezen tiszt az élet- és hivatali korra nézve idősb tanácsost illeti.

57. §. Ezen vegyes egyházi tanácsnak a püspöki szék mellett K.-Fehérvárt kellene rendszeresen üléseit tartani és hivatalát végezni, mi által a gyakori érintkezések nehézségei is mellőzve volnának, de jelen körülmények között ez még most kivihető nem lévén, a székhely kedvezőbb viszonyokig más helyre is áttétethetik.

58. §. A benne akár halálozás-, akár kilépés által felmerülő üresedéseket a státus-gyülés választás utján tölti be; a szükséges helyettesítéseket a megyés-püspök és az alelnök egyetértve eszközlik.

59. §. Ezen egyházi főtanács, vagyis vegyes egyházi bizottmány hatásköre általában mindazon ügyekre és tárgyakre kiterjed, melyek a mostani catholica commissióból oda átszármaztatni fognak. —

60. §. A megyés-püspöknek egyházakra, iskolákra, alapítványokra, neveldékre eddig gyakorlott befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván: hivatali viszonya ezen igazgató főtanácshoz azáltal nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben fölter-

jesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentúl is hozzá intéztetnek; b) általa, véleménye kisérete mellett, tárgyalás végett az igazgató tanácshoz áttétetnek; — c) minden — egyenesen az igazgató-főtanácshoz menesztett — fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik; a rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak, és d) e főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat a főtanács el nem fogad. — — —

Nagyon természetes, hogy ő excja, midőn e tervjavaslatot készitette, nem fektethette a státus-gyülés szervezetét oly széles alapokra, melyek az eddig gyakorlott püspöki joghatóság elöitéletére és rovására szolgáltak volna; nem dobhatta el egészen magától azon ügyeket, melyeket eddig jogosan és önállólag intézett, s nem foszthatta meg magát némely befolyasoktól a nélkül, hogy az eddigi jóggyakorlat ellenére a státus-gyüléstől ne korlátoztassék.

Ha a kolozsvári urak is tekintettel kivántak volna lenni erre, s püspökjöknek kétségkivül a kath. egyház javára gyakorlott jogait szemelőtt tartják: mindenesetre el kellett volna fogadniok e tervezetet az egyházi autonomia szervezését illető tanácskozás allapjául, fentartva magoknak azon szabadságot, hogy mit nem látnak jónak, arra nézve véleményüknek kifejezést adhassanak, s hol valami jobbat vélnek, azt indítványba hozhassák.

De ők a helyett, hogy ezen testvéries egyetértésre s biztosabb czélra vezető eljárást követték volna, egy egészen elütő munkálatot hoztak magokkal s mindkét rendü státus-gyülési tagok közt proselytákat szeresztek annak számára a helyett, hogy a püspökkel tették volna magokat közelebbi érintkezésbe.

A két munkálat egymástól nagyon különbözvén, a tagok közt is két egymással szemben álló párt képződésére nyujtott alkalmat.

A világiak külön kezdettek csoportosulni és értekezni. A papi kar hasonlóképen magán gyülésekben kicserélt eszmék utján kivánt módokat találni, ha lehetséges lesz, a nézetek egyesítésére, ellenkező esetben a jogi álláspont megvédelmezésére.

Ily állapotban a remény és csüggedes változó érzelmei közt néztünk a bekövetkezendő közgyülés elé.

V.

A huszas bizottmány két egymásután következő nap folytonosan munkálkodott.

Ez alatt volt ideje mind a papságnak, mind a világi katholikusoknak, kik a státus-gyülésre megjelentek, a dolog felett komolyan gondolkoni.

Volt is ok ezen komoly gondolkodásra.

A huszas bizottmányba beválasztott világi urak azon kivül, hogy a püspök ő excellentiája által készített programmot nem fogadták el, a munkálkodás folyama alatt nemcsak ellenzéket képeztek a papság ellen, hanem oly kifejezésekkel illették a papi bizottmányi tagok föllépéseit s az egyházi érdekek szempontjából kiinduló javaslatait, melyek a kedélyekre leverőleg hatottak s a közös szent czél elérésére irányuló törekvéseket már gyökerükben elfojtották.

A bizottmány ily irányu működése a többi tagok előtt sem maradhatott titok, sőt a legkisebb részletekben is közéjök átszivárogván, a mennyire fölcsigázta a közfigyelmet, annyira szomorította a jó érzéssel telt s még jobb reménytől lelkesülő sziveket.

Ha a papság azt kivánta, hogy az egyházban eddig elfoglalt jogi állása szem előtt tartassék; ha sügette, hogy a státusgyülés szervezésénél az egyenlő számarány papok és világiak közt megtartassék: rögtön azon vádat lobbantották szemére, hogy tulsulyra törekedik, vagy a világiakkal akar szembetűzni.

Megtörtént az is, hogy némely világiak csupán azért nem hívattak meg saját rendfeleik magán értekezleteire, mivel papoknál voltak szállva.

Nagyon természetes, hogy ezen idegenkedő magatartással szemben a papságnak is külön kellett összejöveteleket tartani s úgy a helyzet, mint a követendő eljárás felett komoly eszmecseréket váltani.

Ezt nem azért tette a papság, mintha pártszellemtől vezéreltetett volna, vagy a világi státus iránt ellenszenvi indulatot táplált volna, hanem mivel át volt hatva azon feladat nagy fontosságától, mely neki az egyházi élet terén osztályrészül jutott, s mivel látta azon tévirányt, melyben a fenforgó autonomiai kérdések megoldása a világi katholikusok részéről szándékoltatik.

Sőt a papság épen azáltal mutatta meg az autonomiai ügy iránti érdekeltségét, azáltal adott kifejezést a világi státussal való közreműködés iránti hajlamának, hogy épen akkor, midőn ezek magokat ellenséges állásba helyezték, ő minden előitélettől menten komoly szándékot tanusított oly módozatok föltalálásában, melyek a megoszlás daczára is czélhoz vezessenek.

Lehet, hogy sokan nem így fogják fel a papság eljárását s más indokokból törekednek azt megmagyarázni; de azok vagy nincsenek beavatva az egyházi szerkezet lényegébe, vagy nem látják át a papi hivatal horderejét, vagy végre nem hatottak be a státus-gyülés czéljainak és hivatásának valódi értelmébe.

Ezeknek előrebocsátását szükségesnek véltük arra, hogy a febr. 12-én tartott conferentiákan történteket jól megérthessük.

Fenn nevezett napon ugyanis, miután a huszas bizottmány munkálatát elvégezte, három conferentia tartatott, egy parallel-conferentia külön papok és külön világiak által fél 12-től háromnegyed 1-ig, és egy vegyes háromnegyed 1-től 3 óráig.

A világiak conferentiájáról nem szólhatunk.

A papiban Fogarasy Mihály püspök ő excellentiája az elnöki széket elfoglalván mély aggodalommal terjeszté elé, hogy a bizottmányi munkálatban a püspök által eddig törvényesen gyakorlott jogok egészen fel vannak forgatva. Az iskola és nevelés annyira ki van ragadva a püspök kezéből, hogy ha eddig szomoruan tapasztaltuk az oktatási és nevelési ügy gyenge állását, ezután még roszabb stadiumba fog lépni. Azon kérdést intézi a papsághoz: mit kell tehát most tenni?

Csató József udvarhelyi esperes-plébános jónak látja, hogy a munkálat nyomassék ki s addig ne tartassék nyilvános közülés, mig a papság minden pontot beható tanácskozás alá nem vesz. Minden elhamarkodás veszélyes volna.

Kovács Ferencz hittanár a státus-gyülés elnapoltatását indítványozza.

Veszely Károly marosi esperes és m.-vásárhelyi plébános felkéri ő excját, hogy aggodalmát a vegyes gyülés előtt nyilvánitsa ki, s egyszersmind alkottasson egy czikket, melyben a püspöknek a kath. vallás elveiből kifolyó joghatósága biztositassék.

Keserü Mózes apát ur semmiesetre sem akarja, hogy a püspök csupán a templomba szorítassék. Csató mellett van, hogy a munkálat vétessék előbb tüzetes tárgyalás alá.

Lönhárt Ferencz pápai praelátus ur több részletes kérdésben az iskola és nevelés körül tájékozó észrevételeket tesz.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy Erdélynek Magyarhonnal való egyesülése bevégzett tény levén, egyházilag is oda kellene gravitálnunk, s azért inkabb kellene elfogodnunk a magyarországi püspöki kar munkálatát, mint attól egészen eltérőt dolgoznunk ki, s ezáltal a teljes unió utjába akadályokat görditenünk. Készebb bármit elszenvedni, mint a hierarchiából folyó s az egyház változhatlan elveiben gyökerező jogokat feladni.

Csató József esperes-plébános is ily nézetben van, s csak akkor véli elfogadhatónak tanácskozás alapjául a bizottmány munkálatát, ha e kifejezett elvek sértetlenségében a világi urak is beleegyeznek.

A többi papság is teljes lelkesedéssel ragaszkodott ez ügyben főpásztorához.

A két külön gyülés háromnegyed 1 órakor egy vegyes gyüléssé alakult.

Ő excája nem lévén jelen, gr. Béldi Ferencz kijelenti, hogy ezen magán értekezletnek czélja az lévén, hogy a holnapi tanácskozást előleges eszmecsere által könnyítse, a bizottmány munkálatának felolvasását vélné szükségesnek.

Groisz Nándor olvassa a munkálatot.

Torma István általánosságban elfogadja.

Kardos Ignácz n.-kászoni plébános nem látja biztositva a püspöki joghatóságot; az egyházi főtanácsba választandó tiszteleti tagok által a paritás elve egyensulyt veszt, az egyházi főtanács és a püspök közti viszony nincs szabatosan meghatározva, azért a munkálatot alapul nem fogadhatja el.

Mikó Mihály marosszéki főkirálybiró roppant kath. érzéssel szól. Magával buzgó vallásosságot hozott s fájdalom-érzettel távoznék innen el, ha mi egymás iránt féltékenységgel s véleményeink iránt türelmetlenséggel viseltetnénk, s eredmény nélkül kellene haza térnünk. Nagy felelősség terhe sulyosodnék ez esetben vállainkra, oly nagy teher, hogy a legerősebb ember is összeroskadna alatta. A munkálatot el kell fogadni. Kinek kifogása van, a részletes tárgyalásnál vehet el belőle vagy tehet bele valamit módositásképen. Kardosnak feleli:

A paritás elvének jó értelme van, de az egyházban roszul alkalmaztatik. Hogyan lehet azt mondani, hogy 300 pap 300,000 katholikussal paritásban legyen? Mi kurtulás történik azáltal, ha minél több kath. hivő sorakozik a papság körébe? Eljöhet az idő, midőn a Leonidás hősiségével harczoló kis csapat nyereménynek fogja tartani, ha a katholikusokat maga mellett látja. A kath. commissionak protestáns tagjai is voltak, tettek-e felterjesztést ezen visszaélés ellen a papok és püspökök? Nem, mert kevesen, gyengék voltak; sirhattak, de fel nem léptek. Erőre kell szert tenni. Azért ki a katholikus egyház javát akarja, az örvend, ha a hivők sorakozásában az erő huszszorosodik százszorosodik. A püspöknek jogai vagy szorosan püspökiek, vagy az oktatás- és nevelésre vonatkoznak. Ha ezek az autonomia mellett is megmaradnak, akkor ez nem autonomia. Nem látja át, mi veszélyeztetnék azáltal, ha a püspök nem lenne elnöke az egyházi főtanácsnak. E főtanács a sátus-gyülés kifolyása, ennek pedig elnöke a püspök. Miért lenne a püspök elnöke az alsó és felső forumnak is? Azzal végzi, hogy nincs semmi ok, miért a bizottmány munkálatát el kellene vetni.

Csató József találólag felel előbb szólónak szavaira kifejezvén, hogy ő is fájdalom-érzettel távoznék e gyülésből minden eredmény nélkül, de még fájdalmasabban rosz eredménynyel; a püspöki jogokat fel nem adhatja. Nincs oka a világi státusnak arra, hogy a paritás elvének alkalmazásánál a papság nemzeti és loyalis érzületére féltékeny legyen.

Simon Endre a munkálatot elfogadhatónak tartja, de úgy, hogy a püspöknek joghatósága a tan- és nevelés-ügyet illetőleg biztosítassék. Kath püspök nélkül nincs kath. nevelés.

Kolozsi Antal püspöki irodai igazgató Mikó Mihály azon vádjára, mintha a püspökség részéről a kath. commissiónál történt visszaélések ellen semmi lépés nem történt volna, kijelenti, hogy a püspöki hivatal ez ellen sokszor felszólalt és harczolt, sőt Haynald Lajos akkori erdélyi püspök a kir. helytartó tanácsnál erre nézve gyülést és tartatott.

Berzenczei László ismert nagy hangon mondja, hogy a vallás legyen az egyháziaké, de a nevelés övék. A paritás felállitását furcsának tartja, utoljára még a falu-gyülésben is elnök a püspök lesz s a paritást is beviszik.

B. Jósika Lajos elveket fejteget, a világi és papi státus nem egy, de együtt kell működnie. Egymásra szükségünk van. A püspöki hatalmat elismeri, de szellemi tulnyomó hatalmat nem ismer. A püspököt sem befolyásától, sem állásához méltó tekintélyétől megfosztani még a gondolattól is távol van.

A vegyes értekezleten mondott ezen utolsó beszédnél a kedélyek hullámzása némileg csillapulni látszott, de azért rendkivüli érdekeltséggel és a figyelem feszültségével néztünk a más nap tartandó közgyülés elé.

VI.

A leirt előzmények után nem csodálkozhatik senki, hogy a febr.. 13-án fél 9 órától délután fél 4-ig tartó második közgyülésre mindnyájan komoly gondolatok közt s a feladat nehézségének mély érzetével jelentünk meg.

Ki is fejezhetjük előre, hogy e gyülés úgy az ünnepélyesség, mint a nagyszerüség és nagy horderejüség jellegét hordotta magán.

Ennek jutott ugyanis azon hivatás, hogy egyházi autonomiánk magalkotása körül határozott lépéseket tegyen s közelebbről megjelelje azon irányt, melyben működésünk tovább fog haladni a feladat megoldására.

Az alap felett kellett itt határozni, melyen az autonomia épülete emelkedni fog, s épen azért valamint mindenkinek szivén feküdt tartós épületet emelni, úgy szivén feküdt az is, hogy eszméivel a tanácskozás folyamában ezen alap letételénél üdvösen közrehasson. Lássuk tehát a részleteket.

Fogarasy Mihály püspök ő excája székét éljenzések közt elfoglalván, Jósika Lajos báró, mint a huszas bizottmány elnöke, átnyujtá neki a munkálatot.

A munkálat nemcsak elvben tért el a püspök ő excja által készitett tervjavaslattól, hanem a státus-gyülést oly széles alapra fektette, hatáskörét annyira kiterjesztette, hogy az — mint alább látni fogjuk — nemcsak az egyházi kormányzás terén, hanem a kormánynak országos intézkedéseivel szemben is az önállóságnak semmivel sem okadatolható nemével birt volna.

Nem csoda tehát, hogy azon heves vitát idézte elő, mely a papságot a világiaktól sok pontban elszakitotta, s az egyetértő működést akadályozta.

Legelőször püspök ő excja kezdett szólni, komoly nyugalommal s az ügytől való áthatottsággal figyelmeztetvén a gyülést, hogy a bizottmány munkálata még egészen ki sincs nyomatva, azért nemcsak hogy át nem tanulmányozta, de el sem olvashatta azt senki, valamint ő nmltga sem. Pedig a püspöknek joga van nemcsak szavazatot szedni, hanem az ügyhöz érdemlegesen is hozzászólani. Azután kérdi: azt akarja-e a gyülés, hogy a bizottmány munkálata fölvétessék a tárgyalás alapjául, aztán pontonként tárgyaltassék, végre jegyzőkönybe irassék, vagy visszamenjünk a ministeri leiratra s annak tartalma szerint folytassuk a tanácskozást?

Mikó Mihály: Teljesen meg vagyok győződve, hogy a gyülés püspökében nem akar csak szavazatszedőt szemlélni, hanem nézeteit is hallani akarja. Minden gyülésen szólhat az elnök: mennyivel inkább a püspök egy rom. kath. státus-gyülésen? Ha azonban a majoritás véleménye eltérend excellentiád véleményétől, mint a ministeri leirat mutatja, excellentiádnak joga van becses nézeteit a majoritásával együtt a Felséghez fölterjeszteni. A gyülés kiküldvén a huszas bizottmányt, ezáltal egyszersmind kinyilatkoztatta, hogy ennek munkálatát tanácskozása alapjául elfogadja. Ebből azonban nem következik, hogy munkáját minden pontban helyeselni fogja. Olvassuk el tehát, s aztán tegye meg észrevételeit felette.

Püspök ő excellentiája: A munkálat roppant nagy, tárgya igen fontos, azért nem lehet fölötte rögtön itéletet hozni. Előbb behatólag kell tanulmányoznunk, hogy érdemlegesen hozzászólhassunk. Ha rögtönözve határozunk, egyetértést létre nem hozunk, sem oly eredményt, melyet mindnyájan ohajtunk. Csak komoly megfontolást akarok, s azért tettem a kérdést: elfogadja-e a gyülés a munkálatot úgy a mint van?

Berzenczei László: Előleges értekezlet legyen-e, vagy rendes gyülés? Megnyugszik-e püspök ő excellentiája abban, ha előbb eloivastuk s aztán értekezünk fölötte? Zaj: olvassuk el! Veszely Károly és Groisz Nándor elolvassák a 20-as bizottmány munkálatát.

Püspök ő excja: Engedjen meg nekem a tisztelt státusgyülés, hogy mi szivemen fekszik, azt szabadon kimondhassam. Ha e munkálatban keresem a püspöket, mint romai katholikus

püspöket, én azt benne sehol föl nem találom. Nem találom azt a püspököt, kiről szent Pál Miletumban beszél mondván: Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Nem találom azt a püspöket, kinek alakját Timotheus és Titushoz irt levelében a nagy apostol rajzolja, meghagyván nekik, hogy az anyaszentegyházban intézkedjenek és Krisztustól nyert hatalmuknál fogva kormányozzák azt. Nem találom abban sz. Ignácz püspökét, kiről ő leveleiben oly dicső képet hagyott hátra. Nem találom abban a bárom első század püspökeit, kiket nyájaik atyjoknak, főpásztoruknak tekintettek. Nem találom azt a püspöket, kit az egyház 18 százados életén keresztül még a József-féle jogtan is elismer. Azért e tervezet a kath. egyháznak Erdélyben új átalakítása, mely azt sarkaiból kiforgatja. Azt kérdem tehát: föl van-e arra e gyülés hatalmazva? Föl van-e hatalmazva még a ministeri rendelet által is? Honnan kapta a gyülés azt a hatalmat, hogy egy ily alapjaiban egészen új kormányformát alkosson. A szent irásban olvassuk, hogy Simon Magus szent Péterhez menvén, pénzzel kinálta meg őt, hogy azért adjon neki lelki hatalmat. Péter visszautasította őt, de Simon mégis felsőbb hatalmat akarván gyakorolni, magasra fölszállott, mint mondják. E gőgje bukását okozta és ő lezuhanvan, nyakát törte. Igy az egyház kulcsait senki sem birhatja, kit meg nem illet. Vannak ügyei az egyháznak, melyekbe a világiak is beszólhatnak, s én mint püspök lelkemből óhajtom, hogy minél többen és minél lelkesebben beleszóljanak; de beleegyezni sohasem fog az egyház s vele én sem egyezem bele soha, hogy a püspök kibocsássa kezéből a kormányrudat. — Az egyház az anya, a hivek gyermekei; gyermekeiben az egyház segéderőt akar nyerni, de azt nem akarja, hogy a gyermekek az egész háztartás vezetését kezökbe keritsék. Már pedig e tervezet elveszi a püspöktől mind a községekre és esperesi kerületekre, mind pedig az egész megyére gyakorlott befolyását és hatalmát. Lelkiismeretökre kérem azért önöket, fölsegitik-e az anyaszentegyházat azáltal, ha szervezetéből kiforgatják? Úgy tegyünk-e vele, mint a protestánsok tettek? Nem lehet-e utat, módot találni, melyen fiai rajta minden felforgatás nélkül segítsenek? Oda adhatja-e befolyását az iskolákra, melyeket ő alapitott? Kövesse-e példáját az oly kötelességfele-

dett szülőknek, kik gyermekeiket nem katholikus iskolákba küldik? Erdélyből induljon-e ki oly mozgalom, mely meghasonlást okoz és mindent összetör? Azt hiszem, és teljesen meg vagyok győződve arról, hogy ezt tenni nem szándékozták soha. Ez a katholikus világban sem Magyarországon, sem azonkivül viszhangot nem nyerne, habár papok és világiak mindnyájan bele is egyeznek. Az anyaszentegyház készebb volna inkább végletekig menni. Igen, mert a püspöki hatalom dogma, abból tehát engedni nem lehet. S hogyan is lehetne megengedni, hogy egy oly javaslat elfogadtassék, mely a püspöket superintendenssé teszi? A püspökön kivül nincs egyház, ki ezt tudja, ilyesmibe belecgyezni nem fog soha. Azért tettem föl a kérdést, hogy meg van-e a dolog jól fontolva? Mert vanak benne állítások, melyek merőben ellenkeznek az egyházzal. Nem volna-e tanácsosabb, szükségesebb csak arra szorítkozni, mit a minister rendelt? Akarják-e, hogy a püspök jogairól lemondjon? Tőlem azt nem kivánhatja senki, hogy esküt által megpecsételt jogaimat s hatalmamot kezemből kiadjam. Ha azt tenném, tudom, dicsőítenének engem sokan; de ily dicsőséget, ily jó hirt szerezni nem akarok; inkább mindenre kész vagyok, de jogaimat kezemből ki nem adom soha. Kerüljük azért a szakadást, legyünk egyetértők, s iparkodjunk fentartani az öszhangzatot. Én nemcsak szivből ohajtottam, de a mennyire tőlem kitelt, müködtem is, hogy a katholikus hivek a püspökkel kezet fogva működjenek; de nem számítottam arra, hogy egy ily tervezet rögtönöztesség. Azt hittem, hogy velem egyetértnek, s segélyökkel kormányozhatom megyémet. Ha e czélt el nem érjük, legkeservesebben fogom fájlalni, valamint most is érzékenyen fájlalom. Engedjék meg, hogy egy püspök saját hiveinek keble érzéseit elmondhassa. Önök mindnyájan az én hiveim, azért őszintén szólok. Rajtam győzhetnek ugyan, de arról meg vagyok győződve, hogy az egyházi hatalomba való erőszakos markolás senkinek javára nincs. — E terv továbbá elszakítja Erdélyt Magyarországtól. A politikai unio ki van mondva; de ezenkivül hierarchiailag Erdély mindenkor össze volt kapcsolva Magyarországgal. Attól tehát elszakítani most sem szabad. Vegyék tehát tekintetbe a magyarországi püspökök tervét. A püspöket illeti a jog indítványozni oly tervet, mely az egyházi hatalom módosításába vág, nem pedig azokat, kik még nincsenek benne a püspöki hatalomban. Oly téren

állunk, hol törvényesen nem intézkedhetünk. Oly befolyás, hogy a püspök, ha tetszik, bemehet a főtanácsba, ki nem elégít. Én e munkálatban a püspöki jogokat nemcsak nem biztosítva, hanem a püspököt egyházjogi állásában egészen megingatva látom, azért azt el nem fogadhatom, valamint egy jó katholikus sem fogadhatja el. Én ohajtom az egyetértést, de olyant ne kivánjanak, mit meg nem tehetek. Két út áll előttünk: vagy egyetértés, vagy pedig én kénytelen vagyok külön véleményt terjeszteni ő Felsége elé.

Ráduly János ragaszkodik ő excellentiája elmondott elveihez.

Jósika Lajos báró ő exellentiája: A gyülés választmányt nevezett ki, melynek elnöke én voltam. Engem sujtanak ő excellentiajának szavai, midőn azt mondja, hogy a választmány az egyház törvényeit lábbal tapodja. Ez nemcsak itt, hanem mindenütt mély fájdalmamra esnék. Erre nem votlam elkészülve. Mikor a munkálatot készítettük, nem gondoltuk, hogy azt még meg se tekintsék. Mi a püspöket atyánknak tartjuk s ő is tartson minket gyermekeinek. Mondja meg, a mi nem tetszik, s ha belátjuk, hogy tévedtünk, ne vélje, hogy megfontolóra nem veendjük. Ne kárhoztasson tehát, ne mondjon anathemát felletünk, mintha az egyháznak kárát akarnók.

Horváth János: Excellentiád oly vádakat emelt ellenünk, hogy szivem megdöbbent, valljon az éjjel nem történt-e conspiratio arra, hogy új vallást teremtsünk. Magyarországtól elszakadni nem akarunk. 48-ban munkálatot adtak ki Magyarország püspökei: a miénk annál sokkal gyöngédebb a püspöki hatalom iránt. Az excellentiád által előnkbe terjesztett terven indultunk meg. Excellentiád akarta, hogy a község és esperes-kerületi szervezetbe is szóljunk. Ha véleményünk eltért, legalább a sort követtük. Jelölje ki a sértő pontokat, s mi hódolni fogunk.

Csató József czim. kan. és udvarhelyi esperes-plébános: Püspök ő excellentiájának méltó oka van az aggodalomra; mert a munkálatban nem fordul elő jogainak biztosítása. Ez aggodalom megszüntetésére jó lesz kimondanunk, hogy a püspöknek törvényes hatásköre fentartatik. Ha ezt kimondjuk ő excellentiája meg lesz nyugtatva, s akkor én is kész vagyok a részletesebb vitába bocsátkozni.

Mikó Mihály: El voltam határozva nem szólni, de egy körülmény kényszerit, hogy t. i. püspök ő excellentiája e mun-

kálatról azt mondotta, hogy jó katholikus azt el nem fogadhatja. Mi húszan készítettük azt, ebből tehát az következnék, hogy nem vagyunk jó katholikusok. E váddal terhelve nem szeretnék elmenni. Czélunk nem az, hogy a bajokat szaporítsuk, hanem hogy jó eredményt szerezzünk. Csató József indítványához a részletes vitánál szólok.

Veszely Károly nem akar veszérszerepet játszani. Az atya és gyermekei közötti viszony egyeztetését vallalja föl, miért a multra tekint vissza. Autonomiát akarván, tudnunk kell, hogy mi az autonomia? Önkormányzat. És mi az egyházi autonomia? Független egyházi önkormányzat. Kik teszik az egyházat? Van tanító és tanuló egyház. E kettőnek függetlenségében áll az egyházi autonomia. Ha a kormány az eddig gyakorlott hatalmat csak a püspök kezébe tenné le, akkor is volna autonomia, mert a püspök a hivektől el nem választható. Erdélyben a bitújítás után sajátságos volt a katholikusok helyzete. Volt országgyülés, mely a katholikusokat bálványozóknak nevezte. Ily kedvetlen viszonyok közt egyházunk egynéhány palota zugaiba és a székelyek magas bérczei közé szorult. Püspöke távol volt, papjainak nem szabadott saját ruhájokban megjelenni a városokban E sajnos helyzet fölszólította a világiakat, hogy sorakozzanak. Gyüléseket tartottak tehát; de mindig a papsággal együtt és a vicariusnak tudtával és jogainak sértetlen megőrzésével. Az osztrák ház uralma alatt a katholikusok kezdettek gyarapodni. A leiratok státusnak nevezték őket. A törvény: admissum est, ut catholici negotia sua ... ad normam aliarum confessionum tractent, nem azt teszi, hogy szerkezetünket azoké szerint módosítsuk. Mikor a kormánytól függetlenek akarunk lenni, nem akarunk függetlenek lenni a püspöktől is, mintha ez is a kormány volna. A világi hívek befolyását régebben is mutatják a synodi mixtae. Most is útat kell nyitanunk nekik, de nem az egyház rovására. Azért ő is elfogadja tanácskozási alapul a huszas bizottmány munkálatát; de úgy, hogy a püspök hatásköre és befolyása a főtanácsra épségben maradjon, és a Magyarországgal való unio elé akadály ne gördítessék.

Jósika Lajos báró ő excellentiája vádolja Veszelyt, hogy a munkának némely részét kárhoztatja. Kifejezi fájdalmát afölött, hogy őket a kath. egyház szervezete felforgatásával vádolják. Mutassák ki hibájokat.

Püspök ő excja: Vádolnak, hogy anathemát mondottam a munkálat keszítőire. En általánosságban szólottam az egyházi ügyekhez; ehez mint püspöknek nemcsak jogom van, de kötelességem is. Egyes személyeket azonban gyanusítani és kárhoztatni szándékomban nem volt. Simon Mágus példája csak azokról szól, kik az egyházi hatalmat bitorolni akarják. Értsük meg egymást és ne vigyük oly térre a dolgot, melyen járni soha sem akartam. Egyes kifejezések lehetnek nem szabatosok, az mással is megtörténik. Ne egyes szavaimat latolgassák, hanem fogják föl szellemét beszédemnek, mely oda megy ki, hogy püspöki jogaimról le nem mondhatok és oly alkotmányt, mely az egyház eddigi szervezetével, hierarchiai rendszerével meg nem egyez és a püspöket a legcsekélyebbre szorítja, behozni nem akarok, abba bele nem egyezhetem. Ezt önök is belátják.

Jósika Lajos báró első fájdalmában, mely lelkét a nézetegység megszakadása miatt elfogta volt, roszul alkalmazta az „anathema" szót. Kéri ő excáját, hogy tegye meg észrevételeit a munkálatra, — s ők készek visszalépni attól, mi az egyháznak elveibe ütköznék s e miatt hátrányára szolgálna.

Jakab Bogdán Jézus Krisztusnak, ki a keresztfán kinhalált szenvedett, szent nevében, s a mennyei szentek és vértanuk lobogója alatt szól.

Az 1861-diki országos értekezleten, mely Gy.-Fehérvárt tartatott, rendkivüli keserü érzet rezgett keresztül lelkén, látván, hogy a különféle remzetiségü és vallásu értekezleti tagok a bizalmatlanság átkos szellemét hozták magukkal. Most sokkal nagyobb a fájdalom érzete, midőn látja, hogy nemcsak ugyanazon hazának, hanem ugyanazon nemzetnek, ugyanazon egyháznak gyermekei, ugyanazon vallásnak hivei vagyunk, s mégis egymással viszálykodunk, egymás iránt féltékenyek vagyunk. Midőn eliudultunk, mindent tettünk úti táskánkba, csak bizalmat nem. Mi oka e bizalmatlanságnak? Mit féltünk? Az egyházat? Fogadást teszek, hogy nem gondolkodom másképen, mint az egyház parancsolja. Bocsánatot kérek, ha valakit megtalálnék sérteni.

A papok magoknak akarják vidicálni a nevelési ügybeni legfőbb gondosságot. Hogyan lehet az, hogy a szülők több gondot ne fordítsanak gyermekeik nevelésére, mint a papok? De nincsenek is leszorítva a nevelés teréről. Ott van a püspök mint

a státus-gyülés elnöke, ott vannak a papok, mint a megyegyülés elnökei és tagjai, van terük a befolyásra, ezt ők is akarják, mert vallásos nevelést úgy ohajtanak, mint a papok.

Talán az egyházi hatalomra féltékenyek? Meddig terjed ezen egyházi hatalom? Ezen egyházi hatalom nemcsak a templomra, az iskolára, hanem az én lakomra is kiterjed; igen, de az én lakomban nekem is jogom van. Körvonalozzák tehát azon határt, hol az egyházi és az én hatalmam végződik. — A világiaktól nincs ok félni. Veszely Károly példákat hozott fel, melyek fényesen bizonyítják a világi státusnak egyházias érdekeltségét. Mit az ősök megtettek, azt az utónemzedék is meg fogja tenni.

A kereszténység első századaiban a hiterkölcsi elvek megalapítása és megszilárdítása nagy küzdelembe került. Most is küzdenünk kell. Az újabb kor politikai elvei nagy fejlődésen és átalakuláson mentek keresztül. Ezek reánk is káros hatással lehetnek, ha nem készülünk.

Hivatkoznak a kétszáz millió kath. lelkesedésére.

Megjegyzem, hogy ezen kétszáz millió katholikus nem fog soha egy pontban csoportosulni, hanem mindenik otthon sorakozik. Mi is legelőször itthon rendezzük magunkat. Egyesüljünk azért a szent czélra egy akarattal, egy lélekkel. Én a munkálatot elfogadom.

Berzenczei László: Azt hittem, hogy keresztény gyülésbe jövök. Nem részletességben van a baj, hanem az általánosságban. Az a kérdés, ki legyen a főtanács elnöke? Hic Rhodus hic salta. Ő excellentiáját akarják elnöknek. Elismerjük, hogy van az egyházi rendnek szenvedése, de ismerjék el, hogy nekünk is van, kik nem (?) vagyunk az egyházban. Minket fognak hibáztatni küldőink, ha lemondunk minden beszólásról. Van joga a püspöknek a neveléshez, de nekem is van gyermekeimnez. Ő excája minket nem vádolt, munkánkat vádolta. Még vádoljon valamit. Van cultusministeriumunk, pedig az nincs a jus canonicumban. Eötvös báró állam-egyházat akar. Nekünk az nem kell. Mi ellen gyültünk mi össze? Huzzunk egy vonalt, mely megmutassa, meddig terjed a kormány hatalma, meddig az egyházé. Ha sem Fehérvártt, sem Magyarországon nem fogunk valamit tenni, a kormány fog tenni. Szent Péter gyógyitott, de nagyságtok nem tudnak gyógyitani, csoda-erővel ma már nem rendelkezhetünk. Ha maga

a király meghajlott a nép akarata előtt; ha az aristocratia lemondott előjogairól, a hierarchia is egy kissé a képviseleti rendszerre léphetne. Mit fog mondani a nép, mely minket küldött, ha neki semmi jogot nem tudunk az egyház körében felmutatni? Pedig a nép, a nemzet az egyháznak is alapja. Hol a nemzet elveszett, az egyház is elveszett.

Azért ne akadályozzák a világiak befolyását. Az egyházi főtanács elnöke, bárki legyen, nem egyéb mint exciád „jurium inspector"-a, kit bármikor számadásra vonhat. Én kath. ember vagyok, s tudom, mi egy kath. püspök. Én püspökömet nem akarom tiszttartórvá tenni, kit a státás-gyülés minden tagja kérdőre vonhasson. Fogadjuk el a bizottmány munkálatát.

Groisz Gusztáv: Én a huszas bizottmány munkálatát a tanácskozásra alkalmasnak hiszem. Ezzel azonban nem akarom azt mondani, mintha rajta nem változtathatnánk. A mi jobb, azt tartsuk meg. A püspöki jogok nincsenek megsértve. A tervjavaslatnak három fő része van: egyik a megyegyülésekről, másik az esperes-kerületi képviseletről, harmadik az egész sátus-gyülés szervezéséről.

Ezek egy részt ő excellentiája programmjából, másrészt az 1848- és 1866-ki gyülés alapelvei szerint készítettek. Ha van a szervezetben valami hiba, vessük ki, azért tanácskozunk. Győzzön meg ő excája a hiányról, s mi készek vagyunk meghajlani; de ha mi győznők meg valamely ponban ő excáját, akkor kérjük, fogadja el nézetünket."

Végre még egyszer Jósika Lajos báró szólott, s a nézeteket egy kissé már közeledőknek látván, kérte a gyülés tagjait, hogy a további disputának vessenek véget s a munkálatot általánosságban fogadják el, hogy aztán részletesen is hozzá szólhassanak.

Erre a bizottmányi munkálat általánosságban elfogadtatott.

VII.

Az általános vitánál kifejtett harcz, melyre semmi egyéb nem szolgáltatott okot, mint ő excellentiájának az egyházi jogtörténelem alapján nyugvó álláspontoz való rendíthetlen ragaszkodása s a világi státus jelen lévő tagjainak ezen jogalapot ig-

noráló tulkövetelése, a részletes vitáknál is mint nehéz felhő mindenüttt zúgva vonult heresztül, mig végre sürü zápor lehullásával a láthatár némileg megkönnyebbült.

Hol az általános elvek nem egyeznek meg, ott nehéz a részletekben is megegyezni.

Innen van, hogy mindjárt az első §-nál, melyet Groisz Nándor felolvasott, tanácskozásunk kereke ismét megakadt.

Nevezett §. igy szól: „Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus saját ügyeit az őt törvényesen megillető autonomia folytán önállólag és függetlenül intézi.“

Csató József azt indítványozza, hogy ezen szó után: „folytán“ tétessék be a következő mondat: „épen fentartatván a püspöknek mindazon jogai, és befolyása, melyeket ő mint kath. püspök az egyázi jog értelmében eddig is gyakarolt.“

Jósika Lajos báró elfogadja a módosítványt, ha nem hozzuk belőle ki azt is, a mi benne nincs.

Finály Henrik kérdi: csupán az első czikkre vonatkozik-e e módositvány, vagy az egész szervezetre? Mert előbbi eset ben némi visszásságot lát benne, minthogy kath. státus nincs kath. püspök nélkül; utóbbi esetben csak mint külön §-t lehetne beikatni ugy, hogy a módositvány legyen első §., a mostani első pedig második §.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy az egész szerkezetben egy czikk sincs, mely a püspök jogait biztosítsa, azért maga is egy külön §. beiktatását szükségesnek látja.

Jósika Lajos báró a püspöki hatalom és jogok biztositását a katholikusok jó szellemében és ragaszkodásában látja letéve.

Ráduly János ő excja tervezetének első §-át kivánja ide átvenni, melyben a van mondva, hogy a státus-gyülés az erdélyi pükpök mellé alakul.

Groisz Gusztáv: A státus-gyülés nem alakulhat az erdélyi püspök mellé, mert akkor egy tőle egészen különálló testületet képezne, mit senki sem akarhat.

A státus-gyülés nem a püspök mellé, hanem vele alakul.

Jósika Lajos: Elvet kell megállapitanuk, elv nélkül lehetetlen szervezni semmit. Távol legyen, hogy mi a püspöki jogokat rontani akarnók; söt arra kell törekednünk, hogy a püspökkel

hivei a legszorosabb kapcsolatban legyenek. Gondoskodnunk kell, hogy ne legyen hatalom, mely a püspök és hivei közé fúródhatnék. A kormány eddig barátunk volt, most pedig a fejedem mellett oly hatalom van, melytől félnünk is lehet. Én ha Fogarasy Mihálynak kellene engednem, mindent engednék; de ha arról van szó, kik lesznek ezután püspökeink, félnünk lehet, mert a püspöki kinevezés a kath. egyház iránt közömbös rendszerü kormány kezébe került. Nem kell a szent atyára hivatkoznunk, hogy ő érdekeinket védelmezni fogja. Jó szándékáról nem kételkedem; de azt mondhatom, hogy a szent atya nem védelmezhet mindenben, mert, mint az egész világ tudja, befolyásoknak van kitéve. Azért nem lehet kikerülni a hivek befolyását. Nem követelem, hogy a világiak mindent kezökhöz ragadjanak, de azt sem akarhatom, hogy a clerus mindenben maga intézkedjék. Bizonyos határoknak kell lenni. A hit és erkölcs ügyei fölött intézkedjek a clerus kizárólagosan. De vannak az anyaszentegyháznak világi érdekei is, ezekben helyet kell engedni a hiveknek. Paritást emlegetnek? Én nem akarom kizárni a clerust. Legyen a papnak nagy befolyása az egyház világi érdekeire, hisz azért egyházi érdekek, egyházi ügyek; sőt egyházi gyülést a papság befolyása nélkül gondolni sem tudok. Azonban a papságnak ne legyen tulnyomó befolyása; mert akkor a világiak egészen leszorulnak a térről. A papság egy testület, mig a világiak együtt véve nem képeznek testületet. Azért legyen a papságnak hivatása szerint nagy befolyása, de tulnyomó ne; nehogy a kikben az egyház segitséget keres, ép azoknak ne legyen terök és alkalmok erejöket kifejteni.

Ráduly János: A kormánytól átveendő ügyek között különbséget kell tenni Vannak, mik csak a püspökhez tartoznak, s ezeket a püspök kezére kell bizni. Ha meg akarjuk mutatni, hogy a püspökben bizunk, fogadjuk el az ő tervezetét.

Püspök ő excellentiája: Én a magas kormány iránt ép oly érzelemmel viseltetem, mint minden más hű alattvaló. Csak mi hatáskörömhez tartozik, abban ohajtok független lenni. Mondják ki, meg akarják-e a szervezetet tartani vagy pedig azt módositani kivánják?

Jakab Bogdán: Csató József módositványa homályos, homályos törvényt pedig nem akarunk alkotni. A püspök vagy döntő befolyást enged a státus-gyülésnek, vagy önhatalmilag in-

tézkedik. Utóbbi esetben státus-gyülés nem létezik. Ha tehát státus-gyülésnek lenni kell, akkor önálló hatalommal is kell birni. A püspök a státus-gyülés elnöke, a státus-gyülés tehát felelős nem lehet senkinek.

Mikó Mihály nem látja át, miért kellene módosítani az 1. §-t. Abban világosan ki van mondva, hogy a státus-gyülés az őt megillető ügyekben intézkedik. A püspök ügyei nem illetik meg, tehát azokról nem is intézkedhetik. Sőt mi a státus-gyülés körébe vág, az sem intéztetik el a püspök nélkül, miután a püspök a státus-gyülés elnöke.

Lönhárt Ferencz nem az első, hanem egy későbbi §-ban szeretné a püspöki jogokat biztosító módosítványt beilleszteni.

Többen: Szavazzunk! Szavazzunk!

Püspök ő excja felteszi a kérdést: maradjon-e az eredeti szöveg vagy ne?

A szavazás előbb felállással történt, de mivel a többség a szöveg ellen látszott lenni, a világiak által névszerinti szavazás indítványoztatott, minek következtében az eredeti szöveg 44 szavazattal 39 ellenében elvettetett.

A szavazás eredménye mint egy nehéz golyó gurult végig további tárgyalásainkon.

A többséget néhány világival a papság képezte.

A világiak nem hitték, hogy mindjárt az első összeütkezésnél nem részükre dől el a csata, s éreztették is rohamos kedélyüket a majoritással.

Azonban azt is meg kellett volna gondolniok, hogy a papság önmagát meg nem tagadhatta, s rosz bizonyítványt irt volna magáról, ha az egyház 18 százados elveit oly könnyen feladta volna.

Mit méltán lehet sajnálni, csak az, hogy kisebbségben levő világi testvéreink a helyett, hogy parlamenti szokás szerint külön vélemény bejelentésén megnyugodtak volna, szenvedélyeik viharszerü kitöréseivel estek a majoritásnak, s nem törekedtek arra, hogy az e pontban egymástól elütő nézetkülönbséget a többiekben egyesítsék

Tudjuk, hogy a világ előtt nem fog titok maradni az, mi a falak közt, zöld asztal mellett történt, sőt talán a világ még többet is fog megtudni, mint mennyi történt: azért kötelessé-

günknek tartjuk részletes tudósítással és hiteles elsorolással megakadályozni, nehogy a közönség érdekeltsége különféle elferdítésekkel saturáltassék.

Boér Kálmán némi türelmetlenséggel azt indítványozza, hogy, miután a clerus képezi a majoritást, fogadja el ez ő excja programmját, s a huszas bizottmány munkálata csatoltassék melléje mint a kisebbség véleménye.

Berzenczei László: A papság megverte a világiakat. Azonban figyelmeztetem, hogy ne sorakozzék ellenünk, mert így semmi eredményt nem érünk el. A papság csak magát képviseli, de minket a népek ezrei küldöttek.

Groisz Gusztáv: A szavazás eredménye két táborra osztott, de ez így szokott történni minden szavazásnál. Folytassuk békében tanácskozásainkat. Én reméllem, hogy a két párt közeledni fog egymáshoz.

Mikó Mihály: Szavaim reszketnek. Mint a megvert kisebbségnek tagja, lelkem mély fájdalmát öntöm ki. A majoritás tombol, pedig gyöngédnek kellene lenni a megvertek iránt. Csodálkozom, hogy ennyi pap közül csupán egynek volt eltérő nézete. 1866-ban excellentiája vette kezébe a státus autonomiája ügyét, midőn a kolozsvári országgyülés kath. képviselőit maga köré gyüjtötte. Mind magunk vágytunk az eredményre, mind pedig a nép ezreinek szivébe ügyekeztünk beplántálni ezen vágyat és érdekeltséget; irtsa ki most ezen vágyat a papság, ha tudja a nélkül, hogy izgatottságot idézzen elé.

Megdöbbenve állottam a munkálat feletti tanácskozásaink kezdetekor. Itt tanácskozás nem volt. Egy hallgatag testületet láttam. A clerus részéről mindig ő excellentiája beszélt. Két táborra oszlottunk, melyek közt kiegyezés alig jöhet létre. A papság majoritást képez e teremben, de félek, nehogy künn minoritásban legyen, ez nagy fájdalmat okozna. Ha az ügy meghiusul, mi okai nem vagyunk.

Az egyházi rend annyira ragaszkodik az egyházhoz, mint az édes anya gyermekéhez, kit heves ölelésével megfojt. Nem akarok senkit keseríteni a hasonlat alkalmazásával; de mégis kimondom, vigyázzon a papság, nehogy közte s a nép közt az eddigi szoros viszony tágulni kezdjen. Mindazonáltal ha ez bekövetkezik, azon rövidségért, melyet ez által az egyház szenvedni fog, nem mi, hanem a tomboló majoritás lesz felelős.

Püspök ő excja elútasítja Mikónak azon tendentiáját, mintha a papságra pressiót gyakorolt volna a szavazásnál. A papság a nélkül is tudta s teljesítette volna is azt, mi kötelessége. A papság nem oka a szakadásnak, csak mennyiben kötelességét teljesítette. Sem nem következetes, sem nem méltányos azt emlegetni, hogy a papság megverte a világiakat. Hol vita van, ott rendesen egyik félnek vereséget kell szenvedni. Mit szólnának, ha a világiak verték volna meg a papságot?

Mikó Mihály arany betükkel szerette volna beiratni Fogarasy Mihály nevét az erdélyi történelem lapjaira azáltal, hogy az egyházi autonomia nagy müve általa kezdeményeztetett és közakarattal be is végeztetett.

A papságot nem volt szándéka pressioról vádolni. A püspök jogait és hatalmát nem akarja sérteni, de az autonomiából sem akar semmit engedni.

Éltes Károly: Nagyobb az ingerültség, mint mekkorát a szavazás eredménye előidézhetett volna. A minoritásnak több jeles tagjaitól hallottam, hogy a püspöki jogokat sérteni nem akarják. Fejezzük ki tehát mindjárt az alapszabályok kezdetén, hogy a püspöki jogokat tiszteletben és épségben akarjuk tartani. Ez méltányos dolog. Ezt akarta a majoritás is. Nincs tehát ok sem az elkeseredésre, sem pedig oly ijesztgetésekre, melyek még csak képzeletben léteznek.

Jósika Lajos a mindinkább növekedő zaj közt kéri ő excját, hogy fejezze ki leplezetlenül szándékát e tárgyra vonatkozólag.

Püspök ő excja feleli: Ha a püspöki joghatóság az eddigi határok közt nem biztosítatik, a programmhoz nem járulhatok.

Többen: A többség nézetéhez sem? Ugy nincs, miért tanácskozzunk.

Csató József: püspök ő excja úgy érti a fenebb kimondott véleményt, hogy azon pontokat nem fogadja el, melyek püspöki jogaiba ütköznek. Mikónak feleli, hogy azért, mivel valaki kisebbségben maradt, teljességgel nem érezheti felhatalmazva magát arra, hogy a majoritás ellen vádló szavakat intézzen.

Barts Ferencz az ellentétet nem a státus-gyülés és a püspök között, hanem a státus-gyülés és a kormány közt látja. Egy kis gyónást tesz. Eddig a kormány szárnyai alá vonultunk.

Lehet rosz kormány, mely nem fog pártolni. A világiakról felteszi, hogy nem ártani, hanem használni akarnak az egyháznak, nem elnyomni, hanem védeni fogják a püspöki jogokat. Folytassuk tehát tanácskozásainkat s könnyedén ne szakaszszuk félbe a tárgyalás menetét.

Otrobán Nándor is egyesülésre int s figyelmeztet, hogy eredmény nélkül szégyen lesz haza menni.

Püspök ő excja alárendeli nézetét a többségnek, hol azt egy magasabb szempont kivánja. Nem maga személyét, hanem az egyházi hatalmat tartja szem előtt. Lehet hogy sajtó utján is meg fogják támadni, ha e státus-gyülés minden eredmény nélkül találna szétoszlani; de van út arra is, hogy nyilvánossá legyen, miszerint nem a püspök, hanem az igazság védelmezése oka a meghasonlásnak. Különöst nem követel. Enged mindenütt, hol csak lehet, de a vallás-egyházi elvekből semmit sem engedhet. A világiak iránt bizalommal viseltetik, de ők se viseltessenek bizalmatlansággal s ne követeljenek olyant, miről le nem mondhat. Az iskola-ügy az egyházhoz tartozik, most egészen magok kezére akarják keríteni. Az egyházi dolgokban eddig a püspök önállólag intézkedett, most ezeket is a státus-gyülésre akarják bizni.

Groisz Gusztáv: Régóta törekedtem arra, hogy a státusgyülés és egyházunk autonomiája létre jöjjön. Ezt lelkemből ohajtottam. Ohajtásom teljesedni is látszott, midőn a magas kormány beleegyezett, hogy egyházi ügyeinket magunk intézhessük. Összegyültünk tehát, hogy szervezzük magunkat. S im nagy fájdalmamra látom, mily nagy a megoszlás. Azonban még nem mondok le a siker minden reményéről, csak bizzunk egymásban, s higgadtan folytassuk tovább tanácskozásainkat.

Fél négy óra levén s a kedélyek is kifáradván, a gyülés eloszlott. —

Hat órakor ismét összegyültünk.

Minthogy az első §. módositása szavazattöbbséggel elfogadtatott, püspök ő excellentiája most a többféle módositásokat felolvastatja.

Finály Henrik a törvény clausuráinak módjára az egész szervezet alapszabályainak végén kivánna egy külön álló §-t beiktatni; különben az ellen sines kifogása, ha legelől tétetik.

Nagy Lajos Finálynak utolsó szavait fogadja el, t. i. hogy a § legelől tétessék.

Simon Elek: Mi a törvényhozás terén állunk. Mind az országos törvények, mind a ministeri leirat szerint szerveznünk kell magunkat. A szervezés kölcsönös bizalom nélkül lehetetlen, a bizalmat pedig csak tiszta okoskodás szerezheti meg. Én minden generalis definitionak ellensége vagyok; mert lehetetlen, hogy abból zavar ne következzék. Mint katholikus ember tudom s el is ismerem, hogy a megyés-püspök az egyház feje és tőle származik minden vallási institutio. De itt nem vallási institutioról van szó. Vannak ugyan is a püspöknek olyan jogai, melyek vele születtek és ex divina institutione származtak; de vannak olyanok is, melyek később hozattak vele kapcsolatba. A reformatio következtében tájainkon az anyaszentegyház ügyei hanyatlani kezdvén, azoknak megvédéséért az egyház a trónra támaszkodott, vagyis jobban mondva, az állam támaszául fölvette kebelébe az egyházat. Mi az ausztriai ház alá jutván, pártfogolt vallás lettünk. Én e pártfogást hálásan köszönöm; mert az elnyomatás ellen megvédett, gazdag beneficiumokat alapitott és tekintélyes státust alkotott az eddig szétszórt katholikusokból. Azonban e pártfogásnak jó eredményein kivül az az árny oldala volt, hogy az állam minden hatalmat kezéhez ragadván, a hiveket leszorította a kellő befolyás teréről, s a magához ragadott jogok némelyikének gyakorlatát a püspökre ruházta, minő a suprema scholarum directio. 1848-ban új korszák keletkezett, az átalakitott alkotmány szerint megszüntünk pártfogolt vallás lenni, és lettünk, mint a többiek, a hazában egy felekezet. A mély belátásu püspöki kar felfogta az új helyzetet, s a 20-ik törvényczikkelyt mint vivmányt üdvözölte; de egyszersmind bizonyos alapelveket mondott ki, melyek szerint biztositva legyen egyházunk szellemi és anyagi fölvirágzása. Ezen elvek szerint az egyház már ezután pártfogást nem a kormányban, hanem saját hiveiben kell, hogy keressen, mi hogy annál hatalmasabb legyen, megkivántatik, hogy a hivek még egyszer oly nagy számmal befolyjanak az egyház ügyeibe, s az állam által eddig gyakorlott jogokat ezután a hiveknek kell gyakorolniok. Ahoz nekünk is jogunk van, mivel a zsidók is birnak, — az önkormányzatnoz. Az autonomia nem új institutio; ezt régi törvényeink is biztositják, csak most érkezett el az idő, midőn annak újból gyakorlatába léphetünk. S e fontos lépés alkalmával, midőn tudniillik a minket megillető helyet elfoglaljuk, bizalomra van szükség, az pedig nem lesz, ha az egyik min-

dent meg akar nyerni, a másik mindent meg akar tartani. Ha a státus-gyülés csak a püspök mellé alakul: akkor mik az autonomiai jogok? mi tartozik a püspökhöz? mi közös velünk? A vallás szellemi ügyei mindenesetre a püspökhöz és a papsághoz tartoznak, mert lelki hatalommal csak ők birnak; de azokon túl a többi, úgy vélem, megosztott dolog, s ilyenek a nevelés, oktatás és alapítványi ügyek. Ezeket ha megosztja velünk a püspök, hálásan veszszük, s némi jogunk van is hozzá az 1792-iki rescriptum szerint. Azonban e leirat szavai is általában szólanak; nekünk pedig tiszta definitio kell. A püspöki jogokat tisztelem, de a közösügyeket azok közé számítani nem akarom.

Béldi Ferencz gróf és Mikó Mihály elfogadják 1 §-nak Finály inditványát.

Ráduly János nagyprépost és Csató József visszaveszik módosítványukat. És igy a Finály Henrik módositványa által a szevezet I. fejezetének 1. §-a következőleg bővítetett ki két §-ra:

„1. §. Az erdélyi megyés-püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályzatokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényében fentartatik.“

„2. §. Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus az őt törvényesen megilletö autonomia folytán önállólag és függetlenül intézi a hatáskörébe tartozó ügyeket.“

Groisz Nándor tovább olvassa a szerkezet II. fejezetét. A 4-ik §. b) pontjában e szavakot: „a kegyuri jogoknak épen fentartása mellett“ köztetszéssel értelmezi Nagy Lajos. A 6. §-ban a főpásztor ő excája értelmezése szerint a kegyes alapítványokközé nem tartoznak az ájtatos alapítványok, melyek tudniillik isteni szolgálat tételére vannak hagyva; s b. Apor János indítványára betétetik a kántortanitó választása. A 12. §-ba, mely így szól: „A gyülés napját az elnök, ki rendesen a plébános, ennek akadályoztatása esetén a főgondnok, határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósítja a községet a gyülés tárgya- és czéljáról is,“ többen a lelkipásztorok közül be akarták tétetni, hogy a főgondnok csak a plébános beleegyezésével híhassa össze a megyegyülést; mi azonban többek előtt feleslegesnek tünvén fel, maradt a szerkezet. A 17. §. abban módositatott, hogy az egyházközségi tanács gyülése nem lőn minden hónap első vasárnapjához kötve. A 18.

§-ba püspök ő excellentiája ohajtotta volna beletétetni, hogy az egyházközségi tanácsnak legyen joga a botrányos életüeket az evangelium ama szabálya szerint: „si peccaverit frater tuus, corripe illum primum inter te et ipsum solum stb. megfeddeni; minthogy ezt azonban többen a politikai hatáskörbe vágni vélték, kimaradt.

A III. fejezet az esperes-kerületi vegyes gyülésekről általában és részletesen is vitára adott alkalmat.

Püspök ő excja megjegyzi, hogy az esperes-kerületi vegyes gyülések egy egészen új testületet képeznek, minő eddig nem volt. Az esperes a püspök szeme, azért más kormányt még melléje nem akar állítani.

Berzenczei László: Az esperes a püspök szeme ugyan, de jónak látom, hogy a státus-gyülésnek is legyen egy más szeme.

Groisz Gusztáv azért is szükségesnek látja az esperes-kerületi vegyes gyüléseket, mert ezek által a katholikusok az esperes körül csoportosulván, a közérdekeltség előmozdítatik.

Berzenczei kérdi: valljon az-e jobb, ha magunk a kath. érdekek központosítására kerületenkint testületeket alakítunk, vagy az, ha az Eötvös báró által indítványozott vegyes népnevelési egyleteket felállitjuk?

Még többen szólottak a tárgyhoz, de a végeredmény utóljára is az lett, hogy a kérdéses fejezet is jelentékeny módosításokkal és kihagyásokkal elfogadtatott és a gyülés is esti háromnegyed 10 órakor eloszlott.

VIII.

A febr. 14-ki közgyülés délelőtti 9 órától délutáni $^3/_4$4-ig ismét zajjal és bizalmatlansággal kezdődött.

A jegyzőkönyv felolvastatván, midőn az 1. §. beiktatása feletti szavazás lőn megemlítve, világi katholikusaink érthető szavakkal fejezték ki, mennyire roszul esett nekik, hogy a püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre biztosítatott.

Mi előre megmondottuk, hogy a baj abban volt, miszerint világi katholikusaink az egyházi autonomia értelmét nem úgy fog-

ták föl, mint kellett volna, s hogy a püspöki hatalom érintetlenségével semmiképen nem tudtak megbarátkozni.

Az 1. §-t magok is elfogadták, sőt épen egynek közülök volt közvetitő indítványa, s mégis azt akarták a történelem lapjaira beiratni, hogy nem ők, hanem a papság biztositotta az emlitett püspöki jogokat.

Mit jelentett ez egyebet, mint azt, hogy nem jó szivvel egyeznek bele a huszas bizottmány munkálatának oly módositásába, mely a püspöknek egyházi törvényeken alapuló jogait nem megingatja, hanem biztositja.

Nehogy valaki csupán elfogultságból származó vádnak tekintse állitásunkat, magokat a világi urakat beszéltetjük.

Jakab Bogdán: Kivánom, hogy a jegyzőkönyvben tétessék ki, miszerint individualis szavazás által jött be az 1. §. a szerkezetbe, s emlitessék meg egyszersmind a separat votumok száma, valamint az is, hogy kik szavaztak.

Groisz Nándor: Az ingerültség kikerülés kedvéért hagytuk ki, annál is inkább, mert közvetitő módositás által dölt el az ügy.

Jósika Lajos: Oknélküli szószaporitás volna. Hagyjuk a jegyzőkönyvet a hogy van.

Boér Kálmán: Meg kell emliteni, hogy a püspöki jogokat a majoritás biztositotta, különben később aggodalmak keletkezhetnének.

Jósika Lajos ő excája: Surlódás volt; kár jegyzőkönyvbe tenni. —

Püspök ő excája: Ha nem nyugosznak meg, tessék véleményt protocolláltatni. Sajnálom, hogy az az ártatlan 1. §. még most is ingerültséget szül; pedig nekem abban a gyülés semmit sem adott. Ha ki hagyták volna azt a czikkelyt, nekem az sem ártott volna. Egyházi törvényekből folyó jogaimat senki el nem veheti, s úgy gondolom, méltóságtok sem akarnak attól megfosztani, mitől meg nem foszthatnak. Püspök nélkül csak nem akarnak kormányozni. Ne kövessenek azért oly modort, mely a gyülés folytatását lehetetlenné teszi.

Jakab Bogdán: Sok egyéb tekinteten kivül excellentiádban tudom tisztelni a vendégi jogot. En nem a tárgyhoz, hanem a jegyzőkönyvhöz szólottam. Ha excellentiád kivánja, nyilatkozatába belenyugszom. Azonban fentartom jogaimat arra, hogy ha a

tárgyalás folyamában valami olyan megy keresztül, melyhez megegyezésemet nem adhatom, óvást tehessek.

Jegyző tovább olvas.

Berzenczei László: E nem jegyzőkönyv, hanem napló.

Többen: Maradjon.

Pap János: Ha nem szabad beletenni, kivenni sem szabad belőle semmit.

Következett a szerkezet IV. fejezete.

E fejezet a státus-gyülés alakulásáról és szervezéséről szól.

Nagyon tévedne bárki is, ha el nem ismerné, hogy a státus-gyülés megalakulásától legtöbb függ mind egyházmegyénk ügyeinek czélszerü intézésére nézve, mind pedig az eddigi tényezők befolyásának kellő aránylagossága tekintetéből.

Itt nyilik meg az út egyik vagy másik rendnek az ügykezelésben való tulnyomósitására, vagy abból kizáratására.

Azért a papság azt kivánta, hogy a szervezésnél tekintet legyen a papi és világi státus-gyülési tagok szmának egyenlősitésére vagyis az úgynevezett paritásra.

Ezt a világiak nem akarták, s a huszas bizottmány munkálatában sem akadtunk semmi nyomára ezen igazságos és méltányos tekintet szemmeltartásának, de igen az ellenkezőnek.

Ne vegye azért senki rosz néven a papság azon eljárását, melynél fogva a paritás elvének követelése miatt némi szóvitára adott alkalmat s nem állott el könnyen meggyőződésen alapuló szilárd feltételétől.

A szöveg felolvastatván, legelőször püspök ő excellentiája nyilvánitá nézetét, kijelentvén, hogy az egész fejezettel nincs megelégedve, s nehezen hiszi, hogy arra nézve ily szerkezet mellett egyesség jöjjön létre. A szöveg végén megteszi észrevételeit.

Pap János: E munkálatban a világi státus jogainak minimuma van letéve, melyből engedni nem lehet. Ha mégis leszavaztatnánk, óvással leszünk kénytelenek jogainkat védelmezni.

Ráduly János: Csak tiz káptalani tagot, a püspöki szent széknek a 10 rendes káptalani tagon kivül csak hat ülnökét látja a státus-gyülés tagjaiul felvéve: kivánja, hogy a ez. kanonokok és a szent-széki ülnökök kivétel nélkül tagokul felvétessenek, nemkülönben a püspöki lyceum kihagyott két bölcsészettanára is.

Torma István határozatlan számot nem ohajt, mert akkor egy legió cimz. kanonok és szent-széki ülnök lenne tagja.

Groisz Gusztáv: Ha a prépost ur által megneveztettek mind felvétetnének, akkor az ország-gyülési regálistákat is fel kellene venni. Ámde akkor igen terjedelmes lenne a státus-gyülés képvisete. Ha tehát ezek kimaradnak, akkor a papok közül is némelyek kimaradhatnak. Az egyházi és világi méltóságok és tekintélyek emeltessenek ki ugyan, de mind ne legyenek tagjai.

Kovács Ferencz hittanár szintén nagy aránytalanságot lát a világi és papi státus-gyülési tagok közt. Tartsuk meg a paritást. Ezt követeli az igazság, méltányosság és egyetértés. A világiak azt mondják, hogy a pap maga áll egyedül, ők ezreket képviselnek. Ez nem igaz. Ha a világiak a népet képviselik, a pap az egész egyházat és igy a népet is még inkább képviseli, mint ők. Az álláspont tehát ugyanaz, legyen a képviselet is ugyanazon számu. Vagy szállittassanak le a világiak, vagy emeltessék fel a papok száma is.

Püspök ő excája: Akarják e a paritást?

Jósika Lajos: Minő paritást? Hogy megszámláljuk egymást? Minő érdekeket akar kivinni az egyházi rend? Én a státussal szemben érdeket nem ismerek. Legyen joga, kedvezése mindenkinek más helyen: a státus-gyülésben mindenkinek csak kötelessége van. Itt a püspöknek is csak kötelessége van, még pedig legtöbb és legnehezebb. Igy van az egyházi rendnek is. Én egyházi rend nélkül státus-gyülést nem akarok; kivánom, hogy a papság valamint e gyülésen kivül, úgy a gyülésben is legyen őre a vallásosságnak. Ez az ő kötelessége. De van a világi rendnek is kötelessége: őrködni az egyház és iskola ügyei felett, segíteni szükségeit.. Miért is akarom, hogy a világi rendnek méltó befolyás engedtessék az egyház világi ügyeire. A papság testület, mi magányosak vagyunk; azért kivánom, hogy nagyobb tért engedjenek nekünk.

Mikó Mihály: Szeretem hinni, hogy oly gyülésben jelentem meg, melyben testület nincs, s melynek minden tagja egyforma. Kár volna felállítani az elvet, hogy itt egyházi és világi tagok vannak. Az imént beszélt főt. urat felszólítom, hogy ne itt iparkodjék majoritásban lenni, hanem az országban. Mi itt organisalhatjuk magunkut, de az a kérdés, mit fog rá mondani a közvélemény. Paritást akar? Nagy munkára hí fel benünket, különösen

a papokat. Hol az a férfi, ki egyedül tiznek, husznak megfeleljen? Egy papra pedig ezer is jut. Ha valaha barátja is lettem volna a paritásnak, tegnap elment minden kedvem attól. Még csak egyet. Ha tanácskozni akarunk, ne tegyük fel a kérdést úgy, hogy ezt vagy azt a §-t elfogadja-e az egyházi, vagy a világi rend? Mert akkor megszünik minden tanácskozás. Hanem akárki mily ruhát visel, beszéljen saját egyéni nézete szerint.

Barts Ferencz: A szerkezet kihagyta az elemi iskolák képviseletét; pedig azok fontos állást foglalnak el a státus ügyei között. Jó volna tehát azoknak is helyet engdeni.

Keserü Mózes: Azt hittem, hogy gyülésünk nem lesz küzdhomok az egyháziak és világiak között. Azt el is kellene kerülni. A paritás miatt heveskednek. Jelen voltam a kolozsvári tervnek készítésénél, tagja voltam a bizottmánynak is: tudom tehát, mily nézetekből indult ki mind a kettő. A káptalannak tiz rendes tagja van, ezek közül egy kolozsvári plébános. A cz. prépostok, apátok és cz. kanonokok non sunt entia per se subsistentia. A szentszéki ülnökökből még lehetne néhányat bevenni. A lyceum tanárai most 6-on, vagy 7-en vannak. Ezeket mind a tagok közé lehetne sorozni. Számtani paritást alkotni lehet a — papiroson, de a gyakorlatban nem. Nem látom át tehát miért vitatkozzunk a paritás felett.

Jakab Bogdán: Szavazzunk!

Tolnay Gábor: Ismerem a szónoklat hatalmát; de az itt sikert aratni nem fog. Olvassuk végig a munkálatot, s mondja meg a többség minden §-nál, marad-e vagy nem marad?

Berzenczei László: Nincs mit sokáig okoskodni. A püspök az egyház, az egyház a püspök. Mondja meg a püspök az egész munkálatra nézve, elfogadja-e vagy nem? s utána mondja az egyház is, azaz a papság is. Kovács professor úrnak csak azt mondom, hogy a clerus nem Magyarország s a világiak nem Ausztria. Itt tehát delegationak helye nincs Kétszáz hatvan pap áll kétszáz hatvanezer világival szemben. Ez nem paritás. Méltóságtok tegnap miért nem beszéltek úgy, mint ma? Mellettünk szólanak s ellenünk votizálnak. Ebből látszik, hogy corporatio van közöttünk. A papság szembe szállt a katholikusokkal. Hát azért vagyunk mi katholikusok, hogy folytonosan paralyzáljanak? Ki látott ilyen képviseletet? Annyi, mintha ő Felsége az ország-

gyülésre küldené katonáit, hogy leszavaztasson minket. Mi azonban a mit itt teszünk, azért a nemzet előtt is felelősök vagyunk.

Ezen nyilatkozatok tiszta fényben állítják szemeink elé azon érzületeket, melyekkel világi testvéreink nem mondjuk rosz akaratból, hanem talán előitéletből a papság iránt viseltettek.

Mit akart a papság? Csupán azt, hogy a státus-gyülésben épen oly számmal legyen képviselve, mint a világi státus.

Ez nem lehetett a közügynek hátrányára, sem pedig a világiak befolyásának akadályára Azért nagyon fájlaljuk, hogy épen ezen pontban kellett összeütközni s a bizalom alapját aláásni. —

Azt mondják, miért nem biznak az egyháziak a világiak jó szándékában? Mi azt mondjuk, miért nem biznak a világiak az egyháziak jó szándékában? A papság megmútatta, hogy a kath. egyház ügyeit évszázadokon keresztül mindig becsülettel s a kath. névnek dicsőségére tudta vezetni.

A zászló, melyen Jezus szent hitének elévülhetlen igazságai vannak kitörölhetlen betükkel felirva, melyet a hitvallók törhetlen szilárdsága győzhetlenné tett s a vértanuk vére megszentelt, papi kezekben lobogott s gyüjtött maga körébe millió athletákat, kik nem az elsőség felett versengettek, hanem a szeretetben egymást megelőzni ügyekeztek.

Nem akarunk mi szemrehányást tenni bárkinek is, csak a tények indokait keresve kérdezzük: alapos volt-e világi testvéreinknek azon eljárása, melynél fogva egyházmegyénk ügyeinek kezelésében a papi státusnak még csak egyenlősített képviseletet sem akartak megengedni?

E kérdést azon okból is teszszük, hogy magyarázatot nyerjen a papság eljárása s püspök ő excjának ezen tárgy érdemében elmondott s a „non possumus“-nak kifejezést adó beszéde, mely lényegileg így következik:

„Látom, hogy az ezen fejezetről tett nyilatkozatommal olyszellemet idéztem elő, minőt nem ohajtottam s előidézni nem is akartam. A világi és papi státus egymás iránt kiengesztelhetlen. Nem reméllek semmi jó eredményt. Azért akartam egyszer végig olvastatni s azután kimondani, hogy nemcsak egyes §§-ok, hanem maga az alapszerkezet olyan, hogy ha minden a szerint fog érvényesítetni, akkor a világi rend a „jus in sacra“-n kivül egyebet

mindent maga kezére fog keríteni. A régi kath. státus az egyházi kormányzatban nem tulajdonított magának kirekesztő jogokat. Ha tehát a kormányban osztozni akarnak, ugy intézzék a dolgot, hogy az egyház eddigi törzstagjai és tényezői ne paralizáltassanak. A parlamenti gyülésekben az elnök igen csekély befolyással bir, mégis nekem tulajdonitják, hogy az első szavazásnál a papok elismerték a püspök egyházi jogait. Ők tudták, mi mellett szavaznak, s azt is, hogy máskép nem szavazhattak. Én hiveimnek főpásztora vagyok. Számukra a kegyelem- és szeretetnek munkálója akarok lenni. Legyek a státus-gyülés elnöke vagy vigyenek tömlöczbe, én akkor is püspök maradok. A hatalmat, melyet világiak nem adtak, tőlem ők el sem vehetik. Ha önkényt lemondanék azokról, mik eddig a püspöki állással elválaszthatlan kapcsolatban voltak és vannak, a történelem megbélyegezne. Az aera ugyan emlékezetes lenne, de ugy a püspökre, mint a többi papokra és az egyházhoz vonzódó katholikusokra nézve megbélyegző.

Oly intézményt, mely az egyháznak hátrányára szolgál, beleegyezésemmel sohasem szentesíthetek. Ha a státus-gyülés a paritásra tekintet nélkül szerveztetik, akkor ily szellem mellett, minő jelenleg e gyülésben uralkodik, a papság mindig kisebbségben marad, s így azok, kik eddig az egyházi ügyeket vezették, abból egészen ki fognak záratni, miután a kisebbség véleménye nem jogérvényes. Ennélfogva nem hiszem, hogy egy pap is ily szervezet mellett a státus-gyülésben részt kivánna venni. Nagyon fáj, hogy így kell nyilatkoznom, de egyebet nem tehetek.

Azért gondolkodjanak, nem volna-e jó bevárni a magyar. országi egyházi autonomia szervezését és beállítását.

Azt mi is elfogadhatnók, s elfogadván, egy részt a tökéletes uniót eszközölnők, másrészt én is nehéz helyzetemből kibontakoznám.

Béldi Ferencz gróf kijelenti; hogy miután a tan- és nevelésügy jelen állásában reformokat tesz szükségessé, és miután az a kath. státushoz tartozik, a világiaknak több befolyást követel erre nézve, mint mennyivel eddig birtak.

Boér Kálmán indítványozza, hogy ne tanácskozzunk, hanem minden pontnál felállással szavazzunk: marad-e vagy nem?

Groisz Gusztáv nem pártolja előbbinek véleményét Ő excja nyilatkozatát nem úgy érti, mintha a kérdéses pontok felett nem akarna rendszeresen tanácskozni, hanem úgy, hogy akár egyhangulag, akár szavazattöbbséggel minden §. felett döntsünk, s ő excja annak idejében fel fogja terjeszteni külön észrevételeit és véleményét az illető felsőbb helyre.

A sok vita és kölcsönös ellenállás, mely mindkét részről nyilvánult, észt, szivet és türelmet egyformán kifárasztott, azért mindenki sürgette a szavazást.

Elnök ő excja feltevé tehát a kérdést: marad-e a IV. fejezet 25., illetőleg 26. §-a, vagy nem.

A szavazás felállással történvén, a szöveg nagy többséggel meghagyatott, vagyis a paritás elve elejtetett.

A papság nagy része is a szöveg mellett szavazott vagy elhamarkodásból, vagy a világiakkal való békeség kedveért, vagy mert püspök ő excja fentartott észrevételeiben az elvet biztositva látta.

Groisz Nándor odább olvas egészen a 26. §. n) pontjáig.

Horváth Sándor: A királyi kincstár 31 plébániának patronusa; ha egyes kegyuraknak, kik csak egy plébániát tartanak, joguk van megjelenni a gyülésen, a méltányosság azt kivánja, hogy a kincstárnak nem egy, hanem legalább két képviselője legyen. (Helyes)

Püspök ő excája: Visszás dolog, hogy mint az r) pont felteszi, olyanok lehessenek a főtanács tagjai, kik a státus-gyülésnek nem tagjai.

Groisz Gusztáv: A főtanács tagjait a státus-gyülés választja meg, a státus-gyülés főhatóság lévén, megválaszthat minden választással biró egyént, ha az nem is tagja a gyülésnek.

Püspök ő excája: Elfogadják? El!

Groisz Nándor folytatja az olvasást. A 28. §-ban megkülönböztetnek a kegyuri jogokat gyakorló és nagyobb jelentőségü községek, s mindenik egy-egy képviselőt küld.

Karácsony János: Erzsébetvárosban két plébánia lévén, a surlódás kikerülése végett mindenkinek külön képviseletet kell adni.

Groisz Gusztáv: Mindkettőnek egy a patronusa, és pedig

nem az örmény plébánia a latin plébániának, hanem a város mindkettőnek. Azért csak egy képviseletre lehetnek jogosítva.

Jósika Lajos b. ő excája: A kegyur csak egy szavazattal bir, akárhány plébániát tartson.

Karácsony János: Hát miért küld a gyergyó-szentmiklósi latin és örmény egyház külön-külön?

Groisz Gusztáv: Azért, mert a latinnak más, és az örménynek ismét más a patronusa, vagyis a két község egymástól függetlenül maguk tartják fen magukat.

Groisz Nándor odább olvas. A 33-ik §-nál Csató József azt a módosítást indítványozza, hogy a papság képviselője az esperes-kerületi papság közül választassék. Elfogadtatik. Lönhárt Ferencz ugyanazt sürgeti a világiak részére is; de Jósika Lajos azon okból, mert a papság testület s csak önmagát képviseli, a világiak pedig képviselik az egész megyét, ellene van. Simon Elek is, mert mindenütt nem lehet intelligens embert kapni. Berzenczei László Lönhárt indítványa mellett szól, mert különben a gyülés localizáltatik, s ha Kolozsvárra hívják össze, kolozsvárit, ha Vásárhelyre, mind vásárhelyit fognak választani. Mások megint ellene szólanak; mert akkor a községek is saját kebelükből volnának kénytelenek követeket küldeni, mi némely helyen nehéz volna; maradt tehát a szerkezet. A 41. §-ból kitöröltetik augustus hó, maradván csak annyi, hogy a státus-gyülés rendesen a nyári iskolai szünidő alatt lesz megtartandó. A huszas bizottmány 45. §. új szitatkozás tárgya volt. Az ugyanis így hangzott: „A püspök, vagy káptalani helynök akadályoztatása esetében a gyülés saját kebeléből választ egy egyházi személyt elnöknek.“ —

Püspök ő excája: Miért válaszszon a gyülés? Hát a püspök vagy káptalani helyettes nem nevezhet ki valakit maga helyett? sőt minek is kellene helyettest kinevezni?

Groisz Gusztáv: Megtörténhetik például, hogy a püspök összehívja a gyülést, s a gyülés össze is gyül, de a püspök megbetegszik és nem elnökölhet, akkor csak a gyülésnek kell választani.

Ráduly János: Nevezzen a püspök helyettest. Elfogadják

Püspök ő excája: Miért kelljen a püspöknek egyházi személyt nevezni maga helyett?

Mikó Mihály: Mi nem akarunk mást, csak vegyes egyházi gyülést. Abban pedig az elnöknek mindig egyházinak kell lenni; különben, mint Berzenczei mondotta, felüti akárki egy helyen a zászlót s maga körébe gyűjti az embereket, hogy határozzanak egyházról és iskoláról. Azt semmikép sem akarhatjuk, hogy egyházi gyülést világi vezessen. (Helyes)

Jósika Lajos b. ő excája: Miért van excellentiádnak ellenére, hogy egyházi személyt válaszszon?

Püspök ő excája: Azért, mert a püspöki jogot ez is megszorítja.

Többen: Szavazzunk, egyházi legyen-e vagy világi? Mind azt mondják, egyházi. Ennél fogva a szerkezet 46. §. kimaradt s a 38, most 39. §. ekkép módosítatott: „A státus-gyülés elnöke mindenkor a megyés-püspök, székürösség esetében a káptalani helynök; ha pedig azok bármily okból akadályozva volnának, magok helyett ők neveznek ki elnököt az egyházi rendből.“ A 48. §-ba beteszik e szót: önálló, hogy t. i. csak az önálló indítványt kell gyülés előtt legalább 24 órával az elnökhöz bejelenteni. A 49. §-ban Barts Ferencz szeretné kifejeztetni a határozathozatalra szükséges tagok minimumát. Maradt a szerkezet. A teremben roppant hőség lévén a gyülés fél egytól egy óráig felfüggesztetett.

IX.

Szükség volt egy kis szünetre, mert igen nehéz fejezetet kellett megfontolásra venni.

A hatodik fejezet tudniillik azon tárgyakról szól, melyek a státus-gyülés hatáskörébe tartoznak.

Ki azt tudja, hogy egyházi, tanügyi és vagyoni ügyeink kezelése eddigelé mily csekély mértékben tartozott hozzánk, s mily nagy mértékben intéztetett a kormány befolyásával, az nem csodálkozik azon nehézségek felett is, melyek a kezelés alkotmányos lábra állításánál felmerülnek.

Három kényes sziklán kellett átmenni: először ne vetkeztessük ki a püspököt saját állásával örökölt és törvényesen gyakorolt jogaiból; másodszor ne soroljunk olyas valamit a státus-gyülés kizárólagos hatáskörébe, miben a kormánynak is az országos törvények erejénél fogva némi beleszólása van; harmadszor

szabatosan jelöljük ki a határvonalakat, melyek közt a státus-gyülésnek forognia kell, s melyeken tul semmiesetre sem terjeszkedhetik.

Ezen pontok megjelölésében s gyakorlati combinatiójában az erdélyi viszonyok közt egy legtehetségesebb elme is remelkelhetett volna. S mégis a huszas bizottmány munkálatában e kérdések oly határozottsággal és bátorsággal vannak megoldva, mintha a legkönyebbek közé tartoznának. Álljon itt egy pár pont az 53. §-ból:

c) A státus-gyülés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapitványi vagyon kezelésére nézve az irányelveket megállapítja s az egyházi főtanácsnak útasitásba adja.

d) Az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról végérvényesen határoz.

e) Átveszi az összes oktatás- és nevelésügyet.

f) Az erdélyi katholikus tan- és nevelési ügy felett önállólag intézkedik; a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállapítja, ebből folyólag a kath. elemi tanodák, képezdék, reál- és közép- vagy főtanodák ügyei és érdekei felett őrködik és intézkedik, és pedig mind anyagi szükségeik fedezésére nézve, mind szellemi haladásuk és felvirágzásuk előmozdításának tekintetéből.

g) általában a státus-gyülés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapitványi vagyont, valamint az iskola és nevelés ügyét érdeklő minden elvileges és lényeges intézkedések csak a státus-gyülés jóváhagyásával történhetnek.

h) a kegyuri ügyekben előforduló nehézségeket elintézi stb.

Az egyházi autonomiának ily nagy mérvü értelmezése s hatáskörének ily széles alapu kiterjesztése, továbbá az önálló intézkedések oly nyomós hangsulyozása, minőt az 53 §. magán hord, elméletileg ugyan szépen és korunk szabad eszméinek tulságosan is megfelelőleg van keresztül vive; de először gyakorlati alkalmazása annál nehezebb, mivel azon vagyon, melyet magunk akarunk ezután kezelni, nem áll oly tiszta tömegben előttünk, hogy csak belé kelljen markolni, s a jövedelem felett rendelkezni; másodszor a tan- és nevelési ügynek tökéletes felsőbbségi joggal való intézése nem egyéb, mint ugrás egyik szél-

ségből a másikba, mely által az iskolának az egyháztól ha nem is elszakítása, de eddigi befolyásának nagy csökkentése szándékoltatik.

Bizonyosan ezen gondolatok vonultak át püspök ő excjának is agyán, midőn a szöveg felolvasása után határozottan nyilatkoztatá, hogy ezen §. a püspököt a sekrestyén kivül minden egyébtől megfosztja, s azért ha ily szerkezettel elfogadtatnék, püspöki kötelességének tartja ellene ünnepélyes óvást tenni. Kérdi tehat: el akarják-e azt így fogadni, vagy nem?

E kérdésben és a megelőző nyilatkozatban volt valami, mi a kedélyekre rendkivüli hatást gyakorolt s varázs erővel idézte ajkainkra a „nem"-et szemben egynehány túlzottabb tormészetü világinak „igen" feleletével.

A percz, melyben ezen ellenkező feleletek elhangzottak, nagyszerü volt.

Mindenki a dolog tisztázására lelkének egész hevével, elméjének szikráival sietett közrehatni.

Veszely Károly m.-vásárhelyi esperes-plebános kizárva látja azon püspöki joghatóságot, melyet az 1. §-ban biztosítottunk. A státus-gyülés souveraini jogott arrogál magának az által, hogy minden felett végérvényesen akar határozni. Megszakítja ezen §. által a Magyarországgal való viszonyt, mely az unio érvényesülése által Erdélyre nézve létre jött. Azt indítványozza — s indítványát jegyzőkönyvre is véteti — hogy az életbe lépendő magyarországi főtanácsot fogadjuk el fellebbezési forum gyanánt azon dolgokban, melyekben egyesség nem eszközölhető.

Ez által az unio is fenn fog tartatni. A szőnyegen forgó tárgy igen fontos. A nézetek elütők. Egy bizottmány lenne kiküldendő, mely oly formán módosítaná a fenforgó §-t, hogy ő excája is elfogadhatná a püspöki jogok csorbítása nélkül.

Lönhárt Ferencz pápai praelatus: Ez a punctum saliens. Nincs meghatározva tisztán, mit akar engedni e tárgyban az egyház, és mit követelnek a világiak. Első az, hogy tisztába jőjjünk a dologgal. Veszelyt pártolom a kiküldendő bizottmányra nézve, mely kölcsönös felvilágositást adjon. Nagyon fájna lelkemnek, ha eredmény nélkül kellene haza távoznunk. Ellenkezőleg áldom az isteni gondviselést, ha egymással megegyezhetünk.

Barts Ferencz kanonok: Az 53. §-ban kétféle természetü

dolgokat különböztet meg. Olyanokat, melyeket eddig a kath commissio mint a kormány közege kezelt. — Ezekben volt szava a püspöknek is. Ezen szó a státus-gyülésben is megmarad, mert a püspök a státus-gyülés elnöke. Ne legyünk e tekintetben szükkeblűek. Jobb, ha ezen ügyeket ezután tiszta kath. testület kezeli, mint olyan, melynek nem katholikusok is voltak tagjai. Más dolgok foglaltatnak ezen §-ban, melyek az erdélyi püspöknek, mint ilyennek még a magyarországi püspököktől is eltérő jogaihoz tartoztak, mint p. o. a tanárok kinevezése. Választassanak ki tehát azon ügyek, melyeket eddig a kath. commissio kezelt, s ezek szállittassanak át a kath. státus-gyülésre; azoknak tisztázására nézve pedig, melyek a püspökköz mint ilyenhez különösen tartoztak, neveztessék ki a Veszely Károly által indítványozott bizottmány.

Groisz Gusztáv: A bizottmány kiküldése által nagyon késleltetnők már is hosszura nyult tanácskozásainkat. Jobbnak látom azért, ha közös eszmecsere által rögtön elintézzük a szóban forgó ügyet. Én részemről az 53. §-ban nem ismerem fel sem a püspök jogainak megsértését, sem a Magyarországtól való elszakadást. A püspöki jogok biztositva vannak itt is az első § által. Magyarországgal pedig épen szorosabban egyesülünk, a mennyiben a magyarországi püspöki kar munkálatában is a státus-gyülés hatásköréhez épen ugyanazon tárgyak soroltatnak, melyek a huszas bizottmány munkálatában.

Különben a státus-gyülés püspök nélkül semmit sem tesz, sőt ha tenni akarna, sem áll módjában. A püspök látja el Erdélyben tanárokkal tanintézeteinket. Ennél fogva, ha a státus-gyülés a püspökkel szakitana vagy tőle eltérőleg intézkednék, a tanés nevelés-ügy nagy rövidséget szenvedne, sőt a tanitás és nevelés lehetlenné is lenne. Ennél fogva én nemcsak nem nehéznek, sőt könnyűnek tartom az emlitett §-ban foglaltak feletti kiegyezkedést.

Püspök ő excája: Magyarországon a paritás elve szerint van minden összeállítva. Ezen alapon én is elfogadnám a kérdéses §t, de a huszas bizottmány munkálata úgy van készitve, hogy előfordulhat azon eset, midőn az évenkint mindig más helyen megtartandó státus-gyülésen megjelenők számának csak negyed részét fogják tenni a papok.

Kedves Tamás szavazást sürget, mintbogy haza felé intik a sürgős teendők.

Csató József az igazság és méltányosság tekintetéből indítványozza, hogy az 53. §. elejére ezen szavak után: „a státusgyülés“ illesztessék be a következő toldalék: „vonatkozva az 1. §-ban a püspöknek fentartott hatósági körre a püspökkel egyetértőleg.“

Jakab Bogdán ellenmondást lát abban, hogy a státusgyülés a pöspökkel, ki a státus-gyülésben mint elnök be van foglalva, egyetértőleg intézkedjék.

Berzenczei László furcsának találja, hogy a püspök elnök is legyen, s a mellett külön hatalommal is hirjon. Ekkora hatalommal még ő Felsége sem bir. A veto most nem megy.

Nagy Imre csik-somlyói gymn. igazgató a materiálismust, atheismust, indifferentismust, s korunk más uralkodó hibáit felemlítvén, ezeket a vallás-erkölcsi nevelés teréről le akarja szorítani. Ezt csak jó felügyelet s a tanszemélyek helyes választása által tehetni. — A püspöknek a tanításra és nevelésre joga van. E jogok meg vannak törve, ha a püspök kezeit megkötjük, vagy épen megengedjük, hogy más kéz nyuljon be ezen dolgok elintézésébe. Nyugodjék meg azért a státus-gyülés abban, hogy ezen §. módosítassék, s e végre egy bizottmány kiküldessék.

Horváth János sajnálja, hogy a papok azt hiszik, miszerint csak ők tudnak tanítani és nevelni. Hol van vallás-erkölcsösebb nép, mint Angliában? (zúgás és ellenmondás.) A papok tanítsák a vallást, dé ne követeljenek magoknak a tudományokban is elsőséget.

Püspök ő excája komoly s a sajnálat és fájdalom vegyes érzésének kinyomatát magán hordó hangon szól: Látom, hogy sokan e gyülés tagjai közül az egyház elveit félre látszanak tenni, s oly térre csapnak át, melyen a modern korszellem emberei forognak. Ezt hagyjuk el. Ne vitatkozzunk ily szellemben, hanem menjünk tovább.

Több oldalról zajos kiáltások: szavazzunk! titkos szavazás! névszerinti szavazás! . .

Püspök felteszi a kérdést: marad-e az 53. §. vagy nem?

A szavazás névszerinti felszólítással történvén, a szöveg 42 szavazattal 35 ellenében elvettetett, — 9 nem szavazott.

Most e két indítvány felett kellett dönteni: bizottmány küldessék-e ki, vagy a Csató József fennemlített módosítványa elfogadtassék?

Torma István nem helyesli a bizottmány kiküldését. Kik módosítást akarnak, adják be irásba. Egyébiránt úgy látja, hogy a clerus és világiak közt nagy a differentia. A clerus püspöki hatalmat akar, nem kormányzást. Tiszteli és üdvözli a püspököt mint egyházi kormányzót, de oly hatalmat, milyennel Istenen kívül senki sem bir, neki tulajdonítani és engedni nem akar. Ő jó kath. nevü családból származott, s mint ilyen önkénytesen is fogja mindig pártolni a püspöki és papi hatalmat és jogokat a kellő határok közt.

Apostol Alajos: A tanügyről lévén szó, nem csoda, ha ingerültek vagyunk. Ez a legfontosabb mindazon ügyek között, melyek a státus-gyülés hatáskörébe tartoznak. Joga van ahoz mind a papságnak, mind a szülőknek, s adja Isten, hogy mind a két fél buzgósággal teljesítse e jogából folyó kötelességét. Meg kell azonban kettőt különböztetnünk, a tanrendszert és a tanítás valláserkölcsi oldalát. Az előbbi a közös ügy, az utóbbi egyedül a püspökhöz tartozik.

Ugron Lázár jegyzőkönyvbe kivánja vétetni, hogy a többség által elvetett szöveg ellen a kisebbség óvást jelent be.

Groisz Gusztáv nem pártolja előbb szólót addig, mig nem látja a módosítványt, mely olyan lehet, hogy az óvást szükségtelenné teszi.

Kardos Ignácz a püspök felügyelői jogát kivánja biztosittatni.

Barts Ferencz az 53. §. f) pontját, mely így hangzik: „az erdélyi katholikus tan- és nevelési ügy felett önállólag intézkedik,“ következőleg vélné kibővíthetőnek: az erdélyi katholikus tan- és nevelési ügy felett tekintettel az első § szabványaira (a püspöki joghatóság biztosításáról) önállólag intézkedik.

Lönhart Ferencz: Az 53. §-ban a különféle alapokról, alapítványokról, iskolákról, tanrendszerről van szó. Ezekben kellene meghatározni a püspök és a státus-gyülés hatáskörét. Az alapokat illetőleg van fekvő jószág és pénzalap. A fekvő jószágot majd a cath. commissio, majd a püspök kezelte.. Abban tehát nehézséget nem látok, hogy most a státus kezelje. A pénzalapokat

48 előtt a cath. commissio, melynek a püspök is tagja volt, tartotta felügyelete alatt. Az idegen politikai hatóságok magoknak követelték volt; de az áldottemlékü Kovács Miklós tiltakozott az ellen, Hajnald Lajos ő excája pedig kivívta azokra nézve közvetlen befolyását, és státus nem létében egy maga intézkedett. Most pedig a kath. státus jogai helyreállítatván, nem látok abban nehézséget, hogy a pénzalapok kezelése hatáskörébe tartozzék. Az alapítványokra, vagyis ösztöndijakra nézve a német ministerium azt rendelte, hogy a püspök tudta nélkül ki ne osztassanak; azonban akkor nem volt státus, hanem egyedül a püspök tudott őrködni fölöttök. Most a státus jogai helyre állítatván, azokra is meg kell engedni befolyását, úgy azonban, hogy az alapítók szándéka tiszteletben tartatván, azoknak osztassanak ki, kiknek joguk van hozzá, természetesen a melyek a püspökre vannak bizva, annak kezelése alatt maradván ezutánra is. Az elemi iskolákat illetőleg, hol a község választotta a tanitót, ott válaszsza ezután is a község a püspök megerősítése mellett, hol pedig a püspök nevezte ki, nevezze ki ezután is. A gymn. tanárok kinevezésében úgy lehetne intézkedni, hogy állomásuk rendszeresítése után vagy a püspök praesentatioja után a státus-gyülés, vagy annak előterjesztésére a püspök nevezné ki őket. A tanrendszer meghatározásában tartanók magunkat Magyarországhoz. Mi ott nem ártalmas, nekünk sem lesz hátrányunkra.

Berzenczei László: Püspök ő excájának joga van kinevezni kanonokat, plébánost, esperest, gymn. tanárt, elemi iskolai tanitót; ő excellentiája elnöke a státus-gyülésnek, fele a státus-gyülésnek, mindene az egyháznak . . Én sokat jártam a világon, mert mint tudva van, hogy a német mondja, vogelfrei voltam; azonban még fejedelemnél sem láttam ekkora hatalmat. Nagy Imre úrnak akarok felelni. Monstrumokról beszélt, melyektől fél. Én is nevezhetek egyet, melytől az egész gyülés félhet: és ez a cultusministerium. Ha a tisztelendő majoritás mindent a püspök kezébe központosít, félhetni, hogy eljön az a monstrum és nemcsak a jus circa, hanem a jus in sacrat is elviszi, mit úgy hiszem nem szeretnének. Jó volna tehát minket mindenből ki nem rekeszteni. Most tanácsot kérünk a püspöktől. Engedjen, mert holnap, holnapután sem tőle, sem mástól nem kérünk.

A mint látszik, a vita ismét sikamlós térre ért, azért többen azt a tárgyhoz viszavezetni ügyekezvén, a tett módosítványokat még egyszer felolvastatni kérék. Csató és Barts módosítványaikat egymásután felolvassák.

Mikó Mihály Csató módosítványát nem pártolja, mivel abban némi anomaliát lát, minthogy a püspök, mint elnök, úgy is egyetért a státus-gyüléssel.

Berzenczei László elfogadja Barts módosítványát.

Többen a Csatóé mellett nyilatkoznak.

Ugron Lázár óvást tesz, ha nem a Barts módosítványa fogadtatik el.

Torma István, Kedves Tamás Bartsét fogadják el.

A termet mindegyre növekedő zaj töltötte be.

Végre a felállással végbe ment szavazás Csató módosítványa részére döntött s az 53 §. legelső sora igy állitatott meg: A státus-gyülés vonatkozva az 1. §-ban a püspöknek fenntartott hatósági körre a püspökkel egyetértőleg s. a. t.

Most Groisz Gusztáv emelt szót, kijelentvén, hogy miután nem a Barts Ferencz módosítványa fogadtatott el, a kisebbséggel együtt óvást tesz, annál is inkább, minthogy ezen §-nak a Csató módosítványával annyira ki van véve éle, hogy a státus-gyülés a püspök akaratja nélkül semmit sem tehet, s igy az erdélyi státus annyit sem nyert, mint a magyarországi, hanem oda tértünk vissza, a hol voltunk.

Ennyi ellenhatás és merev ellenszegülés hatása alatt mind szellemileg, mint testileg kifáradva a főpásztor, nem csodálkozom, hogy az elnökségtől való felmentetését kérte a gyüléstől.

A felmentés nem történt ugyan meg, de a gyülés délután háromnegyed 4 órakor hullámzó érzületek közt oszlott el.

X.

Délután fél 7 órakor ismét együtt voltunk

Gyertya-fény ömlött el a teremben s némi ünnepélyes szinezetet kölcsönzött a hosszu asztal körül ülő gyülekezetnek.

Féltünk, hogy püspök ő excja kimerültsége miatt ki fog

maradni, azonban nemsokára arczán a komolyság kinyomatával megjelent.

Groisz Nándor olvassa a VII. fejezetet az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus közvagyonáról.

Püspök ő excája: Az egyház státus-vagyont nem ismer, hanem igen egyházi vagyont; azért azt kellene tenni: az erdélyi püspökmegyei rom kath. egyház közvagyonáról.

Jakab Bogdán: A státusban mindenki benne van.

Berzenczei László: Az 53. §. óta minden vagyon ő excellentiájáé. (Zugás.)

Püspök ő excája: Az egész anyaszentegyházban mindenütt az a czim: egyház. Különben azt sem bánom, ha e kifejezés: státus meg is marad.

Imets Jákó: E mondatból: „A tanulmányi alap, hová tartozik a kolozsmonostori uradalom' és a kolozsvári rom. kath. nyomda is," az „is" maradjon ki. (Elfogadtatik.) Ide kell még sorozni az Erzsébet-kórházat is.

Egy hang: Az a kolozsvári plébániáé.

Bocskor Mihály: Ha jól emlékszem, az úgynevezett „németek kórháza" a státusé. A státus vagyonához kell számítani az iskolai és nevelői házakot is.

Groisz Gusztáv: Minden egyes házat és birtokot nem lehetett előszámlálni; az igen hosszadalmas lett volna.

Többen: Marad a szerkezet.

Groisz Nándor jegyző olvassa a VIII. fejezetet az „egyházi főtanács"-ról.

Püspök ő excája: Az egész fejezetben nincs semmi említés a főtanács összeköttetéséről a püspökkel. Eddig pedig meg volt az összeköttetés. A catholica commissio semmit sem intézett el a püspök tudta nélkül. A főtanács egyházi és iskolai ügyeket fog kezelni. Ezeket pedig a püspök nélkül el nem intézheti.

Ráduly János: A practicuma hogy van? Kivel és miről fog a főtanács közlekedni? A felek hová folyamodjanak? A főtanács minő úton fog a felekkel közlekedni?

Berzenczei László: Nem szólok hozzá, mert az 53. §. mindent elvett.

Püspök ő excája: én csak reflexiokat teszek. A gyüléstől függ reflexioimat tekintetbe venni.

Groisz Nándor odább olvas egészen a 65. §-ig.

Püspök ő excája: E §-ban, mely a főtanács összeállításáról szól, a paritás nincs megtartva.

Ráduly János: E főtanács elnöke legyen a püspök.

Ferenczi József: Tartassék meg a paritás.

Hubácsek Ádám: Az előadó legyen egyházi.

Kardos Ignácz: Nagy anomalia, hogy a státus-gyülés elnöke ne legyen egyszersmind a főtanács elnöke, s hogy miután a 26. §-ban az egyházi rend örökös kisebbségben hagyatott, itt legalább ne legyen kellő arányban képviselve.

Imets Jakó: Püspök ő excája tervezetének utolsó czikkelye kifejeti az egyházi főtanács és a püspöki hatóság közötti viszonyt

Jósika Lajos b. ő excája: Mert a tervezet szerint a főtanács székhelye Kolozsvár, ott pedig mig a világi rendből elegendó számmal lehet találni olyanokat, kik fizetés nélkül elvállalják az egyházi tanácsosságot, de az egyházi rendből nem: azért nincsenek az egyháziak külön említve. Különbön a státusgyülésre van bizva, mennyi egyházi és mennyi világi tagot válaszszon.

Ráduly János: Ha nincs Kolozsvártt elég személyzet, van más helyen; azért meg lehet tartani a paritást.

Bocskor Mihály: Ubi episcopus, ibi ecclesia. Én sem vagyok a mellett, hogy az egyházi főtanács helye Kolozsvár legyen. A paritást azonban nem pártolhatom; mert a clerusnak most is tulnyomó befolyása van a gyülésen.

Ferenczi József: Mikor paritást követelünk, nem követelünk tulnyomó befolyást. Minek hányják föl mindig csak azt, hogy a clerus tulnyomó akar lenni.

Bocskor Mihály szólni akar; de nagy zajjal kiábályák: Eláll, eláll!

Éltes Károly: Az 53. § szakasztotta kétfelé a gyülést, melynek módosítása mellett nem szavaztam. A két fél vitatkozásában tehát részem sincs. Ennél fogva bizalommal szólhatok. Ha azon czikkely által sértve érzi magát a kisebbség, tere meg van, melyen orvoslást kereshet. A jegyzőkönyvben szabad megtenni óvását. Ama czikkely azonban nem elég ok arra, hogy visszatartózkodjék minden további tanácskozástól. Még fontos ügyek fog-

nak előjönni, melyekhez a közjó érdekében mindnyájunknak hozzá kell szólni. A mi az én nézetemet a 65. §-re nézve illeti, minthogy az egyházi tanács felelős a státus-gyülésnek, nem vélem megegyeztethetőnek, hogy a püspök elnöke legyen az egyházi tanácsnak; azt azonban jónak látnám beiktatni e czikkelybe, hogy a püspöknek bármily perczben s alkalommal joga legyen a főtanács működéseit ellenőrizni, és pedig azon okból; mert a főtanács sok fontos ügyet kezel, melyekben ha egyszer nagy hiba követtetik el, nehéz lesz azon hibát később a státus-gyülésnek helyreütni. (Nagy zaj)

Püspök ő excája: Az nem elegendő; mert az ügyek rendes kezeléséből nem lehet kihagyni a püspőki hatóságot.

Benedicti Albert nagy zaj között valamit mondott, mit azonban nem érthettünk meg, és csak Mikó Mihály alábbi szavaiból következtetjük, hogy az eddig felszólalt papoknak valami rendreútasítás félét akart adni.

Borzenczei László: A majoritásnak gyengédnek kell lenni. Én az 53. §. után semmiről sem tudok semmit.

Mikó Mihály: A heves vitatkozást és zajt természetesnek találom; azonban a rendreútasítás egyedül az elnök hatásköréhez tartozik.

Bocskor Mihály: Én nem akartam senkit sérteni. Nyilatkozatomat félreértették.

Éltes Károly: A tisztelt világi urakat szándékomban sem volt sérteni. Midőn azonban sajnálattal kell tapasztalnom elidegenedésöket azon okból, mert azt vélik, hogy a clerus véleménye egészen püspökjétől függvén, vele tanácskozni nem lehet, bátor vagyok kijelenteni, hogy a püspök nekem csak oly püspököm, mint a kath. hiveknek. Ne véljék tehát, hogy a püspök kényszerítette volna a papságot azon nézetekre, melyeket nagyobb része elfogadott. A papságnak szülői, testvérei, rokonai, barátai a világiak közt vannak. Ellenséges indulatról tehát szó sincs. Ez az én érzelmem, s e szerint szólottam mindig a nélkül, hogy sérteni lett volna szándékom.

A vitatkozás hevében sokan személyeskedésre mentek át, mit talán a túlfeszitett ingerültség rohamos kitörése okozott.

De sokat nem az indulatok hatalma ragadott, hanem a megfontoltság és előrelátás vonzott a szóváltásra.

A szóban forgó egyházi igazgató-tanács a státus-gyülés sark-

pontja. Azon fordul meg az egész ügykezelés. Az administrálja az egyházi, iskolai és alapítványi vagyont. Az érvényesíti az évenkint tartandó nagy gyülés határozatait. Az igazgatja a tan- és nevelés-ügyet. Az utalványozza az illető alapokból a fizetéseket. Szóval az intézkedik mindazon ügyekre nézve, melyek az erdélyi püspökmegyei rom. katholikus státus törvényes autonomiájára vonatkoznak.

És egy ily nevezetes testület szervezésénél a huszas bizottmány először nem tartotta szem előtt azt, hogy tagjai papok és világiak egyenlő számmal legyenek; másodszor kizárta a püspököt nemcsak az elnökségből, hanem még a jogerővel biró részvételből is, csupán annyit engedvén meg, hogy mikor tetszik, megjelenhetik a heti gyülésecken.

Ennél több befolyása van a püspöknek a catholica commissio mellett, mert ez az ő megkérdezése nélkül nem szokott intézkedni.

Azon viszonyt kellett tehát mindenesetre meghatározni, melyben a püspök és az egyházi főtanács egymással állanak.

De épen ez idézett elő harczot a tanácskozás folyamában.

A világi katholikusok nem voltak hajlandók elfogadni oly módosítványt, mely az egyházi főtanácsra nézve némi megszorítást okozna a püspökkel szemben.

A papság pedig azt nem akarta, hogy az egyházi főtanács a püspöktől egészen független legyen, sőt nála még nagyobb hatalmat képezzen.

Innen támadt a nagy ür, mely a papi és világi státust egymástól elválasztotta s küzdelmet idézett elő.

A kérdés az által lőn keresztülvágva, hogy Imets Fülöp Jákó püspök ő excája tervezetének utolsó czikkelyét a huszas bizottmány munkálatának 65. §-a után beiktatatandónak indítványozá. Érintett § így szól: „A megyés püspöknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentúl is hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kisérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c)

minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) a főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat a főtanács nem fogad el."

Jósika Lajos b. ő excája: E czikkelyt teljességel el nem fogadhatom, s ha a többség elfogadja, előre is óvást teszek ellene.

Groisz Gusztáv: Én is kénytelen leszek ellenvéleményt adni a jegyzőkönyvbe. A státus-gyülés hatáskörébe vágó ügyekben eddig a kormányszék függetlenül intézkedett, a püspök véleményét ugyan némelykor kikérte, a nélkül azonban, hogy határozataiban ahoz lett volna kötve; mert hisz azok mindig a főkormányszék nevében keltek, s ha valakinek kifogása volt ellenök, nem a püspökhöz, hanem az udvari korlátnoksághoz s illetőleg a ministeriumhoz appellált. De hogy a püspök intézkedései ellen panaszolni nem lehetne, annak én soha semmi nyomát nem láttam.

Püspök ő excája: Az egyház törvényei szerint a püspök intézkedéseі ellen nem valamely világi forumnál, hanem csak a romai széknél lehet panaszolni. A főtanács nem lehet appellatotorium foruma a püspöknek; mert akkor a püspök alája volna rendelve alattvalóinak. Én az ügyet szavazatra bocsátom. Ha elfogadják, jó; ha pedig nem, nekem is szabad tiltakoznom.

Horváth János: Névszerinti szavazást kérek.

Keserü Mózes: Kivántam volna betenni a püspök elnökségét, hogy két forum ne legyen; de mivel nem fogadják el, nem szavazok.

Csató József: Az e) pontot módosítás nélkül nem fogadom el.

Többen szavazást sürgetnek.

Püspök ő excája fölteszi tehát a kérdést: elfogadják-e az indítványozott §-t vagy nem?

A szavazás névszerinti felszólitással történvén 42 mellette 36 ellene van; 8-an nem szavaznak.

Jósika Lajos b. ő excája: Óvásomat bejelentem s holnap irásban benyujtom. A kisebbség egyhangulag pártolja Jósika Lajos b. ő excája óvását.

Groisz Nándor jegyző odább olvas egészen a huszas bizottmány munkálatának 69-ik, s az elfogadott szerkezetnek

70-ik §-áig, mely így szólott: „Az egyházi főtanács állandó székhelye Kolozsvár, hol a státus valamelyik házában számára rendes hivatali helyiség berendezendő.

Többen: Kolozsvártt nem fogadjuk el.

Ráduly János: Módosítsuk így: egyelőre Kolozsvár.

Torma István: Capacitalni nem lehet, azért röviden beszélve azt mondom, maradjon Kolozsvár.

Ferenczi József: Maradjon ki az „állandó„ szó. A státusgyűlés egyszer mindenkorra nem kötheti magát egy városhoz.

Groisz Gusztáv: Mit vétett Kolozsvár az erdélyi katholika egyháznak? Azt-e, hogy polgárainak nagy része folytonosan hű maradt őseink vallásához? Azt-e, hogy most is legtöbb katholikust számlál kebelében? Azt-e, hogy kebelében vannak a katholikusok legfőbb iskolái? Azt-e, hogy Erdély fiatalságát neveli? Azt-e, hogy önöknek nagyobb része Kolozsvárnak köszöni tanulmányait és müvelődését? Azt-e, hogy a kath. státus vagyonának legnagyobb része határain fekszik? Ha mi oly szerencsétlen tervezetet hoztunk ide, hogy a többség kedvét meg nem nyerte; ha mi ott és itt kifejtett fáradozásaink által, melyet a kath. ügy érdekében tettünk, önök nem tetszését vontuk magunkra: Kolozsvár bünhödjék-e érte? Én részemről Kolozsvárhoz hűtelen lenni nem akarok. Jellemző lenne, ha Kolozsvár ellen is szavazni kellene.

Apor János: A főtanács székhelye csak is ideiglenesen legyen Kolozsvár.

Ugron Lázár: Kolozsvártt legalább van hely költség nélkül.

Berzenczei László: Eddig mind azt énekelték: Enyed a világ közepe. Azonban a 66. §. óta minden megváltozott. Most én is azt mondom: K.-Fehérvár a világ közepe. Itt van a püspök, itt a státus, tehát a főtanácsnak is itt kell lenni.

A többség mind erősebben kivánta, hogy az állandó szó helyett ideiglenes tétessék, s az elfogadott szövegben mégis — nem tudjuk mi módon — csak az állandó van kihagyva.

Groisz Nándor jegyző végig olvassa a szerkezet utolsó fejezetét is, mely változtatás nélkül elfogadtatván, a részletes vita is befejeztetett.

Püspök ő excája: Itt hiányzik még valami. Erdély Magyarországnak politikailag s hierarchiailag is része. E szerkezet pedig

elkülönzi Erdélyt Magyarországtól. Mibe, úgy hiszem, közülünk senki örömest beleegyezni nem fog. Tegyük tehát bele azon kijelentést, hogy ha a körülmények engedik, a kettő összekapcsolásába a státus-gyülés beleegyezik Ennek azon practicus eredménye lenne, hogy ha lesznek ügyek, melyekben tovább kell folyamodnunk, Magyarországban forumat találunk. Azon főtanács, mely Magyarország kath. érdekei fölött őrködni fog, Erdélyt is szárnyai alá fogja fogadni.

Mikó Mihály: Tisztelettel hajlok meg excellentiád véleménye előtt. Valamint mindig a politikai unio mellett küzdöttem, úgy nem vagyok ellensége az egyházi összeköttetésnek is. Azonban ma még csak tervben létezik az egyházi főtanács Magyarországon; tehát időelőtti volna kimondani, hogy alája rendeljük magunkat. Midőn meg lesz alakulva az egyházi autonomia s be lesz állítva Magyarországon is azon antonomicus egyházi főtanács, örömmel csatlakozom.

Berzenczei László: A gyülésnek, mint vélem, vége van. Mi, a nép képviselői nem vettünk semmiben részt. Minden a mi nézetünk ellen történt. Azért nem szeretnénk a nép nevében fóliratokat készíttetni.

Csató József Mikó Mihály nézetét pártolja. Midőn Magyarország katholikusai magukat szervezték, csatlakozni fogunk.

Simon Elek: Mi az erdélyi püspökséget szerveztük. Ha Magyarország magát szervezi, csatlakozni fogunk. Berzenczei László nézetét nem osztom. A gyülés törvényesen járt el teendőiben. Bizottmányt küldött ki, s annak munkálatát ha a többség módosította is, valamint ő excájának, úgy a kisebbségnek is joga van véleményét felsőbb helyre juttatni. Ezt meg is teszszük; mert életkérdésről van szó. A többi nem tőlünk függ.

Groisz Gusztáv: Abban nem látok sérelmet, hogy kisebbségben maradtunk, s nem is azért akarok óvást tenni, hanem azért, mert azon kérdésektől, melyekben eltértünk egymástól, az autonomiának, melyet mindig ohajtottam, létele függ.

Püspök ő excája: Szeretném egy záradék-czikkben kifejezni Magyarországgal való összeköttetésünk iránti ohajtásunkat.

Groisz Gusztáv: Szabályban nem tehetjük, mert Magyarország még szervezve nincs, hanem a jegyzőkönyvben mint ohajtást megemlíthetni.

Püspök ő excája: E szerint a tanácskozásoknak végén vólnánk. Ohajtásom mindig az volt, hogy békeséget és egyetértést hozzak, és semmiesetre sem egyenetlenséget. Midőn püspöki székemet elfoglaltam, akkor is a béke szavával köszöntöttem be, s azon szóhoz iparkodtam mindig hű maradni. Azonban többször meg kellett győződnöm, hogy a szeretet nem mindig képes a békét és egyetértést fentartani, s hogy mély igazság rejlik a zsoltáros ama szavaiban: justita et pax osculatae sunt; veritas de terra orta est, justitia de coelo prospexit" A tartós, a szilárd béke az igazságon alapul. Az igazságért azonban küzdeni kell; nem mintha elismerni nem akarnák, hanem mert nehezen látják be. Azért némelykor ki az igazságért küzd, a békét egyelőre kénytelen feláldozni; de csak azért, hogy annál erősebb alapot szerezzen neki. Fájt nekem, hogy mindenben egyet nem értettünk mindnyájan. Fájt, mikor láttam, hogy el kellett szakadozni. Még akkor sem tudtam örvendeni, mikor ohajtásom teljesedett. Ott is fájt, hogy látnom kellett a vélemények megoszlását. Fontalják meg azért azon tisztelt urak, kik az egyháziakkal egyet nem értettek, helyzetemet. Mint püspök felelősséggel tartozom Istennek, az anyaszentegyháznak s minden kath. hivőnek. Nagyravágyó és önző nem vagyok. Ez távol volt tőlem mindig. Egyedül meggyőződésemet követtem abban, a mit tettem. S ezt önök is megvárták tőlem. Kell, hogy a püspök szilárd férfi legyen s ne engedje magát minden kis széltől hányattatni. Ha ingatag volna, hivei minő bizalommal keresnének benne támaszt? Ha némelyekben visszatetsző voltam, emlékezzenek meg állásomról s elnézők leendnek. Szántszándékkal nem akartam senkiben kedvetlen érzelmeket kelteni. Örömest volnék nem száz, hanem százezer katholikus közepett, ha azok nem a mai világ divatos véleményeibe, hanem az anyaszentegyház elveibe volnának beavatva. Azok megértenék a pásztor szavát s a pásztor is megértené azoknak hangját. Én a vélemény-különbséget nem a bizalmatlanságnak tulajdonítom, hanem a mai világ divatos gondolkozás-módjának. Ez az oka, hogy érthetlen a pásztor szava. Az Üdvözitő mondotta tanítványainak: „A világba küldöttelek titeket, de nem vagytok e világból valók." — Küzdelemre voltak küldve az apostolok a világba s küzdeni kell utódaiknak is. Azok küzdenek is a nélkül, hogy vissza-

rettennének a nehézségtől. Küzdenek a világgal s a világ velök. Azért van az ellenkezés; azért van, hogy egyet nem érthettünk. Azonban eljön az idő, midőn könnyebb lesz a kiegyezkedés. En örömest megosztom hatalmam azon részét, melyet megosztani lehet. Mindenütt beleegyeztem, hol tehettem. Hajlíthatlanságról nem vádolhatnak engem. Hol azonban lelkiismeretemmel ellentétbe jöttem volna, ott használtam azon szabadságot, hogy meggyőződésemet nyilvánithassam. Örvendek, hogy hosszu fáradság után ily szerencsés eredményre juthattunk. A mi észrevételeim vannak, azokat meg fogom tenni, mint hivatalom kivánja. Nem irok semmit, mit mindenkinek tudtára ne adhatnék. Köszönöm a kitartó béketűrést. Engedje az ég, hogy legyen üdvös gyümölcse. Engedje az Úr Isten, hogy anyaszentegyházunk, mely oly roppant pusztulás után másfél század óta oly szépen gyarapodott, a több munkás kéz ápolása alatt még szebb eredményeket mútathasson föl. A mindenható Úr Isten áldja meg mindnyájokat! Holnap 9 órakor, ha méltóztatnak eljönni, hitelesítjük a jegyzőkönyvet, felolvassuk a feliratokat, s kiknek észrevételeik vannak, szivesek lesznek megtenni.

E szavak után ő excája a gyülés dörgő éljenzései között belső termeibe vonult, a gyülés tagjai pedig Jósika Lajos b. ő excája vezetése alatt testületileg tiszteletöket tették.

XI.

Miután a febr. 14-ki utolsó közgyülésen tanácskozásaink befejeztettek, szükségesnek tartjuk közölni a többség által elfogadott tervezetet úgy, mint következik:

Az erdélyi püspökmegyei

romai katholikus státus szervezete,

mint azt a státus ez évi febr. 13., 14. és 15-iki

közgyüléseinek többsége elfogadta.

Előszó.

Az egyházat mindenhol és mindenütt jogosan megilleti az önkormányzat. Erdélyben az a köztörvény által is biztositva lévén, a változott politikai kormányrendszerből keletkező egyházközi

viszonyok szükségessé tevék a régibb kath. státus kifejlesztését és megállapítását, minek folytán a következők állítatnak meg:

I. FEJEZET.

A szervezetnek alapvonalai.

1. §. Az erdélyi megyés püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik, és teljes érvényében fentartatik.

2. §. Az erdélyi püspökmegyei rom. katholikus státus az őt törvényesen megillető autonomiája folytán önállólag és függetlenül intézi a hatáskörébe tartozó ügyeket.

3. §. Ezen egyházi autonomiát gyakorolja a) az egyházi községekben a község tagjaiból alakult gyülés és a gyülésben választott egyház-községi tanács; b) az esperesi kerületekben az egyes községek papjaiból, képviselőiből, s némely hivatalosokból alakuló kerületi vegyes gyülés; c) az egész egyházmegyére nézve az esperes-kerületi és más képviselőkből, valamint a választás alá nem eső papi és világi tagokból álló státus-gyülés, és az állandó egyházmegyei főtanács.

II. FEJEZET.

Az egyház-községi autonomiáról s annak hatásköréről.

4. § Minden plébániában az egyház és iskola ügyeit ugyanazon egyház-községnek arra jogosult tagjai intézik és gondozzák: a) együttesen az egyház-községi gyülésben, — b) állandóan az egyház-községi tanácsban, a helybeli lelkipásztornak mint rendes elnöknek vezérlete alatt, s a kegyuri jogoknak épen fentartása mellett. —

A fiókegyházak — hacsak külön érdekek és tekintetek mást nem kivánnak — önkormányzati tekintetben is az anyaközséghez csatoltatnak.

5. §. Az egyház-községekben minden kath. családfő, ki önálló házat tart és semmi bélyegző és botránykoztató cselekedettel keresztény katholikus jellemét be nem szenyezte, az egyházközségi gyülésnek tagja, s mint ilyen szavazattal bir az előforduló egyházközségi ügyek elintézésében.

6. §. Az egyházközségi gyülés (megye-gyülés) hatásköre kiterjed a községi templom- és iskolára, ezeknek vagyonára, a

községben létező kegyes alapítványokra, az egyház-községi tanács tagjainak és az esperes-kerületi-gyülésre, illetőleg a státus-gyülésre küldendő képviselőknek, továbbá a kántortanitónak megválasztására, végre a lelkész választására is az arra jogosult községekben.

7. §. Az egyház-községi gyülés rendesen minden évben egyszer összehívandó, hogy az azon évben lefolyt egyházi ügyek állásáról, az egyház és iskola sürgősebb szükségeiről értesitessék és ezek iránti intézkedéseit megtehesse.

8. §. Midőn a megyés-püspök az évi státus-gyülést kihirdeti, minden egyes plébániában egyház-községi gyülés tartatik avégből, hogy az esperes-kerületi gyülésre és illetőleg a státus-gyülésre képviselőit megválaszsza.

9. §. A hány ezer lélekből áll a községi gyülés, annyi választót küld a kerületi gyülésbe; ha pedig ezernél kevesebb tagból állana a községi gyülés, akkor is küld egy képviselőt. — A kerületi gyülésbe küldendő tagok választása szótöbbséggel történik.

10. §. Ezen gyülésben a választáson kivül értekezik a község a státus-gyülés elé terjesztendő kivánatairól és kérelmeiről.

11. §. Ha időközben az egyház-községnek valamely fontosabb ügye foreg kérdésben, és a plébános, főgondnok vagy egyház-tanács jónak látják, rendkivüli közgyülés hivathatik össze.

12. §. A gyülés napját az elnök, a ki rendesen a plébános, ennek akadályoztatása esetén a főgondnok — határozza meg és hirdeti ki, s ugyanakkor tudósitja a községet a gyülés tárgya- és czéljáról is.

13. §. Az egyház-községi gyülésen (megye-gyülésen) kivül az egyház-községet minden parochiában állandóul képviseli az egyház-községi tanács, mely áll: a) a főgondnokból, b) az algondnokból, c) a kisebb községekben hat, a nagyobbakban tizenkét egyház-községi tanácsosból, — kik a községi gyülésben szavazattöbbséggel választatnak. Ezek közül a fő- és algondnok a püspökmegyei főhatóság megerősitése alá tartoznak.

14. §. Ezen hivatalokra oly helybeli községtagok választhatók, kik értkoruak, keresztény jámbor életet élnek, s mint ilyenek egyházi s iskolai tartozásaiknak eleget tesznek

15. §. A megválasztott egyházközségi tanács és algond-

nok működése 3 évig tart, a főgondnok hivatala állandó leend, és csak halál, lemondás, vagy felmentés által szünik meg. Az egyház-községi tanácsosok mellé egy-két póttag is választandó a végből, hogy halálozás- vagy más okbóli üresedés esetén az üresség azonnal betöltethessék. Ha ily póttagok előlegesen megválasztva nem lennének, az üresség az előbbi választás alkalmakor a belépettek után legtöbb szavazatot nyert tag által fog pótoltatni. Három év mulva a lelépő tagok újból megválasztathatnak.

16. §. Ezen egyházközségi tanácsnak is elnöke a helybeli rendes lelkipásztor, s ha az gátolva volna, a községi főgondnok. Jegyzőt a tanács maga kebeléből választ.

17. §. Ezen egyházközségi tanács minden hóban egyszer ülést tart, és ezenkivül mindannyiszor, valahányszor az egyházközség érdekei kivánják. Az ülést a plébános hívja össze, vagy akadályoztatása esetében a főgondnok.

18. §. Az egyház-községi tanács hatásköre a kath. templomi, kegyes alapítványi, kegyes intézeti és iskolai vagyonra és a tanügyre terjed, s mindezt kezeli és ellenőrzi a tanhatósági és kegyuri jogoknak épen tartásával.

19. §. Az egyház-községi gyülés és tanács üléseiről a tanács kebeléből választott jegyző külön jegyzőkönyvet vezet, s ez minden oly ügyben, mely a fenálló szabályok szerint püspöki elintézést, vagy jóváhagyást kiván, a püspöki hatósághoz fölterjesztetik.

20. §. A mely egyházközség autonomiai jogából kifolyólag magát az egyházmegyei főhatóság beleegyezése hozzájárultával már szervezte, annak szervezete ezen szabály által nem érintetik.

III. FEJEZET.

Az esperes-kerületi vegyes gyülésekről.

21. §. Az esperesi kerületek képezik az egyházkormányzatnak közbelső fokozatu testületét, mely a hatása körébe eső ügyeket intézi; ennek tagjai: a) a kerület lelkipásztorai és más a kerületben hivataloskodó megyei áldozárok; b) a kerületben létező középtanoda és növelde igazgatója és a középtanoda egy képviselője; c) a világi rendből állásuknál fogva: a kerületben lakó legfőbb kath. hivatalnok és olyan egyes patrónusok, kik

papot és egyházat tartanak; d) választás útján a községeknek választott képviselői; e) a kerületi főgondnok és két algondnok.

22. §. A kerületi gyülés teendői: a) egy állandó kerületi főgondnokot a kerületben lakó azon hivekből, kik vallási buzgóságuk, szellemi müveltségök, vagyoni állásuk, s mindezeken alapuló tekinteteknél fogva kiválólag képesek az egyház és iskola ügyeit előmozdítani, szótöbbséggel megválaszt, és megerősítés végett a püspöki hatósághoz felterjeszt — hasonló eljárást követvén a kerületi két algondnok megválasztásában is; b) megválasztja a státus-gyülésre küldendő papi és világi képviselőket — a papi képviselőt a papok a rendes esperesi elnöklet alatt; a világi képviselőt a főgondnok elnöklete alatt csak a világiak választják szótöbbséggel; c) az egyház-községi tanácsok részéről hozzá be terjesztett ügyeket elintézi, tehát határoz azokban, ha pedig az ügy hatáskörét felülmulja, azt az illető felsőbb hatósághoz véleménye kiséretében felterjeszti; d) a kerületben levő községi iskolák ügyeit ellenőrzi, és e részben a szükséges intézkedéseket megteszi; e) az esperesi kerületet, vagy annak több községeit illető közös vagyont kezelteti, czélszerü jövedelmezése felett őrködik, és a kezelésről szóló számadásokat megvizsgálja.

23. §. E gyülésnek elnöke a kerületi esperes, vagy akadályoztatása esetében az alesperes, mindkettőnek akadályoztatása esetében a kerületi főgondnok.

24. §. A kerületi gyülés minden évben rendesen egyszer, szükség esetében többször is az elnök által egybehívandó.

25. §. A gyülés isteni tisztelet tartása után összeül, jegyzőt és az elnök mellé két szavazatszedőt választ.

IV. FEJEZET.

A státus-gyülés alakulása és szervezése.

26. §. A státus-gyülés az erdélyi püspök elnöklete alatt vegyesen alakul az egyházi és világi rendből, — tagjai:

I. Az egyházi rendből:

a) a székesegyházi káptalan 10 rendes tagja; b) a püspöki szent széknek a káptalani 10 rendes tagon kívüli 6 ülnöke, kiket a püspök e czélból meghív; c) tizenhat kerületi esperes,

akadályoztatásuk esetében, vagy ha már más minőségben a státus-gyülés tagjai lennének, az illető kerületi jegyző; d) a k.-fehérvári püspöki lyceum hittani karának négy rendes tanára; e) az erdélyi püspöki megyében szerzetes házakat biró rendek tartományi főnökei, kik akadályoztatásuk esetében a rendnek valamely tagja által helyettesittethetik magukat; f) a n.-szebeni árvaház és minden rom. kath. növeldék igazgatói; g) a lelkészséggel foglalkozó papság 26 képviselője.

II. a világi rendből:

h) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó rom. kath. főtisztek, úgymint: főispányok, főkirálybirák, főkapitányok és a szab. kir. városok polgármesterei; i) a 16 espereskerületi világi főgondnok; k) a 16 espereskerületből 44 világi képviselő; l) a nagyobb községek egy-egy képviselője, valamint általában azon egyházi községek képviselői, melyek kegyuri joggal birnak; ilyen képviselő lesz 42.

III. egyházi vagy világi minőségre való tekintet nélkül:

m) a több plébániában kegyuri jogot gyakorló kir. kincstár két képviselője; n) a magán kegyurak, ha r. kath. vallásuak és kimútatják azt, hogy a kegyurasággal járó egész kötelezettségöket teljesítik és ennek folytán a kegyurak sorába közgyülési határozat folytán felvétettek; o) a főgymnasiumok igazgatói; p) a főgymnasiumok és algymnasiumok mindenikéből a tanári kar egy-egy képviselője; végre q) az állandó egyházi főtanács tagjai, ha nem volnának már a nélkül is a státus-gyülés rendes tagjai.

27. §. Az előbbeni §. g) pontja alatt emlitett 26 papi képviselő a 16 espereskerület között a plébániák száma szerint követ kező arányban oszlik fel: a székesegyházi, a bányavidéki, a szeben-fogarasi, az erzsébetvárosi, a hunyadi, a küküllői és az aranyos-tordai espereskerületek papsága egyenként egy, — a barczaság-sepsi-miklósvári, az al-csiki, fel-csiki, gyergyói, kézdiorbaii, kolos-dobokai, marosi és a szolnoki esperes-kerületek papsága egyenként két, — végre az udvarhelyi esperes-kerület papsága három képviselőt küld.

28. §. A 26-ik §. k) pontja alatt emlitett 44 világi képviselő

az esperes-kerületek között oly arányban oszlik fel, hogy mindenik esperes-kerületre legalább egy, — a népesebb esperesi kerületekre pedig a hivek száma szerint körülbelől minden hatezer lélekre essék egy képviselő; ennélfogva a) a székes-egyházi kerület küld egy világi képviselőt, b) a bányavidéki kettőt, c) a barczaság- sepsi-miklósvári kettőt, d) a szeben-fogarasi egyet e) az alcsik-kászoni ötöt, f) a fel-csiki ötöt, g) az erzsébetvárosi egyet, h) a gyergyói ötöt, i) a hunyadi egyet, k) a kézdi-orbaii hatot, l) a kolos-dobokai hármat, m) a küküllői egyet, n) a marosi hármat, o) a szolnoki kettőt, p) az aranyos-tordai egyet, végre q) az udvarhelyi ötöt.

29. §. A 26-ik §. l) pontja alatt emlitett 42 képviselőt a nagyobb községek és a jelenleg kegyuri jogot gyakorló egyházi községek kegyuri minőségökben és illetőleg nagyobb jelentőségöknél fogva küldik a státus-gyülésre, még pedig ugy, hogy minden ilyen község egy képviselőt küld, befolyván ezenkivül — mint község — az esperes-kerületi gyülésben az esperes-kerület részéről küldendő képviselő választásába is. Ilyen községek és pedig kegyuri minőségöknél fogva jogosultak: Baróth, Brassó, (Barczaság-sepsi-miklósvári esperes-kerületi községek.); Kozmás, N. Kászon, Cs.-Szentgyörgy, Csik-Szentimre, Cs.-Szentkirály, Cs.-Szentmárton, Cs.-Szentsimon, és Cs.-Tusnád (al-csik-kászoni esperes-kerületi községek); Csicsó, Delne, N.-Boldogasszony, Cs.-Rákos, Cs.-Somlyó, Cs.-Szentdomokos és Cs.-Szentmiklós (fel-csiki esperes-kerületi községek); Erzsébetváros sz. kir. város örmény és latin szertartásu két községe — miután mindkét községnek ugyanazon kegyura van — Ditró, Szárhegy, Gy.-Ujfalu, Alfalu, Gy.-Szentmiklós, (a latin és örmény szertartásu egyház külön külön), (gyergyói esperes-kerületi községek); Altorja, Gelencze, Lemhény, Polyán és K.-Szentlélek, (kézdi-orbaii esperes-kerületi községek); Kolozsvár szab. kir. város, Jobbágytelke, és Hodos (marosi esperes-kerületi községek); Szamosujvár szab. kir. város örmény szertartásu községe, Kadicsfalva, Lövéte, Oláhfalu (szentegyházas), Oláhfalu (kápolnás), Szentlélek, és Zetelaka, (udvarhelyi esperes-kerületi községek); nagyobb jelentőségöknél fogva jogosultak: Nagy-Szeben, M.-Vásárhely és Udvarhely községek. — Mindenik anyaegyházhoz hozzáértvén az oda tartozó leányegyházakat is, melyek az anyaegyházzal együtt lesznek ugyanazon képviselő által képviselve.

30. §. A kir. kincstár képviselőit (26. §. m) betü) az erdélyi püspöki megyéhez tartozó rom. katholikusok sorából ő felsége magyar kormánya nevezi ki.

31. §. A státus-gyülés azon tagjai, kik hivataluknál vagy állásuknál fogva vannak a megjelenésre jogosítva, a gyülés állandó tagjai maradnak mindaddig, mig azon hivatalban vagy állásban vannak, mely őket a közgyülés tagjaivá tette.

32. §. A képviselők, tartozzanak bármely osztályhoz, három évre választatnak.

33. §. A papság képviselője az esperes-kerületi papság közül választandó.

34. §. A státus-gyülésre az esperes-kerületek vagy közvetlen képviselettel biró községek részéről (26. §. k) és l) pont) képviselőnek megválasztható a világi rendből való minden rom. katholikus férfiu, ki az erdélyi püspöki megyéhez tartozik, ha élte 24. évét betöltötte, önálló polgári állással, becsületes és erkölcsös jellemmel bir.

Kizáratnak mindazok, kik csőd alá jutottak és a csőd megszüntetésével nem nyilvánittattak ártatlanoknak, továbbá kik nyereségvágyból, vagy a közerkölcsiség ellen elkövetett büntényért vagy vétségért elitéltettek.

35. §. A fő- és altanodák képviselőiket (26. §. p) betüje) a teljes tanári gyülésben, melyet a státus-gyülés kihirdetése után az igazgató hív egybe, a megjelentek szavazattöbbségével választják meg a tanári karból.

36. §. A státus-gyülésre megválasztott képviselők magok igazolásául a választási jegyzőkönyv egy másolatával mint megbizólevéllel látandók el.

37. §. Megszünik tagja lenni a státus-gyülésnek: a) a ki a rom. kath. anyaszentegyház kebeléből kilépik, b) ki a tagságra való igényéről önkényt lemond, c) ki oly állapotba esik, melynél fogva a 34. §. második kikezdése szerint a státus-gyülésen helyet nem foglalhat, d) a hivatalánál vagy állásánál fogva jogosult tag, ha ezen hivatala vagy állása megszünik, e) a kegyur (magános vagy község) ha a kegyuri jogból folyó kötelmeit nemteljesíti, f) a választott képviselő azon ülésszak lejárta után, melyre választva volt, hacsak ujból meg nem választatik.

A jelen §. c) és e) esteiben a közgyülésbőli kizárás csak a státus-gyülés határozata folytán történhetik. —

38. §. Státus-gyülés minden évben rendesen egyszer tartandó, az elnök azonban jogosítva van rendkivüli gyülést is egybehívni, ha a fenforgó tárgy sürgőssége és fontossága megkivánja.

39. §. Ezen státus-gyülés elnöke mindenkor a megyés-püspök, székütresség esetében a káptalani helynök; — ha pedig azok bár mi okból akadályozva volnának, magok helyett ők nevezznek ki elnököt az egyházi rendből.

40. §. A státus-gyülés rendesen az iskolai nyári szünidő alatt lesz megtartandó; — a gyülés helyét és napját az egybehívó elnök határozza ugyan meg, de mégis amennyire csak lehetséges, a státus-gyülés minden évben más esperesi kerületben lesz megtartandó.

41. §. A státus-gyülést az elnök egy körlevél által hívja egybe, mely a képviselő választásoknak maga rendje szerinti eszközölhetése, illetőleg a szükséges előkészületek megtehetése végett legalább 6 héttel a gyülés napja előtt szétküldendő. Ezen meghívó-levél kijelöli a státus-gyülés helyét, idejét és a tárgyalás alá veendő nevezetesebb ügyeket. Ezen körlevél a hivataluknál fogva megjelenésre jogosult tagoknak saját kezükhez, a képviseltetésre jogosult testületeknekpedig saját elnökeik- vagy főnökeik kezéhez küldendő meg.

42. §. A státus-gyülés mindenkor isteni tisztelet tartásával nyittatik meg.

43. §. Eljövén a státus-gyülés megtartására kitűzött idő, az elnök a stásus-gyülést a kitűzött helyen és időben megnyitja, a minek megtörténtével a státus-gyülés tagjainak igazolása eszközöltetik vagy a státus-gyülés kebelében, vagy kiküldendő bizottság előtt, — az igazolás megtörténtével a státus-gyülés alakultnak nyilvánittatik.

44. §. Az alakult gyülés mindenek előtt megválasztja a két jegyzőt, egyet az egyházi, másikat a világi rendből; ezen választás történhetik felkiáltás utján is, ha azonban tiz tag titkos szavazást kivánna, a választásnak titkosan kell megtörténni.

45. §. A jegyzők három évi ülésszakra választatnak meg.

46. §. Az elnök kitűzi a tanácskozás tárgyait, vezeti az egész tanácskozást és vitatkozást, erre nézve felügyel arra, hogy a

vitatkozás az illem határai között folyjon, a tárgyalás alatt lévő ügytől el ne csapongjon, és általában az e szabályokban meghatározott korlátokat át ne hágja. — Ebből kifolyólag fel van jogosítva az ezen elvek ellen vétő tagokat rendre útasítani.

47. §. A kitűzött tárgyhoz minden közgyülési tag csak kétszer szólhat, csupán csak személyes megjegyzésre engedtetik meg egy harmadik felszólalás.

48. § Minden státus-gyülési tagnak joga van a státus-gyülésen indítványt tenni, köteles azonban az önálló inditványt a gyülés előtt legalább 24 órával az elnökhöz bejelenteni, ki is azt a gyülés elébe terjeszti, de csak azon esetben, ha az indítványt még legalább tiz tag aláirta. Az indítvány tárgyalásának idejét és sorát a státus-gyülés állítja meg.

49. §. A státus-gyülési határozatok rendesen a jelenlévő tagok szavazata többségével hozatnak, a szavazatok egyenlősége esetén azon vélemény emeltetik határozattá, melyhez az elnök járult, — titkos szavazás esetében az elnök ily hatálylyal nem bir.

Kivétetnek ezen szabály alól az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltozásáról vagy megterheléséről szóló határozatok, melyek csakis úgy érvényesek, ha a jelen lévő tagok két harmadának szavazatával hozatnak.

50. §. Joga van úgy egyes tagoknak, mint többeknek egyesítve, a hozott hotározat ellen ellenvéleményt beadni és jegyzőkönyvbe iktattatni, ha azt magok igazolása tekintetéből szükségesnek találják.

51. §. A státus-gyülés minden üléséről jegyzőkönyv vezettetik, mely mindig a következő napi ülésen hitelesítetik; az utolsó napi státus-gyülésről vezetett jegyzőkönyv pedig, vagy a státus-gyülés végén, vagy e végre kiküldött bizottság által hitelesítetik.

52. §. A státus-gyülés határozatait, feliratait és minden kiadványozásait az elnök, ki a státus-gyülésen elnökölt, és a két jegyző irják alá.

VI. FEJEZET.

A státus-gyülés tárgyai.

53. §. A státus-gyülés vonatkozva az 1. §-ben a püspökrek fentartott hatósági körre, a püspökkel egyetértőleg a) megállítja

évenként a költségvetést, melynek tervét az egyházi főtanács köteles elkészíteni és a státus-gyülés elébe terjeszteni; b) a lejárt évrőli számadások felett végérvényesen határoz; — evégre minden évi státus-gyülésben a jövő évi számadások előleges megvizsgálására és jelentéstételre egy bizottmányt küld ki, melybe azonban választmányi tag nem választható. E bizottmány a számadásokat és kezelési könyveket időszakonként megvizsgálja, azokat egymással egybehasonlítja s ebbeli munkálata eredményét az egyházi főtanács útján a státus-gyülésnek bemútatja; c) a státus-gyülés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyon kezelésére nézve az irányelveket megállapítja és az egyházi főtanácsnak utasításba adja, — ezen vagyont azonban csak rendeltetésének megfelelő czélokra fordíthatja; d) az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényesen határoz (49. §.); e) átveszi az összes oktatás és nevelés ügyét; f) az erdélyi kath. tan- és nevelési ügy felett önállólag intézkedik; a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállítja, ebből folyólag a kath. tanodák, képezdék, reál és közép vagy főtanodák ügyei és érdekei felett őrködik és intézkedik és pedig mind anyagi szükségeik fedezésére, mind szellemi haladásuk és felvirágzásuk előmozdításának tekintetéből; g) általában a státus-gyülés rendelkezése alá tartozó iskolai, egyházi és alapítványi vagyont, valamint az iskola és nevelés ügyét érdeklő minden elvileges és lényeges intézkedések csak a státus-gyülés jóváhagyásával történhetnek; h) a kegyuri ügyekben előforduló nehézségeket elintézi; i) képviseli az egyház és állam közötti jogviszonyt; k) a státus-gyülés választja az egyházi főtanácsot és ennek elnökét, és a kebli tisztviselők közül az előadót és titoknokat; l) végre a státus gyülésnek fentartatik mindazon jogok érvényesíthetesét eszközölni, mely nazai törvényeink vagy szokásainknál fogva a státust megillethetí.

54. §. A státus-gyülés hatásköréhez nem tartozik: a) a kath. hit- és erkölcstan, b) az egyházi kormányzat szervezete, c) az egyházi szertartás, d) az egyházi közfegyelem tárgyai, e) a papi intézetek belszervezete, f) az egyházi javadalmakra vonatkozó tulajdonjog korlátozása.

55. §. A státus-gyülésnek ezenkivül joga van: a) az egyházi

főtanácsnak elébe terjesztett jegyzőkönyveit átvizsgálni, és az abbá foglalt határozatokat megbirálni; b) a mennyiben czélszerűnek és szükségesnek látja az egyházi főtanács határozatait egyes ügyekben, a mennyiben még végrehajtva nem lennének, megváltoztatni, és az illető ügyben akár véglegesen határozni, akár azt ujbóli tárgyalás végett az egyházi főtanácsnak visszaadni, az utóbbi esetben egy úttal irányadó utasítással látva el az egyházi főtanácsot.

56. §. A státus-gyülésnek feladata továbbá az ügykezelés egyes ágairól, folyamáról és állapotáról, továbbá az iskolai és nevelési ügyre vonatkozó minden ügyekről e végre a maga kebeléből kiküldött külön bizottságok által is magának alapos felvilágosítást és meggyőződést szerezni.

VII. FEJEZET.

Az erdélyi püspökmegyei rom. kath. státus közvagyona.

57. §. Az erdélyi püspökmegyei r. k. státus közvagyona, mely a közgyül és rendelkezése alatt áll, a következő: 1) a tanulmányi alap, hová tartozik a kolozsmonostori uradalom és a kolozsvári rom. kath. lyceumi nyomda, 2) az ösztöndij-alap, 3) a vallás-alap, 4) a N.-Szebeni Teréz-árvaházi alap, 5) az elemi tanitók fizetési alapja, 6) az elemi tanitók nyugdijalapja. Ezenkivül minden oly egyházi, iskolai vagy alapitványi vagyon, vagy alap, mely ezentul a státus-gyülés rendelkezése alá jőne.

VIII. FEJEZET.

Az egyházi főtanács.

58. §. Az egyházi főtanács a státus-gyülés jogait annak nevében és megbizásából a gyülés útasitása és ezen alapszabály határozmányai értelmében gyakorolja; ezen hivatásából kifolyólag végrehajtja a gyülés határozatait, kezeli a rom. kath. státus közvagyonát, kezeli és igazgatja az iskola és nevelés ügyét, valamint általában intézkedik mindazon ügyekre nézve, melyek az erdélyi püspökmegyei r. kath. státus törvényes autonomiájára vonatkoznak.

59. §. Jelesen az egyházi főtanács: a) megválasztja és beál-

lítja a státus-gyülés választása alá nem tartozó tisztviselőit (53. §. k) pont) úgyszintén el is bocsáthatja azokat, b) gyakorolja a vallásalapot megillető kegyuri jognál fogva az abból dotált egyházakban a lelkész felajállási jogot, c) az alapítványokat és ösztöndijakat adományozza vagy visszavonja; e részben azonban az alapító szándéka és rendelete szerint köteles eljárni; d) az iskola- és nevelés-ügy állásáról magának hivatalos tudomást szerez és felügyel arra, hogy az a czélnak megfelelőleg kezeltessék, és a státus-gyülés erre vonatkozó határozmányai pontosan teljesítessenek, megszünteti az e részben netalán tapasztalt hiányokat, visszaéléseket vagy hanyagságokat; e) az alapokból tenni kellető fizetéseket útalványozza, e részben azonban a státus-gyülés által megállított költségvetésen túl nem mehet; de ha még is rendkivüli, előre nem látott esetek oly kiadások megtételét szükségelnék, melyeket az alapra vagy a státus közérdekére különben háromló kár miatt halasztani nem lehet, ez esetekben a költségvetés határán túl is saját felelősségére útalványozhat ugyan, de köteles ezen eljárást a legközelebbi státus-gyülésen igazolni; f) felügyel a katholikus státus jogaira és az ezek érvényesítésére, megőrzésére vagy megvédésére szükséges intézkedéseket megteszi; g) az ingó és ingatlan vagyon állásáról magának időszakonként jelentést tétet és annak fentartásáról és gyarapí, tásáról gondoskodik, h) összeállítja a státus-gyülés elébe terjesztendő évi költségvetést és megvizsgálja a lejárt évi számadásokat s ezekre nézve a státus-gyülésnek ajállatot teszen.

60. §. Az egyházi főtánács hatásköréhez tartozik: a kebli tisztviselőket számadásra és eshetőleg feleletre vonni.

61. §. Az egyházi főtanácsot ezen szabályokon kivül még a státus-gyüléstől esetről esetre kapott útasítások is kötelezik.

62. §. A költségvetés készítésénél a számbavett biztosan remélhető jövedelem minimuma szolgál alapul.

63. §. A költségvetés minden alapra nézve (57. §.) külön készítetik meg.

64. §. A költségvetésben a költségi szükségletek egyes rovatai szerint állittatnak meg átalán összegek: a) személyzeti rendszeres fizetésekre, b) kezelési folyó költségekre, c) az alap természete és rendeltése szerint lelkészek, egyházak, növeldék vagy iskolák szükségleteire, d) a szükséges épitésekre és igazitásokra.

65. §. Az egyházi főtanács áll: a) a státus-gyülés által a világi rendből választott elnökből, b) a státus-gyülés által az egyházi és világi rendből vegyesen szavazat-többséggel titkoson választott 12 rendes és ugyanannyi póttagból, c) a kebli tisztviselők közül az egyházi főtanács előadójából.

A többi tisztviselők, u. m. a titkár, pénztárnok, ügyvéd és számvevő az egyházi főtanács rendeletéből kötelesek ugyan az ülésekben megjelenni, de csak tanácskozási szavazattal birnak. A püspöknek joga van az egyházi főtanács üléseiben bármikor részt venni.

66. §. A megyés-püspöknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakotlati kifejezést, hogy: a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai, és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentul és hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kisérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) a főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat a főtanács nem fogad el.

67. §. Egyházi főtanácsi tagnak (65. §. b) betüje) megválasztható az egyházi rendből minden püspökmegyei felszentelt pap, és a világi rendből minden rom. kath. férfiu, ki a jelen szabály 33-ik, illetőleg 34-ik §-ában megirt kellékekkel bir, ha különben nem is volna a közgyülés tagja; az egyházi főtanácsba történt beválasztása által azonban közgyülési tagságot nyer (26. §. q.) betüje). Póttagokul rendesen az egyházi főtanács székhelyén kivül lakók lesznek e végre megválasztandók, hogy az egyházi főtanács székhelyén megfordulások alkalmával az ülésben részt vehessenek.

68. §. Az egyházi főtanács tagjai az elnöket és előadót ide nem értve, két ülésszakra, vagyis hat évre választatnak, de az egyházi főtanács megújíthatása végett, mindeu ülésszak végével hat rendes és ugyanannyi póttag kilép, kik addig is, mig szolgálati idejók szerint lépendnek ki, sorshúzás által lesznek e végre kijelelendők. — A kilépő tagok azonban újból megválaszthatók.

69. §. Időközben elhalálozott, vagy kilépett tagok helyébe a státus-gyülés hasonlólag szabad választás útján másokat választ a 67-ik §-ben megállított időre.

70. §. Az egyházi főtanács székhelye Kolozsvár, hol a státus valamelyik házában számára rendes hivatali helyiség berendezendő. —

IX. FEJEZET.

Az egyházi főtanács ügykezeléséről.

71. §. Minden ügy, mely nem tartozik a rendes kezelési vagyis folyó ügyek közé, tanács-ülésben tárgyaltatik és határoztatik el.

72. §. Az egyházi főtanács üléseiben a tárgyak előadását az előadó, akadályoztatása esetében a titkár végzi, ki ez esetben hasonlólag döntő szavazattal bir.

73. §. Az egyházi főtanács rendesen hetenként egyszer tart gyülést, azonkivül az elnök az egyházi főtanácsot mindannyiszor egybehívja, valahányszor a czélszerüség vagy a szükség kivánja.

74. §. Az egyházi főtanács üléseiben minden tagnak egyenlő szavazati joga van és a határozatra nézve csak a szám szerinti többség dönt, — a szavazatok egyenlősége esetében azon vélemény emeltetik határozattá, melyhez az elnök járult.

75. §. Hogy az egyházi főtanács érvényes határozatot hozhasson, szükséges, hogy az elnökön és előadón kivül, döntő szavazattal biró legalább öt tag jelen legyen. A mennyiben ezen szám a rendes tagokból ki nem telnék, az a póttagokból lesz kipótolandó az elnök meghivása szerint, — mely esetben a meghívott póttagok döntő szavazattal birnak, — ez esetben kivül a póttagoknak csak tanácskozási szavazatuk van.

76. §. Az egyházi főtanács határozatai azonnal teljesedésbe is vétetnek, természetesen ide nem értve azon ügyeket, a melyek feletti végérvényes elhatározás a közgyülést illeti (53. §.), mivel ezen esetekben az egyházi főtanács csak véleményes ajállatot teszen a státus-gyüléshez.

77. §. Az egyházi főtanács üléseiről rendes jegyzőkönyvet vezet a titkár, mely jegyzőkönyv mindig az ülés végével vagy a következő ülésben hitelesítetik.

78. §. Az egyházi főtanács a maga ügykezeléséről és működéséről a státus-gyülés előtt ad számot és jegyzőkönyveit a státus-gyülés elé terjeszti.

79. §. Az úgynevezett folyó ügyeket az egyházi főtanács elnöke az előadóval egyetértőleg ülésen kivül is elintézheti, és az egyházi főtanács nevében kiadványozhatja.

80. §. Az egyházi főtanács kiadványozásait a főtanács irodája végzi.

81. §. Minden kiadványozás az elnök és titkár aláirásával történik. —

82. §. Az egyházi főtanács hivatalos kiadványozásainál hivatalos pecsétet használ, melynek közepén Szent Mihály arkangyal mint az erdélyi püspökmegye védszentének képe lesz bevésve, és körülötte ezen körirat: „az erdélyi püspökmegyei romai katholikus státus egyházi főtanácsa.“

83. §. Az egyházi főtanács a netalán felmerülő jövedelemfeleslegy gyümölcsöztetésére nézve addig — mig a státus-gyülés eziránt véglegesen intézkedik — az eddig fenállott szabályokat köteles követni.

84. §. Az irodai személyzet szervezését és beállítását ideiglenesen az egyházi főtanács intézi el, a szervezet és fizetések végleges rendezése a státus-gyülés hatáskörébe tartozik

X. FEJEZET.

Elnökség és a kebli tisztviselőkről.

85. §. Az elnök aláirja az elnöksége alatt tartott ülések jegyzőkönyveit.

86. §. Az elnöknek kötelessége időnként véletlen pénztári vizsgálatokat eszközölni és e végre bizottságot kiküldeni, a mely azután jelentését a választmány elébe terjeszti.

87. §. Az egyházi főtanács előadójának teendői közé tartozik az egész ügykezelés vezetése, — ebből folyólag az egyházi főtanács ülésein az egyes tárgyakat előadja, a folyó ügyeket az elnökkel egyetértőleg elintézi, a kiadványozásokat megkészitteti és átvizsgálja, és az egész hivatali személyzet eljárása felett őrködik. —

88. §. A titkár az ügykezelésnél az előadónak segitségére

van, az előadó akadályoztatása esetében teendőit végezi, az egyházi főtanács üléseinek jegyzőkönyveit vezeti és kiadványozásait aláirja. —

89. §. A pénztárnok, ki különben csak teljes biztositékkal biró egyén lehet, személyes felelősség mellett kezeli a pénztárt és viszi a pénztár számadásait, a választmány útalványa és illetőleg megrendelése nélkül semmit kiadni nem szabad, kötelessége nemcsak a bevételekről és kiadásokról számolni, hanem arról is folytonosan értesíteni a választmányt, ha oly összegek, melyeknek a pénztárba be kellett folyniok, be nem jöttek; bevételeit mindig ellennyugta, kiadásait útalvány és nyugta által bizonyítja.

90. §. A pénztárvizsgáló bizottságnak a pénztárnok köteles minden vonakodás nélkül, akármely perczben, a vizsgálat alá tartozó pénzeket és számadásokat előmútatni és minden megkivántató felvilágosítást adni.

91. §. A pénztárnok köteles rendes naplót vezetni, és annak egy másolatát minden hónap végével — rendes számadását pedig minden év végével — a választmányhoz beadni.

92. §. A pénztár az egyházi főtanács helyiségében az a végre teljes biztossággal bérendezendő pénztári hivatalban fog állani, és azon kivül pénzt tartani nem szabad, valamint másfelől a hivatali pénztárban idegen pénzt tartani is tilos az ottan találandó idegen pénz letartóztatása terhe alatt.

93. §. Az egyházi főtanács kötelessége gondoskodni arról, hogy a főpénztár kellő ellenőrzés és ellenzár alatt álljon.

94. §. A számvevő a beérkezett számadásokat, illetőleg pénztári naplókat megvizsgálja és arról jelentését az egyházi főtanácsnak és illetőleg a közgyülés által kiküldött bizottságnak (55. §. a) pont) megteszi.

95. §. Az ügyvéd az egyházi főtanács vagy a státus-gyülés rendelete folytán folytatja a püspöki egyházmegyei rom. kathol. státus peres ügyeit és tanácsot ad jogi kérdésekben.

96. §. Minden tisztviselő számára, az egyházi főtanács ajállata folytán, a státus-gyülés által külön részletes utasítás is fog kiadatni.

— — —

Ezen szervezeti szabályok képezik fájdalom-szülöttét azon fokozatosan szenvedélyesebbé váló vitatkozásoknak, melyek egy kis előítéletből kiinduló kezdetnek következetes ugyan, de az ügyre nézve hátrányos folyamatját és kimenetelét tették

A tárgyalás menetében tartott beszédek mútatják, hogy világi testvéreink sem általában, sem részletesen nincsenek megelégedve az eredménynyel.

Engedjék meg nekünk azt, hogy ezen elégedetlenséget csupán azon körülménynek tulajdonítsuk, hogy nem vihették ki mind azt, mit akartak.

E lélektani jelenetből származó állapot azonban nem fog semmi alappal birni, mihelyest az ész komoly reflexioi mellett veszszük figyelembe a tényállást.

Az elégedetlenségnek akkor lenne helye, ha a világi státus azt mondhatná magáról, hogy a gy.-fehérvári gyülés reá nézve semmi befolyást nem engedett, semmi jogokat nem szerzett, s hogy a tanító-egyház maga számára mindent fentartott.

Azonban ez nem így történt.

A világiak, igaz, hogy nem nyertek meg mindent, de megnyertek annyit, mennyi egy ily nagyszerü egyházi mozgalom kezdetlegességét tekintve igényeiket bizonyosan kielégítheti. Sőt mi ki merjük mondani, s be is bizonyítjuk, hogy több oka van a papi státusnak kifogásokat tenni az elfogadott szervezeti szabályok ellen, mint a világiaknak.

E szabályzatok ugyanis úgy vannak összeállítva, hogy egészen elkülönítik a világi státus működését a papi státus működésétől a helyett, hogy egyesítenék; megosztják az erőket a helyett, hogy tömörítenék.

Az egész tervezeten mindenütt egy elv vonul keresztül: a világiaknak a papokkal szemben túlsulyra emelése, és ez is oly merevséggel, hogy ha némely pontok meg nem változtattak volna, maholnap a papoknak kellett volna panaszolni a miatt, mi miatt a világiak panaszolkodtak, hogy tudniillik az egyházi ügyekbe való szólástól kizárattak.

Egy pár helyet idézünk.

Az egyház-községi gyülések úgy vannak összeállítva, hogy nemcsak minden iskolai és közvagyoni ügyet önállólag intézhetnek, hanem szabad terök van arra is, hogy — ha épen

akarnak — bármikor föllépjenek a helybeli plébános intézkedései ellen, minthogy az illető főgondnoknak a 12. § szerint nem nehéz ez esetben oly időpontot találni, midőn a plébános akadályozva lévén, maga tart gyülést, s tetszése szerinti határozatokat hozathat a jelenlevőkkel.

Az esperes-kerületi gyülések ugyan ily alapon vannak szervezve, s ugyan ily ellenzéki föllépésre nyilik tér a 23. § szerint az esperes ellenében. Másköllönben is egy oly testület van itt szervezve, mely a mellett, hogy a kerületben egy különálló kormányhatalmat gyakorol, oly ügyeket soroz terjedelmes hatásköréhez, melyek eddig az esperesi hivatal- vagy az egyházmegyei főhatósághoz tartoztak.

A nagy státus-gyülés szervezetében még kirívóbb a világiaknak túlnyomósítása és a szétkülönzés felé hajló szellem.

A papságot mindenütt minoritásra szorították, mi egy maga részökről elég nyereménynek tekinthető. Az esperes-kerületi papi képviselő csak ugyanazon esperes-kerületből választható, a világi képviselőt pedig lehet bármely kerületből választani.

A státus-gyülés hatásköréhez tartozó ügyeket akkora buzgalommal tömegesítették össze, hogy a jogszerzés iránti mohó vágy első rohamában megfeledkeztek arról, miszerint az 53. § d), e), f), g), h) és l) pontjai nemcsak mindent elvesznek a tanitó-egyháztól; nemcsak a püspököt fosztják meg törvényes befolyásaitól, hanem az egyházi törvényekbe és az uralkodó felség jogaiba is ütköznek s országos intézkedésekkel is ellenkeznek.

A vagy tulajdonithatja-e, és miképen magának a státus-gyülés azon jogot, hogy az alapvagyon szerzéséről, eladásáról, átváltoztatásáról vagy megterheléséről végérvényes határozatot hozzon, holott a fejedelem magának tartotta fen a legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogot? Marad-e a püspöknek valami, ha a státus-gyülés az összes tan- és nevelési ügyet átveszi; ha a tanintézetek- és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszert megállítja; ha a kath. elemi tanodák, képezdék, reál- és közép- vagy főtanodák ügyei és érdekei felett őrködik és intézkedik? Megengedhető-e a kánonok értelmében, hogy a kegyuri ügyekben előforduló nehézségek világiak által intéztessenek el? Megengedheti-e az apostoli király, hogy püspök a státus-gyülés által választassék?

Az egyházi főtanács szervezésében sem mútatkozik semmi együttartási szellem. A püspök csaknem egészen ki van tiltva belőle. Tagjait világiak teszik s csak a státus-gyülés tetszésétől fog függni, hogy szemszúrásból egy pár pap is beválasztassék. Azonkivül e főtanács nem képezi kifolyását a státus-gyülésnek, mint ezt ő Felsége legfelsőbb rendelete kivánja, a mennyiben olyanok is lehetnek tagjai, kik nem tagjai a státus-gyülésnek. Sőt a székhelyre nézve is, mennyiben Kolozsvár tűzetett ilyenül ki, egészen elkülöníti magát a püspöktől.

Az 1-ső, 53-ik és 66-ik §§-ok ugyan nagy nehezen betétettek a szöveg merev ellentétességének enyhítésére, de a mellett, hogy a kisebbség a tanácskozás folyamában óvást jelentett be ezen pótlások ellen, ezek nem is nyujtnak oly biztosítékat, mely a szervezet többi részeinek hatalmas erejével szemben megnyugtató lehetne.

Mégis a papságot vádolják, hogy püspöke mellett erősen állott, a püspöket, hogy a huszas bizottmány munkálatában változtatásokat eszközlött.

Pedig inkább örvendeniök kellene világi katholikusainknak, hogy egy ily szervezetet állapíthattak meg, s nem ellene, hanem mellette kellett volna kérelmezniök a cultus-ministeriumnál.

A papságnak nem ott van hibája, hogy befolyt a tervezet megváltoztatására, hanem ott, hogy elejtette a paritás elvét s több oly részletet engedett változatlanul keresztülmenni, melyek szintén módosítást igényeltek volna.

Egy körülmény szolgálhat csak a papság mentségéül, hogy tudniillik nem ismervén a világi urak szándékait és terveit, nem is tudta magát azokra nézve tájékozni, — és hogy daczára azon ellenhatásnak, melyet minden legkisebb tárgy szönyegre hozatalánál tapasztalnia kellett, még sem akart a világiakkal szakítani s a heves megtámadások viszonzásával még nagyobb ingerültséget okozni.

Ezen elfogadott terv egyébiránt csak egy tükör gyanánt fog szolgálni, melyben tisztán kivehetők lesznek azon elvek, melyek a papi és világi státus egyházi autonomiánkat illető felfogásának és gondolkozásmódjának különbözőségét megjelelik. Egy rakás anyag-gyüjtemény ez, mely még rendezést, kibővítést és finomítást igényel, hogy a fölállítandó épület tökéletességének föltétele lehessen. —

Erre lesz is mind idő, mind alkalom.

A státus-gyülés megtette maga részéről a lépést s előterjesztette azon módozatokat, melyek szerint az egyházi autonomiát megalapítandónak véli.

De ő Felsége legfelsőbb rendeletében az áll, hogy az összes érdeklettekkel egyetértőleg a magyar kormánynak is be kell folyni a módozatok meghatározásába.

Most tehát a kormány, illetőleg a magyar cultus-ministeren van a sor, hogy hozzászóljon az erdélyi státus-gyülés munkálatához s megtegye maga részéről is a véleményezést.

Mikor a kormánynak ezen véleménye köztudomásu lesz: akkor a kettőnek összeegyeztetése fogja adni azon végeredményt, mely egyházi autonomiánk bevégzett ténye gyanán fog tekintetni.

XII.

A szervezeti alapszabályok megállapítása után az ez időszerinti státus-gyülés tanácskozási befejeztettek s püspök ő excája búcsu-beszédét is épen a legérdekesebb pillanatban elmondván, kiki haza térésről gondolkodott.

A febr. 15-iki, vagyis utolsó közgyülésnek csak az az egy feladat jutott, hogy a jegyzőkönyv véglegesen hitelesítessék s némely határozatok utólagosan foganasítatossanak.

Ezek csak kiegészítő és befejező mozzanatok ugyan, mindazonáltal nem lehet e nap nagy jelentőségét sem megtagadni.

Nyolcz óra után a papságot látjuk együtt ülni azon hosszu asztal mellett, melynél a megelőző napokon az elmék oly heves harczot vívtak egymással.

A nehéz elnöki széken püspök ő excája foglalt helyet komoly arczvonásokkal.

Érdekes volt e képen legeltetni szemeinket. A patriarchák őskora tért vissza elménkbe.

A püspök mint egy ősz patriarcha körül mi mint egy család tagjai sorakoztunk.

És e sorakozásban valami sajátságos kinyomatát lehete szemlélni a szivek egy érzelmének.

A mennyire nagy horderővel birtak azon kérdések, melyek

a megelőző napokban szönyegen forgottak, annyira helyeselte minden pap a főpásztornak ezen kérdések megoldására irányult eljárását és meggyőződését.

Ezt maga a főpásztor is fölismerte s lelkének ezen fölismerésből származó tiszta örömével szólott hozzánk.

Elmondá, mily jól esett szivének, hogy miután a világiakkal szerencsétlen összeütközésnek kellett történni, a papság iránta a heves vitatkozásokban törhetlen ragaszkodást tanusított s úgy a püspök egyházjogi álláspontját, mint általában a kath. egyház örök elveiből folyó jogokat mind végig védelmezte. Intett, hogy örizkedjünk s a hivő nyáját is őrizzük az elhatalmasodó tévszellem káros befolyásától. Tartsuk meg rendíthetlenül az egyház iránti hűséget; pártoljuk a kath. irodalmi törekvéseket, melyek az egyházias érzést fentartják, inkább szentelvén filléreinket oly vállalatokra, melyek egyházunk és hazánk szent érdekeit védelmezik, mint olyanokra, melyek azoknak romlásán dolgoznak. Végül mindenkit felszólított, hogy használják föl a találkozás ezen alkalmát arra, hogy magán ügyeiket is neki előterjeszszék s vele mint gyermekek az atyával bizalmasan értekezzenek

E hatásos beszéd folyama alatt leginkább lehetett észlelni azon erzületet, melylyel a papság püspökjének ezen státus-gyülésben kifejtett erélyét és nézeteit egészen magaévá tette és helyeselte.

Nem is mulasztjuk el e helyen kijelenteni, hogy a papság soha egy ügyben sem egyezett meg egymással és a püspökkel annyira, mint a státus-gyülést illető mozzanatok irányára nézve az adott körülmények közt. Ezt Csató József sz.-udvarhelyi esperesplébános is általános helyeslés mellett nyilvánítá, midőn püspök ő excája elmondott beszédjére válaszolván, kifejezé, hogy ő excájának a lefolyt gyülések alatt tanusított sziklaszilárdságából magunk is szilárdságot és anyaszentegyházunkhoz való ragaszkodást tanultuk; hogy azon elveket, melyeket a világi katholikusok ellentétes magatartásával szemben fölállított és védelmezett, mi is magunkénak valljuk, s hogy ezen elvek megállapítása és figyelembe vétele nélkül az egyházi autonomia szervezését lehetlennek tartjuk. Mi eltávozunk ugyan innen ismét vissza nyájainkhoz Erdély minden részeibe, de e meggyőződést és a főpásztor iránti szeretetet és ragaszkodást magunkkal viszszünk, s bár

hol legyünk, imáinkkal szüntelen az ég urához fogunk fordulni, hogy ő excájának ezen nemes törekvéseire áldását adni, becses életét pedig teljes erőben a legkésőbb korig nyujtani kegyeskedjék.

Ez alatt az idő is haladt, s a világi urak is, kik még Fehérvárról nem távoztak el, kezdettek összegyülni.

Tiz óra tájban a két jegyző is megérkezvén, a gyülés ő excája által megnyitatott. Tárgyai ezek voltak:

1-ör Groisz Nándor felolvassa a megelőző nap gyüléseinek jegyzőkönyvét, mely néhány pontban kiigazitatván, hitelesitetik.

2-or ugyancsak Groisz N. olvassa a státus-gyülés többsége által elfogadott tervjavaslat 1-ső, 53-ik és 66-ik §§. ellen készitett kisebbségi óvás szövegét, mely így következik:

Ő cs. apostoli királyi Felsége mult évi aug. hó 19-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az erd. kir. főkormányszéknél fenálló úgynevezett catholica commissio megszüntetésével, az eddig annak hatáskörébe tartozó ügyek az erd. rom. kath. státusnak 1866-ban január 10-én Kolozsvártt tartott gyülése jegyzőkönyvében körülirt szerkezetü gyülésnek és az annak kebeléből választandó bizottmánynak befolyásával kezeltessenek és intéztessenek azon módozatok szerint, melyeket ő Felségének magyar kormánya az összes érdekeltekkel egyetértőleg legfelsőbb kegyuri és főfelügyelői jogainak csorbitása nélkül fog megállapitani, és legfelsőbb elhatározás alá terjeszteni. —

Ezen legfelsőbb kir. elhatározás nyomán 1867. sept. 12· 896. eln. sz. a. kelt vallás- és közoktatás-ügyi ministeri felszólítás következtében erd. püspök nmltgu Fogarasy Mihály ur az erd. rom. kath. státus-gyülést az 1868-ik évi jan. 5-ik napjára Károly-Fehérvárra összehivta, és miután ezen napra a tél zordonsága miatt a kath. státus egybe nem gyülhetett, annak gyülését idei február 9-ére elnapolta.

A csak most irt napon az erd. rom. kath. státus gyülése K.-Fehérváron ünnepélyesen megnyitatván, miután a gyülés megalakult, a tanácskozás könnyitése végett a megválasztott alelnök elnöksége alatt egy 20 tagból álló bizottmány küldetett ki avégett, hogy az erd. püspökmegyei rom. kath. státusnak a jelenkor kivánalmához idomitandó szervezetéről tervet dolgozzon.

Ezen bizottmány munkálatát bevégezvén, ennek alapján idei febr. 12, 13 és 14-ik napjain a tanácskozások folytak, a nélkül azonban, hogy ezek meggyőződésünk szerint a kath. státus önállósága biztosítását előmozdították volna.

Mert a fentisztelt ministeri leirattal a püspök ő nmltga csak a státus-gyülés egybehivására és az abban hozandó javallatok-, illetőleg jegyzőkönyvnek saját véleménye kiséretében felterjesztésére hivatván fel, ezen a püspök ő nmltgának a státus-gyüléssel szemben felmerülő egyoldalu érdekeltségéből kifejlődhető kellemetlen, a püspöki méltóságot is érinthető vitatkozásoknak elejét venni ohajtozó ministeri legjobb szándék ellenére saját maga tervezetét, mint püspöki progrommot a gyülés tagjai között kiosztotta s mindjárt a legelső gyülésben azon határozott nyilatkozatott tette, hogy jogaiból minden megválogatása nélkül ezek forrásának semmit nem enged s még hozzászólást sem tür el oly kérdésekhez, melyek az egyház és püspök jogait érinthetnék; mely nyilatkozatok folytán az egész tanácskozás rendjén kitünt, hogy a státus-gyülésen túlnyomó számmal jelenlevő t. egyházi férfiak többsége oly tervezetet kiván létre hozni, mely a kath. státusgyülést mint testületet az időszerinti püspök mellett csak tanácskozási szavazattal kivánja felruházni, mind a mellett, hogy a kirekesztőleg egyházi ügyek a bizottmányi munkálat 54-ik §-ban a státus-gyülés hatásköréhez nem tartozóknak a legnyilvánosabban kijelentettek, és mind a mellett, hogy az egyetértés lehető fenntartása tekintetéből mindjárt a tanácskozás megkezdésekor, miután a gyülésnek egyházi tagjai a bizottmány munkálatának 1-ső §-át névszerinti szavazás utján 42 szavazattal (ezek közt két világi) 39 szavazat (ezek közt egy egyházi) ellen különben elvetette, ugyanazon pont elejébe igtatott s a megállapodás szerint most már az 1-ső §-ban az erdélyi megyés-püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetteknek és teljes érvényben fentartottaknak nyilvánittattak.

Leginkább megdöbbentett a dolog ezen állásában minket a szervezeti javaslat 53-ik §-a feletti tanácskozás, és az ezen §-ra nézve kirekesztőleg az egyházi rendhez tartozó többségben lévő tagok hozzájárultával — még pedig 42 szavazattal 35 ellen — 9 nem szavazván (ezek közt 8 egyházi és 1 világi férfi) hozott

határozat, mely szerint annak eleje következőleg módosítatott: „a státus-gyülés, vonatkozva az 1-ső §-ban a püspöknek fentartott hatósági körre a püspökkel egyetértőleg a) megállítja sat. Ezen módosítás ártatlan módosításnak tünhetik fel azok előtt, kik a tanácskozásban részt nem vettek; de mi, kik eleitől fogva tanui voltunk a különben igen tisztelt egyházi rend részéről jelenlévő többség azon törekvésének, hogy a kormány által gyakorolt hatóság teljesleg megszüntessék ugyan, de ezen hatóság csak akként ruháztassék át a kath. státus-gyülésre, hogy ez mindent csak a püspök, ki különben is mint elnök a leglényegesebb befolyást gyakorolja a státus-gyülésben, egyetértésével intézhessen, s ezen egyetértés a vitatkozás rendjén annyira beleegyezésnek magyaráztatott, hogy a miben a püspök egyet nem ért s a mibe bele nem egyezik, az, ha a gyülés minden tagja vagy többsége szavazata által is hozatott, a határozat érvényre nem juttathatik.

Mi, kik tanui voltunk püspök úr ő nmltga azon nyilatkozatának, hogy a püspöki hatalom dogma, de hogy határa hol végződik, körülirni nem hallottuk.

Mi, kik tanui voltunk püspök úr ő nmltga azon nyilatkozatának, hogy a kánoni törvények a világiaknak semmi jogot nem adnak, annyival inkább nyugtalanítónak tartjuk, mivel ez úton még annyi befolyása sem marad fen a világi elemnek, a mennyit a világi katholikusokból és az időszerinti püspökből alakult kath. commissióban, melyben a puspöknek csak egy szavazata volt, gyakorolt, s a világiak és gyermekeik közé s az alapítványok felibe egy hatalom állittathatik, mely azt követelhetné, hogy a gyermekeink körüli intézkedésekre a vallási mellett minden egyéb irányban is több joga van, mint az atyáknak és az alapitóknak.

Ezen törekvés annyival feltünőbb, mivel a magyarországi főmltgu püspöki kar által ez irányban készitett tervezet 79. §. csaknem szó szerint az itteni tervezet 53, 54. §-ait foglalja magában, anélkül, hogy azon, csak a püspöki kar által a világiak minden hozzájárulása nélkül készitett tezvezetben az időszerinti megyés-püspökök vagy primas ő herczegsége beleegyezése fentartatott volna, a mik tehát az időszerinti püspöknek isteni küldetésből folyó jogait nem csorbíthatják.

Aggodalmainkat továbbá még inkább neveli azon §, mely a 20-as bizottmány tervezete 65. §-a után a felterjesztendő szer-

vezet 66. §. gyanánt felvétetett és a mely következőleg hangzik: „a megyés-püspöknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre sértetlen és érintetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz az által nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentúl is hozzá intéztetnek; b) általa, véleménye kisérete mellett, tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, a rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak és d) ezen egyházi főtanács intézményei az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen fellebbező folyamodványokat az egyházi főtanács el nem fogad.“

Ezen § szerint ugyan is csak annyiban engedtetik az egyházi főtanácsnak szabad mozgás, a mennyiben annak az időszerinti püspök tért engedni akar s akkor is csakis véleményének és ajállatának tekintetbe vételével hozhat minden fontos tárgyban határozatot, s az intézkedések csakis püspöki úton juttathatnak rendeltetésök helyére, ezenkivül az e) alatti pontban a püspök intézkedései annyira sérthetetleneknek állittatnak meg, hogy ezek ellen még folyamodásokat sem fogadhat el az egyházi főtanács; mindezekből kitünik, hogy a hazai törvényeinkben gyökerezett és a fennebb tisztelt legfelsőbb királyi elhatározás által visszaállitott autonmiával felruházott kath státus mind maga, mind egyházi fűtanácsa, a nélkül, hogy körébe tartozó dolgokat illetőleg önállóságra jutna, még sokkal inkább megszoritatni czéloztatik, mint az eddig létezett cath. commissio, mit bizonyára sem ő Felsége az apostoli Király, sem magy. kir. kormánya nem akart, és a mibe a cath. státus soha bele nem egyezhetnék.

Egyébiránt itt is felhozni kötelességünknek ismerjük, miként ezen 66. § névszerinti szózatolás útján jött létre, még pedig 42 szavazattal 37 ellen, hét tag nem szavazván, és hogy a 42 szavazat kirekesztőleg egyházi, a 37 szavazat kirekesztőleg világi, a nemszavazók közt 5 egyházi és két világi férfi fordul elő.

Végre kinyilatkoztatjuk, mikép mi a kath. státus autonom állását a 20-as bizottmány szabályzati tervezete által látjuk leg-

inkább biztosítottnak s az I. fejezet 1-ső §-a ellen is, mely a közeledés tekintetéből jött létre, ennek meghiusulása után, óvni vagyunk kénytelenek ama nem körvonalazott püspöki jogokra nézve, melyek állitólag a kánonok szerint a világiaknak semmi jogot nem engednek; — és most meg vagyunk győződve, miként a 20-as bizottmány munkálata által az egyház, illetőleg a püspök hatáskörének tartozók legtávolabbról sincsenek korlátozva, a miért is a kath. státus szervezését ezen 20-as bizottmányi tervezetben foglaltak megerősítése által kérjük megállittatni és életbe léptetni.

Károly-Fehérvártt február 14-én, 1868.

Mély figyelemmel hallgatuk az erős hangon tartott felolvasást.

Szomoru emlékü memorándumát képezi ez okmány az 1868. febr. 9-iki státus-gyülésen előidézett meghasonlásnak, de egyszersmind teljes fényben fogja a történelem itélő széke előtt azt is kideriteni, vajjon a papi vagy világi státus részéről követtetett-e el a hiba, mely miatt az egyházi önkormányzat szervezésében nézeteink nem találkozván, két különböző irányu úton kellett elindulnunk, hogy ne mondjam, egymással egészen ellenkeznünk?

Nem szokásom nagy szavakat mondani, vagy okadatolatlan állitásokkal kinozni az olvasó okfürkésző eszét, még kevésbbé részrehajlásból folyó ráfogásokkal népszerütleniteni az ellenfelet.

Egyedül a tárgyilagosságot tartom szem előtt, s ezen tárgyilagosságból itélje meg a közönség is azt, miért nem lehetett a papi státus egy nézeten a világi státussal?

Mit akartak a világiak, azt nem tudjuk; de mit nem akartak, azt az óvásból tudjuk.

Óvást tesznek először a szervezetbe szótöbbséggel beiktatott első §. ellen, mely igy hangzik: „az erdélyi megyés-püspöknek az egyházi és országos törvényekből folyó jogi és hatósági köre az e szabályokban foglalt határozatok által nem érintetik és teljes érvényben fentartatik.“ Nem akarják tehát, hogy a püspöknek azon jogi és hatósági köre, mely az egyházi törvényekből foly, s a melyet az országos szó hozzáadása által ugyis már szándékosan kibővitettek, teljes érvényben fentartassék.

Óvást tesznek másodszor az 53. §-nak azon kibővitése ellen, melyben ki van fejezve, hogy a státus-gyülés hatáskörének tartozó ügyek a püspökkel egyetértőleg intéztessenek. Nem akarják

tehát, hogy a püspökkel az iskolai, egyházi és alapítványi vagyon kezelésére vonatkozó irányelvek megállapításában egyetértsenek; nem akarják, hogy az összes oktatás és nevelés ügyébe, a tanintézetekre és nevelőházakra nézve a tan- és nevelési rendszer megállapításába, a kath. elemi tanodák, képezdék, reál-, közép- és főtanodák ügyeinek intézésébe beleszólása legyen; nem akarják általában, hogy az iskola és nevelés ügyét érdeklő elvileges kérdések és lényeges intézkedések, valamint a kegyuri ügyekben előfordulló nehézségek kiegyenlítése a püspökkel egyetértőleg történjék.

Óvást tesznek harmadszor az egyházi főtanácsnak a püspökséghez való viszonyáról szóló 66. §. ellen, mely így következik: „A megyéspüspöknek az egyházakra, iskolákra, alapítványokra, növeldékre eddig gyakorolt befolyása és hatásköre érintetlen és sértetlen fentartatván, hivatali viszonya ezen egyházi főtanácshoz azáltal nyer gyakorlati kifejezést, hogy a) az egyházmegyéből egyházi, iskolai és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények, jelentések és bármi más hivatalos iratok ezentul is hozzá intéztetnek; b) általa véleménye kisérete mellett tárgyalás végett az egyházi főtanácshoz áttétetnek; c) minden egyenesen az egyházi főtanácshoz menesztett fontosabb tárgy elintézés előtt vele hivatalosan közöltetik, rendelvények véleménye és ajállata tekintetbe vételével hozatnak; d) a főtanács határozmányai az illetők értesítése végett hozzá átiratnak; e) a püspök intézkedései ellen felebbező folyamodványokat a főtanács nem fogad el.“

Nem akarják tehát, hogy a püspöknek azon egyszerű s a kath. státus autonomiájának semmit sem ártó jogai is fennmaradjanak, miszerint az iskolai, egyházi és alapítványi ügyekben felterjesztendő kérvények az ő közvetítése folytán jussanak az egyházi főtanácshoz, s az egyházi főtanács kiadványai és rendelvényei általa jussanak az illetőkhöz; nem akarják hogy a fontosabb tárgyak elintézés előtt vele hivatalosan közöltessenek, de azt akarják, hogy a püspöknek az ő törvényes hatásköréhez tartozó ügyekben tett intézkedései ellen a főtanácshoz felebbezni lehessen.

Tegyük fel most a kérdéseket: oka-e a püspök, hogy ily szellem mellett a világiak nézetéhez nem járulhatott? oka-e a papság, hogy a püspöknek az egyházi törvényekből folyó

jogait általában véve védelmezvén, a világiakkal egyet nem érthetett? hogy a püspöknek az iskolára és nevelésre eddig gyakorlott befolyását meg akarván menteni, az 53 §-ban az „egyetértőleg“ ártatlan kifejezését betétetni kivánta?

Oka-e végre a papság, hogy az egyházi főtanácsnak a püspök fölé emeltetését a 66. § beiktatása által megakadályozni ügyekezett s e miatt a világiak neheztelését vonta magára?

Meglehet, hogy valaki nem fogja helyeselni a kérdéseknek ily merev föltevését, s kárhoztatni fogja a papságot, hogy nem tanusitott több szabadelvüséget; de mi erre azt mondjuk, hogy a tényállás tiszta felfejtése, s a történtek kellő okadatolása tekintetéből szükséges volt a dolgot némileg élére állítani, s hogy a szabadelvüségnek igen nehéz volt jelét adni ott, hol egy ősi intézmény nem annyira módositatni, mint alapjában megingattatni szándékoltatott.

3-or Veszely Károly papi jegyző olvassa az ő Felségéhez intézendő üdvözlő és köszönő föliratszövegét.

4-er ugyancsak Veszely Károly által felolvastatott a báró Eötvös József vallási és közoktatásügyi ministerhez intézendő föliratszövege, melyben köszönetét fejezi ki a státus-gyülés a miniszter urnak azon szives fáradalmaiért és közbenjárásáért, melynél fogva ő Felségétől az erdélyi kath. státus számára kieszközölte azon tért, melyen az egyházi autonomia megkezdésére lépést tehettünk; egyszersmind kéri a minister urat, hogy az ő Felségéhez intézett és mellékelt föliratot ő Felségének kézbesíteni méltóztassék.

A harmadik vagyis IX. Pius pápa ő Szentségéhez küldendő hódolati föirat elkészitésével és elküldésével püspök ő excája bizatott meg, ki a megbizást szivesen el is vállalta.

Most a gyülés egy negyedórára a jegyzőkönyv elkészitése végett felfüggesztetett, mely Groisz Nándor által elkészitetvén és a folytatólagos gyülés előtt felolvastatván, véglegesen hitelesitetett is.

Ez története azon gyülésnek, mely az erdélyi egyháztörténelemben nevezetes lapot fog elfoglalni, s mely ha nem is végződött valami fényes eredménynyel, de mindenesetre eszközölt any-

nyit, hogy megismerhettük világi testvéreinknek gondolkodásmódját az egyházi önkormányzatról, s tájékozhatjuk magunkat azon irányra nézve, melyben a további mozzanatok és lépések intézendők.

Világi testvéreinkre nézve is alkalmul szolgálhatott arra, hogy az egyház szerkezetét tüzetesebb tanulmányozás tárgyává tegyék s meggyőződjenek arról, hogy a kath. anyaszentegyház oly intézmény, melyet nem könnyen lehet lényeges változtatás alá vetni, s következőleg nem ezen, hanem más alapokon kell az autonomia szervezését megkezdeni.

Püspök ő excája felterjeszti mind a gyülés által szótöbbséggel elfogadott munkálatot, mind a kisebbség különvéleményét, mind pedig saját észrevételeit és véleményét.

Adja az Isten, hogy a magyar cultusminister által ő Felsége elébe jutandó felterjesztésre oly válaszleiratot nyerhessünk, mely a megoszlott nézetek daczára is képessé tegyen minket egyházi autonomiánknak oly megalapítására, hogy mind világi testvéreink igényei a kellő határok közt és mértékben ki legyenek elégitve, mind pedig a püspökségnek a kath. egyház elévülhetlen elveiből folyó jogai és hatásköre megmentve.